

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ,
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ 2013 - 2014

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δημόσιος Ψηφιακός Χώρος Τόπος

Μια διαλεκτική σχέση

Νάνο Έλβα
Σταμοπούλου Ευφροσύνη

Επιβλέπων Καθηγητής
Πέτρος Μπαμπασίκας

27 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2014

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δημόσιος Ψηφιακός Χώρος Τόπος

Μια διαλεκτική σχέση

Νάνο Έλβα
Σταμοπούλου Ευφροσύνη

*Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον κύριο Πέτρο Μπαμπασίκα,
για τις πολύτιμες συμβουλές και παρατηρήσεις του, τους φίλους
και συμφοιτητές μας, καθώς και η μία την άλλη για την
εξαιρετική συνεργασία.*

Περίληψη

Ο φυσικός δημόσιος χώρος σήμερα, ως τόπος κοινωνικοποίησης, έκφρασης, κατανάλωσης και μνήμης, χάνει την αξία του. Οι συζητήσεις γύρω από την παρακμή του όλο και εντείνονται, καθώς και οι προσπάθειες για την ανάκτησή του. Από την άλλη μεριά, ο ψηφιακός κόσμος έχει διαχυθεί και επηρεάζει σχεδόν σε κάθε πτυχή της σύγχρονης ζωής, παρέχοντας απεριόριστες δυνατότητες και επιλογές, δημιουργώντας μια νέα πραγματικότητα. Οι δύο χώροι, ωστόσο, δεν είναι ανεξάρτητοι μεταξύ τους, αλλά συνυπάρχουν σε μια **διαλεκτική σχέση**, κατά την οποία ο ένας επηρεάζει, ορίζει ή επαναπροσδιορίζει τον άλλο.

Η ανάλυση αυτής της σχέσης αποδεικνύεται ιδιαίτερα σύνθετη, αφού συμπυκνώνει πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες. Στα πλαίσια της εργασίας αυτής, προσεγγίζουμε το θέμα, αντιπαραβάλλοντας διαλεκτικά και αναλύοντας ξεχωριστά το φυσικό χώρο και τον ψηφιακό τόπο, μέσα από τα γενικά χαρακτηριστικά και τη δομή τους, τους χρήστες, καθώς και τις βασικές λειτουργίες, που πραγματοποιούνται σε αυτούς.

Μέσα από την ανάλυση, θα επιχειρήσουμε να προσδιορίσουμε, πως διαμορφώνεται η σύγχρονη πραγματικότητα στα πλαίσια ψηφιακού και δημόσιου χώρου, αλλά και να εντοπίσουμε τις αλλαγές που αυτή επιφέρει στον αστικό σχεδιασμό και το ρόλο του αρχιτέκτονα μέσα στα επόμενα χρόνια.

Abstract

Public space today, as a place for socialization, expression, consumption and memory, is losing its value. Discussions about its decline are increasingly intensified, as well as recovery efforts. On the other hand, the digital world has penetrated almost every aspect of modern life, providing endless possibilities and options, creating a new reality. The two areas, however, are not independent, but coexist in a dialectical relationship, in which each one influences, defines or redefines the other.

The analysis of this relationship is particularly complex, since it includes many different factors. In this thesis, we approach the issue by juxtaposing dialectically and analyzing separately the physical space and digital place, through their general features and structure, users, and the basic functions performed there.

Through analysis, we will attempt to determine, how the contemporary reality is formed within the digital and public space and to identify the changes that arise in urban design, as well as the role of the architect in the coming years.

Προοίμιο

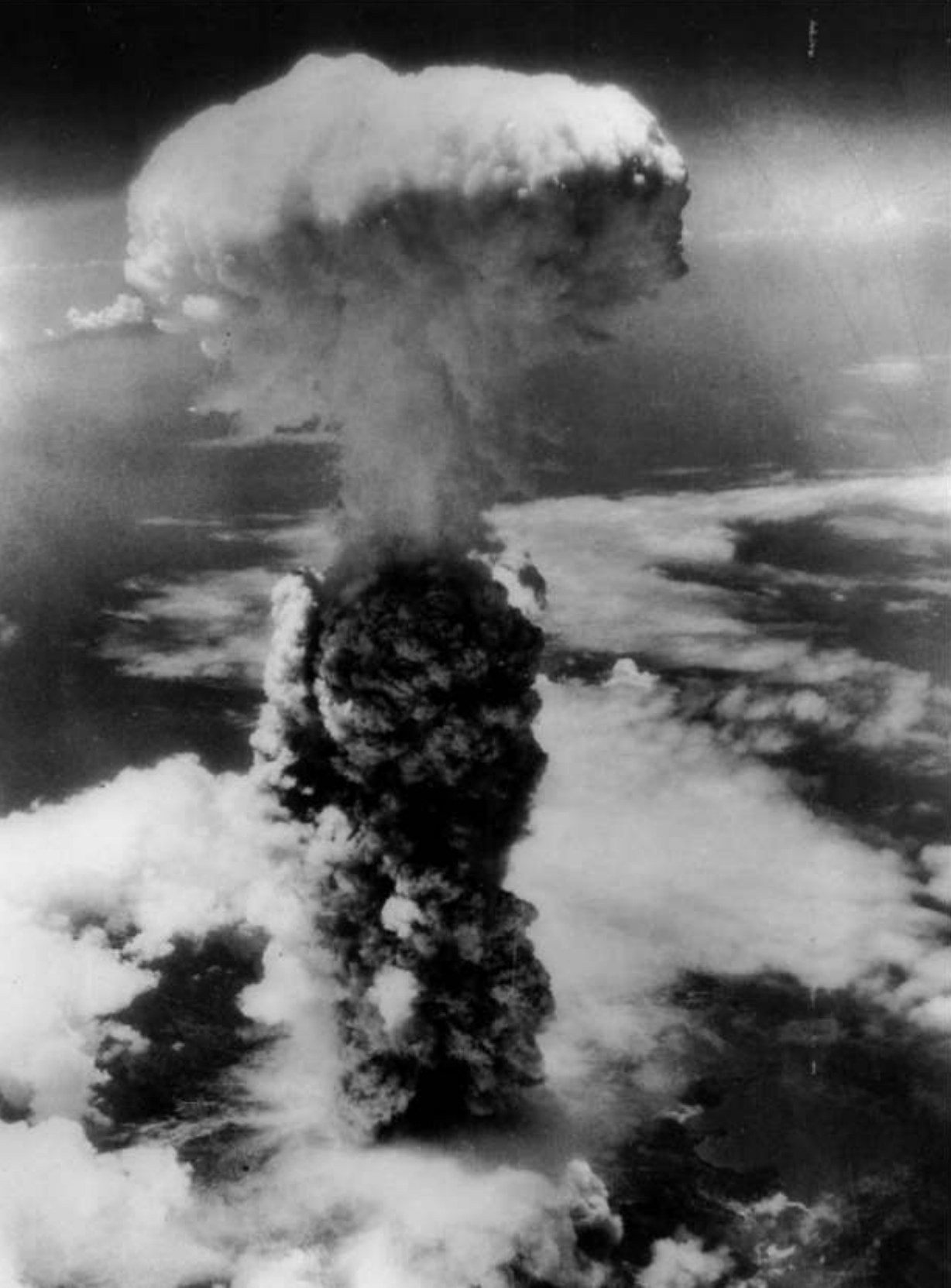
Ο Marshall McLuhan, ο πρωτοπόρος θεωρητικός των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας, στις ομιλίες του ανέφερε κάποιες φορές το εξής ανέκδοτο: «Δυο Ινδιάνοι Ναβάχο συζητάνε με σήματα καπνού διά μέσου μιας κοιλάδας στην Αριζόνα. Την ώρα που τα λένε με αυτόν τον τρόπο, η επιτροπή ατομικής ενέργειας προχωρεί σε μια ατομική έκρηξη. Όταν το μανιτάρι έχει διαλυθεί, ο ένας Ινδιάνος στέλνει στον άλλο ένα σήμα καπνού και του λέει: «Πω πω νεαρέ, θα 'θελα να το χα πει εγώ αυτό!».

Υπολογιστές και ίντερνετ, στις απαρχές τους, προκάλεσαν έναν θαυμασμό αντίστοιχο με αυτόν του Ινδιάνου στην θέα του μανιταριού. Σήμερα, ο ψηφιακός κόσμος, ως ένας νέος δημόσιος χώρος φαντάζει πλέον αυτονόητος και η παρουσία του έχει μεταλλάξει ριζικά την αντίληψη, που έχουμε για τον πραγματικό κόσμο. 15 χρόνια νωρίτερα από τον McLuhan ο Γερμανός φιλόσοφος Martin Heidegger, έκανε μια ομιλία με τίτλο «Το πράγμα» στην οποία επίσης γίνεται λόγος για την ατομική βόμβα. Εκείνα τα χρόνια ο Heidegger μιλάει για τα αεροπλάνα, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση, ωστόσο αυτά που λέει θα μπορούσαν κάλλιστα να αφορούν τη σημερινή πραγματικότητα. Σύμφωνα με τον Χάιντεγκερ, οι νέες τεχνολογίες συνεπάγονται μια συρρίκνωση των αποστάσεων, χωρίς όμως αυτή η συρρίκνωση να οδηγεί και στην εγγύτητα.

Προκύπτει έτσι ένα πεδίο, όπου τα πράγματα δεν είναι ούτε κοντά, ούτε μακριά, ούτε παρόντα ούτε απόντα, ούτε υλικά ούτε άυλα. Τα πάντα συμπαράσφρονται σε μια ομοιομορφία και μια έλλειψη απόστασης. Εφόσον όμως, παρουσία και απουσία, υλικό και ψηφιακό συνιστούν τους τρόπους με τους οποίους βιώνουμε την πραγματικότητα σήμερα, η κατάλυση των μεταξύ τους σχέσεων, ισοδυναμεί με έναν διαμελισμό των πραγμάτων, πολύ πιο ουσιαστικό και θεμελιακό από το αποτέλεσμα μιας ατομικής βόμβας. Ωστόσο, το αποτέλεσμα εδώ δεν συνεπάγεται απαραίτητα και την καταστροφή.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	1
1. Γενικά χαρακτηριστικά – Δομή	5
1.1 Φυσικός Χώρος	7
1.2 Ψηφιακός τόπος	21
2. Χρήστες	41
2.1 Φυσικός Χώρος	43
2.2 Ψηφιακός Τόπος	55
3. Λειτουργίες	65
Ο χώρος ως ...	
3.1 <u>Έκφραση</u>	67
3.2 <u>Κατανάλωση/Θέαμα/Προϊόν</u>	79
3.3 <u>Κοινωνικοποίηση</u>	93
3.4 <u>Μνήμη</u>	103
Συμπεράσματα	115
Αναφορές	121

Ο φυσικός δημόσιος χώρος, σήμερα, αποτελεί κεντρικό θέμα συζήτησης, αφού όλο και εντείνεται η παρακμή του και υποβαθμίζεται ο ρόλος του στα πλαίσια της αστικής ζωής των πόλεων. Από την άλλη, ο ψηφιακός τόπος, όλο και επεκτείνεται, παρέχοντας απεριόριστο εύρος δυνατοτήτων, επαναπροσδιορίζοντας οριστικά κάθε αντίληψη που έχουμε για τον πραγματικό υλικό κόσμο. Τόσο ο δημόσιος, όσο και ο ψηφιακός χώρος, αποτελούν δύο ιδιαίτερως σύνθετα θέματα, αφού η ανάλυση τους προϋποθέτει την εξέταση πολλών και αντικρουόμενων παραγόντων.

Στην δική μας εργασία επιλέξαμε να προσεγγίσουμε το θέμα μέσα από μια διαρκή συσχέτιση – αντιπαράθεση των δύο εννοιών, με βάση τα γενικά χαρακτηριστικά και τη δομή, τους χρήστες και τις λειτουργίες που πραγματοποιούνται σε αυτούς. Η αντιπαράθεση ως τρόπος προσέγγισης, δεν υποδηλώνει την απόσταση των δύο εννοιών, αλλά αντίθετα επιχειρεί να φανερώσει συσχετισμούς και τρόπους αλληλεπίδρασης. Στόχος της εργασίας αποτελεί η κατανόηση της σύγχρονης πραγματικότητας, όπως αυτή διαμορφώνεται από τη συσχέτιση των δύο χώρων, καθώς και το πώς θα διαμορφωθεί ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός και ο ρόλος του αρχιτέκτονα μέσα στα επόμενα χρόνια.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, μελετάμε το φυσικό δημόσιο χώρο και τον ψηφιακό τόπο, μέσα από τα γενικά χαρακτηριστικά και τη δομή τους. Αρχικά, προσπαθούμε να ορίσουμε τους δύο χώρους, με βάση την αντίληψη που έχουμε για αυτούς, καθώς επίσης και να περιγράψουμε τα μορφολογικά τους χαρακτηριστικά και τον τρόπο με τον οποίο διαρθρώνονται. Στη συνέχεια, αναφερόμαστε αναλυτικότερα, στον τρόπο σχεδιασμού των δύο χώρων και παρουσιάζουμε τις όποιες επιπτώσεις και σχέσεις προκύπτουν από αυτόν, στα πλαίσια της ευρύτερης πραγματικότητας. Ειδικότερα, αναφερόμαστε στα εκάστοτε όρια, κινήσεις και προσβάσεις που

πραγματοποιούνται σε αυτούς ως απόρροια του σχεδιασμού, της δομής και της κοινωνικής τους φύσης. Τέλος, παραθέτουμε μια σύντομη περιγραφή της σημερινής τους κατάστασης, που επεξηγεί την παρακμή του ενός σε αντίθεση με την ανάπτυξη του άλλου, αλλά και τον έντονο τρόπο συνδιαλλαγής τους, που όλο και αυξάνεται.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, προσεγγίζουμε το θέμα αναλύοντας τη συμπεριφορά και τα χαρακτηριστικά των **χρηστών** των δύο χώρων. Η ανάλυση αφορά τους χρήστες ως άτομα, αλλά και μέλη μιας ευρύτερης κοινότητας και περιλαμβάνει την περιγραφή των φυσικών και κοινωνικών τους χαρακτηριστικών, καθώς και τις σχέσεις που συνάπτουν ή τη συμπεριφορά που υιοθετούν στα πλαίσια κάθε χώρου. Μέσα από τη μελέτη προκύπτουν συσχετισμοί και αντιθέσεις, που θέτουν σε νέο πλαίσιο τον ορισμό των ατόμων στην ανάδυση της σύγχρονης πραγματικότητας.

Στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται μια αντιπαραβολή των δύο χώρων, μελετώντας τέσσερις από τις βασικές λειτουργίες, που πραγματοποιούνται σε αυτούς. Οι λειτουργίες, ως απόρροια των δραστηριοτήτων των χρηστών στο χώρο, αποτελούν βασικό κομμάτι της ανάλυσης, αφού συντελούν στη συνολική κατανόηση των δύο χώρων, καθώς και των μεταξύ τους σχέσεων. Οι τέσσερις υποενότητες αναφέρονται στο φυσικό δημόσιο χώρο και στον ψηφιακό τόπο, μέσα από το ρόλο τους ως τόπους **κοινωνικοποίησης, έκφρασης, κατανάλωσης και μνήμης**. Στην ανάλυση γίνεται κατανοητό, πώς μέρος των παραδοσιακών λειτουργιών του φυσικού δημόσιου χώρου έχουν μεταφερθεί στον ψηφιακό, πώς ο φυσικός χώρος εξακολουθεί να κατέχει κυρίαρχο ρόλο ως τόπος πολιτικής διεκδίκησης και φορέας της συλλογικής μνήμης, αλλά και πώς οι λειτουργίες αυτές έχουν επαναπροσδιοριστεί εξαιτίας του ψηφιακού τόπου, είτε γιατί έχουν εν μέρει αντικατασταθεί, είτε γιατί έχουν τοποθετηθεί σε ένα εντελώς καινούριο πλαίσιο.

Μέσα από την έρευνα μας για το φυσικό δημόσιο χώρο και τον ψηφιακό τόπο, συνειδητοποιούμε, πως η σύλληψη μιας αντικειμενικής πραγματικότητας σήμερα, είναι σχεδόν ανέφικτη. Τα νέα μέσα έχουν εισχωρήσει σε τέτοιο βαθμό στη σύγχρονη ζωή, που η αλληλεπίδραση ψηφιακού και πραγματικού είναι αναπόφευκτη. Το γεγονός αυτό, καθορίζει, τόσο την αντίληψή που έχουμε για τα πράγματα γύρω μας, όσο φυσικά και το μέλλον του ίδιου του σχεδιασμού. Ο ψηφιακός κόσμος ανατρέπει τις παραδοσιακές σχέσεις, θέτοντας την αρχιτεκτονική σε ένα νέο πλαίσιο και επαναπροσδιορίζοντας τα εργαλεία της, το ρόλο και την επίδρασή της στη σύγχρονη κοινωνία.

1. Γενικά χαρακτηριστικά - Δομή

2. Η πλατεία Β. Γεωργίου, Πάτρα, φωτογραφία: Γιώργης Γεράλιμπας.

1.1 Φυσικός χώρος

δημόσιος, ο [dīmósios]: 1. που ανήκει ή που αναφέρεται στο κράτος, που έχει σχέση με αυτό: Οι δημόσιες υποθέσεις. Δημόσια οικονομία. Δημόσια οικονομικά*. Δημόσιο χρέος / συμφέρον / έγγραφο. 2α. που σχεδιάζεται και πραγματοποιείται από το κράτος, από τις κρατικές υπηρεσίες: Δημόσια δαπάνη / εκπαίδευση. 3. που έχει σχέση με το λαό, με τον πληθυσμό (μιας πόλης, περιοχής, χώρας κτλ.) ή με το κοινό: Δημόσια υγεία. Δημόσια τάξη Δημόσιος βίος. 4α. που προορίζεται για το κοινωνικό σύνολο, για το κοινό: Δημόσια βιβλιοθήκη. Δημόσια λουτρά / ουρητήρια. ~ χώρος. 4β. που γίνεται έτσι ώστε να μπορεί να παρευρεθεί, να συμμετάσχει όποιος θέλει: Δημόσια συγκέντρωση / συζήτηση / διαγωνισμός¹.*

Στις σύγχρονες περιγραφές των λεξικών ως “δημόσιο” ορίζεται οτιδήποτε σχετίζεται με το κοινό, με το λαό, το κράτος ως νομικό πρόσωπο, τις κρατικές υπηρεσίες κλπ. Ωστόσο, η έννοια του «δημόσιου χώρου» είναι ιδιαίτερα σύνθετη και δύσκολο να αποδοθεί από μια μονοδιάστατη προσέγγιση. Οποιαδήποτε προσπάθεια ορισμού, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της, την αντίληψη του χώρου ως προσωπική εμπειρία, την αντίληψη του χώρου από την ευρύτερη κοινωνία –αυτό περιλαμβάνει τους χρήστες ως συλλογικότητες και τις χρήσεις που πραγματοποιούνται σε αυτόν-, τη σχέση του με το ιδιωτικό, καθώς και τα πολεοδομικά του χαρακτηριστικά.

Σημασία

Συχνά ο φυσικός δημόσιος χώρος έχει ένα ασαφές και

¹ Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Β' Έκδοση

3. Peter Eisenman, Holocaust Memorial, Berlin, Germany, φωτογραφία: Nelson Garrido

υποκειμενικό περιεχόμενο το οποίο προσλαμβάνεται και ερμηνεύεται από τον καθένα διαφορετικά, ανάλογα με τα προσωπικά βιώματα και τον τρόπο που αντιλαμβάνεται την πόλη. Ο χώρος μας δημιουργεί αισθήματα ευχαρίστησης ή δυσαρέσκειας, ασφάλειας ή ανασφάλειας, μας έλκει ή μας απωθεί. Ο καθένας αντιλαμβάνεται το δημόσιο χώρο ως μια αυστηρά προσωπική εμπειρία, αλλά ταυτόχρονα συνειδητοποιεί σε αυτόν, την ύπαρξη του ως μέλος μιας ευρύτερης κοινότητας.

Στη κοινή συνείδηση ο δημόσιος χώρος είναι ανοιχτός προς όλους και αντανακλά την ελευθερία της έκφρασης, τη συλλογικότητα, τη πολιτική δραστηριότητα, τις οικονομικές συναλλαγές, τη σύναψη κοινωνικών δεσμών, ενώ αποτελεί το φορέα της ιστορικής κληρονομιάς και κουλτούρας της εκάστοτε κοινωνίας. Με άλλα λόγια, ο δημόσιος χώρος αφορά, τόσο τους χρήστες και τις δραστηριότητες τους σε αυτόν, όσο και τις λειτουργίες τις οποίες εξυπηρετεί.

Ιδιωτικό – Δημόσιο

Ο καταλληλότερος, ίσως, τρόπος αποσαφήνισης του φυσικού δημόσιου χώρου προκύπτει μέσα από την αντιπαράθεση του με τον ιδιωτικό. Η Τζέλα Ταγκαλίδου προσεγγίζοντας το δίπολο ιδιωτικό / δημόσιο, αναφέρεται σε μια σειρά από αντιθετικές έννοιες όπως το *ιδιόκτητο και το κοινό, το προστατευμένο και το εκτεθειμένο, την εργασία και την αναψυχή, το ατομικό και το συλλογικό, το παραδοσιακό και το πρωτοποριακό*². Επομένως η έννοια του δημόσιου χώρου γίνεται αντιληπτή μέσα από μια σειρά αντιθέσεων που αφορούν την αντίληψη του χρήστη για το χώρο, τις λειτουργίες του χώρου, καθώς και τις κοινωνικές συνθήκες. Ο Γερμανός κοινωνιολόγος Walter

² Ταγκαλίδου Τζέλα, *Δημόσιες Στιγμές - Ο δημόσιος χώρος ως ιδιωτικός*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα <http://tinyurl.com/7bm74zd>

Siebel αναφέρει:

«Από άποψη λειτουργιών, στο δημόσιο χώρο έχουν καταχωρισθεί οι λειτουργίες της αγοράς, της αναψυχής, καθώς και οι πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες, ενώ αντιθέτως στους ιδιωτικούς χώρους της επιχείρησης και της κατοικίας πραγματοποιούνται η παραγωγική και αναπαραγωγική διαδικασία. Ακόμα, οι διαφορές μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών χώρων είναι κοινωνικά προσδιορισμένες. Ο δημόσιος χώρος είναι ο χώρος της τελετουργικής ανωνυμίας, μιας επιτηδευμένης συμπεριφοράς που κρατά τις αποστάσεις, ενώ αντίθετα ο ιδιωτικός χώρος είναι ο χώρος της οικειότητας, της σωματικότητας και του συναισθηματισμού³»

Ωστόσο υπάρχουν στιγμές και τόποι, που δημόσιο και ιδιωτικό αλληλεπικαλύπτονται και τα όρια των δύο μοιάζουν ασαφή. Για παράδειγμα, ο πεζόδρομος της Ερμού στην Αθήνα, αποτελεί έναν κατεξοχήν δημόσιο χώρο, από τον οποίο περνούν καθημερινά χιλιάδες άνθρωποι, χρωματίζοντας τον με μια σειρά από δραστηριότητες. Το πλήθος κατακλύζει την οδό κατά κύματα, χαζεύει, προσπερνά, φωτογραφίζει, γελά, ψωνίζει, παίζει, τρώει, φλερτάρει, αστειεύεται. Έτσι μια σειρά από δημόσιες λειτουργίες, όπως η αγορά ή η αναψυχή, μπλέκονται με μια σειρά από ιδιωτικές στιγμές, όπως το φλερτ, η οικειότητα, ο συναισθηματισμός, η προσωπική βίωση του χώρου. Για τους τουρίστες ή τους απλούς επισκέπτες η οδός Ερμού καταγράφεται στη συνείδησή τους, ως ένας αμιγώς δημόσιος χώρος, όμως για τους κατοίκους της περιοχής, τους εργαζόμενους των καταστημάτων, τους πλανόδιους μουσικούς που στήνουν καθημερινά την παράστασή τους εκεί, ο χώρος και η σχέση μαζί του γίνεται μια προσωπική εμπειρία. Τα άτομα αυτά γνωρίζουν πώς είναι η οδός το πρωί, το μεσημέρι και το βράδυ, με ήλιο ή βροχή, τότε είναι γεμάτη κόσμο ή απρόσμενα άδεια, αλλιώς τους φαίνεται όταν είναι χαρούμενοι και αλλιώς όταν είναι

³ Λέφας Παύλος, Walter Siebel, Jerome Binde, *Αύριο οι πόλεις*, Αθήνα εκδ. Πλέθρον, 2003, σελ. 87

στενοχωρημένοι. Υπό αυτή την έννοια, ο πεζόδρομος της Ερμού χάνει ένα τμήμα της δημόσιας υφής του, και μέσω της οικειοποίησης του αποκτά έναν πιο ιδιωτικό χαρακτήρα.

5. Re-Think Athens Winning Proposal / OKRA, 2013

Σχεδιασμός

Ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου στα πλαίσια της πόλης συνδέεται με τη δημιουργία μεγάλων ανοιχτών υπαίθριων εκτάσεων, που επιτυγχάνουν τη συγκέντρωση του πλήθους και των αστικών δραστηριοτήτων και αποτελούν το κατεξοχήν κέντρο του αστικού ιστού. Συμπληρωματικά, ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου συνδέεται ακόμα, με τη δημιουργία βασικών αξόνων και χαράξεων κυκλοφορίας, που συνδέουν, τόσο τους ανοιχτούς υπαίθριους χώρους, όσο και δημόσια κτίρια ή μνημεία, δημιουργώντας χωρικές φυγές. Από πολεοδομική σκοπιά ο δημόσιος χώρος ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με τον ελεύθερο αστικό χώρο, και αποτελεί «εξισορροπητικό παράγοντα σε σχέση με το κτισμένο περιβάλλον»⁴. Ο φυσικός δημόσιος χώρος,

⁴ Μάινα Άννα, *Ψηφιακός ή Δημόσιος Χώρος*, Διπλωματική Εργασία, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Ε.Μ.Π., 2007, σελ.15

δηλαδή, συνδέεται κατά βάση με το **κενό**, το οποίο ταυτίζεται με το μη δομημένο χώρο και σε συνεργασία με το **πλήρες**, που αντιπροσωπεύει το κτισμένο, ορίζουν την πυκνότητα και την οργανωτική δομή μιας πόλης. Σύμφωνα με την προσέγγιση του Πέτρου Μπαμπασίκα ο δημόσιος χώρος παρουσιάζεται σήμερα υπό τρεις βασικές κατηγορίες: ως μνημείο, ως αγορά και ως κήπος⁵. Με βάση αυτές μπορούμε να αναγνωρίσουμε ως δημόσιους χώρους τις πλατείες, τα πολιτιστικά κέντρα, τις ανοιχτές υπαίθριες εκτάσεις, τις νησίδες, τους αυτοκινητόδρομους, τους χώρους στάθμευσης, τα πεζοδρόμια, τους πεζόδρομους, τους σιδηροδρομικούς σταθμούς, τις γέφυρες, τους βοτανικούς και ζωολογικούς κήπους, τα πάρκα τις παιδικές χαρές και τους αθλητικούς χώρους.

⁵ Μπαμπασίκας Πέτρος, *Διάλεξη με θέμα το δημόσιο χώρο*, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013

BOTANIC

Όριο - Κίνηση

Κι ενώ ο φυσικός δημόσιος χώρος είναι συνυφασμένος θεωρητικά με την έννοια της ελευθερίας, πρακτικά αποδεικνύεται, πως είναι το ίδιο άρρηκτα συνδεδεμένος και με την έννοια του ορίου. Το όριο στο φυσικό χώρο αφορά τόσο την ίδια τη δομή του και το σχεδιασμό, όσο και τους χρήστες και τις λειτουργίες που πραγματοποιούνται σε αυτόν.

Σε πρώτο επίπεδο ο χώρος είναι περιορισμένος, όσον αφορά την έκταση και τις μορφολογικές παραλλαγές που μπορεί να υποστεί. Ως κενό, αποτελεί οργανωτικό κομμάτι της πόλης και οποιαδήποτε τροποποίηση του θα διατάρασσε τις ισορροπίες στο σύνολο της αστικής διαμόρφωσης. Επιπλέον, οποιαδήποτε προσπάθεια μεταλλαγής δεν είναι εύκολα πραγματοποιήσιμη αφού, απαιτεί χρόνο, εργασία και οικονομικό κόστος. Παράλληλα, ο φυσικός χώρος είναι περιορισμένος μορφολογικά, αφού υπόκειται στους φυσικούς νόμους και εξαρτάται από την υλικότητα και τις δεδομένες κατασκευαστικές μεθόδους. Και η ίδια η δομή του χώρου, βέβαια, εξυπηρετεί την έννοια του ορίου. Ο William Mitchell αναφέρει, πως οι χωρικές πόλεις... αποτελούν περίτεχνες κατασκευές για την οργάνωση και τον έλεγχο της πρόσβασης⁶. Τοίχοι, στοές, σκαλοπάτια, πεζοδρόμια, κάγκελα, παρκαρισμένα αυτοκίνητα, σκουπιδοτενεκέδες, λεωφόροι, διαβάσεις, γέφυρες, ανισόπεδοι κόμβοι, αποτελούν καθημερινά όρια, που προσδιορίζουν τόσο την πρόσβαση όσο και τις κινήσεις των χρηστών.

Εκτός όμως από τα υλικά όρια, ο δημόσιος χώρος περιλαμβάνει και κοινωνικά όρια, τα οποία αφορούν την ταυτότητα του χρήστη και προσδιορίζουν με τη σειρά τους τη συμπεριφορά, τις χωρικές του επιλογές, αλλά και τις λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα σε αυτόν. Ο

⁶ Mitchell William, *City of Bits: Contiguous / Connected*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, σελ. 21

Δημήτρης Πολυχρονόπουλος αναφέρει πως στο χώρο της πόλης συχνά το «πού βρίσκεσαι» αποκαλύπτει και το «ποιος είσαι» και αντίστροφα το «ποιος είσαι» προσδιορίζει και «πού σου επιτρέπεται να βρίσκεσαι». Μια σειρά από αναγνωρίσιμους κώδικες λιγότερο ή περισσότερο εμφανείς, όπως, το φύλλο, το χρώμα, ο τόπος κατοικίας, η ένδυση, το αυτοκίνητο και άλλα, προσδιορίζουν τις πιθανότητες πρόσβασης και αποδοχής σε μια σειρά από διαφορετικούς χώρους⁷.

Τέλος οι προβλεπόμενες λειτουργίες που υλοποιούνται στα τμήματα του φυσικού δημόσιου χώρου περιορίζουν μόνιμα ή προσωρινά την πραγματοποίηση άλλων. Για παράδειγμα, ιδιωτικές χρήσεις που επεκτείνονται στο δημόσιο χώρο, όπως τα τραπεζοκαθίσματα στερούν τη δυνατότητα περιπάτου και αναψυχής των περαστικών. Ακόμα, μια πολιτική εκδήλωση στα πλαίσια μιας πλατείας, στερεί την παράλληλη χρήση του χώρου ως τόπο ελεύθερης κυκλοφορίας, στάσης ή αναψυχής.

Επομένως, η πρόσβαση στο φυσικό χώρο και κατ' επέκταση οι κινήσεις που πραγματοποιούνται σε αυτόν είναι άμεσα παράγωγα των εκάστοτε ορίων. Η χρήση των ορίων μπορεί να αποκλείσει, να υποδείξει, ή ακόμα και να επιβάλει συγκεκριμένες κινήσεις. Τοίχοι και κάγκελα εμποδίζουν την είσοδο, σκαλοπάτια δυσκολεύουν ή αποκλείουν την προσπέλαση για δεδομένες ομάδες πληθυσμού, παρκαρισμένα αυτοκίνητα ή ελλιπής σήμανση και σχεδιασμός δυσκολεύουν την κυκλοφορία, διαβάσεις και κόμβοι επιβάλουν την προσεκτική προσπέλαση ή τη στάση, ανοιχτές εκτάσεις ενισχύουν την ελεύθερη κίνηση, αναβαθμισμένες περιοχές αποκλείουν τη παρουσία μειονοτήτων ή των οικονομικά ασθενέστερων, η υπερβολικά εκκεντρική ένδυση αντιμετωπίζεται με καχυποψία κτλ. Έτσι όταν οι παραπάνω χωρικοί και κοινωνικοί διαχωρισμοί συνδυάζονται, καθένας

⁷ Πολυχρονόπουλος Δημήτρης, «Εικονικός Χώρος» Ένας νέος Δημόσιος Χώρος?, Αθήνα, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Μάιος 2013

και καθεμιά από τους χρήστες, τοποθετείται «στη θέση του».

Ωστόσο, όπως αναφέρουν οι Άννα Λάμπρου και Δημήτρης Μπαλαμπανίδης, οι χώροι της πόλης είναι δυναμικοί, ρευστοί και όχι στατικοί και σταθεροί. Εφόσον οι χώροι της πόλης κατοικούνται από ανθρώπους τότε τα υλικά, θεσμικά και συμβολικά όρια... αμφισβητούνται κάθε φορά που οι άνθρωποι διεκδικούν πρόσβαση εκεί από όπου αποκλείονται και γίνονται τελικά «ορατοί» ακόμα και με τον πιο απλό τρόπο, διά της παρουσίας τους⁸.

⁸ Λάμπρου Άννα, Μπαλαμπανίδης Δημήτρης, ΤΕΕ/TKM, *Public Space: Δημόσιος χώρος... αναζητείται*, Cannot Not Design Publications, Θεσσαλονίκη, 2011, κεφ.Α5

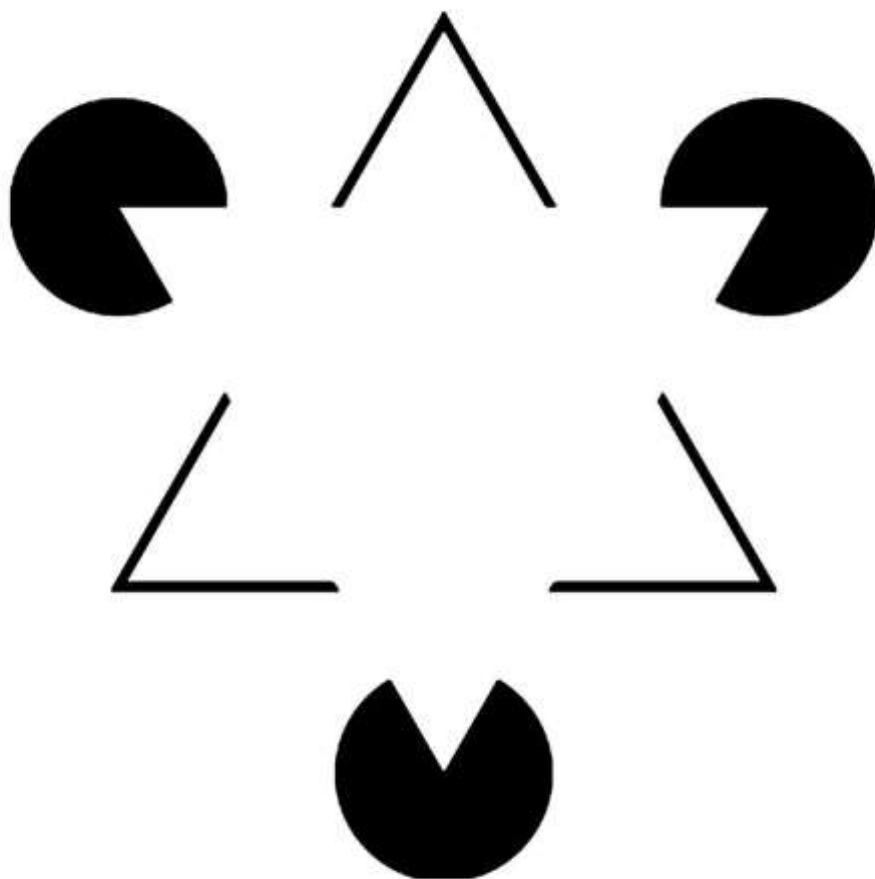
Σημερινή Κατάσταση

Ο δημόσιος χώρος σήμερα έχει χάσει την αίγλη του και στις περισσότερες περιπτώσεις παραμένει παραμελημένος και υποβαθμισμένος. Η έλλειψη ή η κακή ποιότητα αρχιτεκτονικής, η αστική μόλυνση, οι καθημερινοί ρυθμοί ζωής και η από-χωροθέτηση βασικών λειτουργιών όπως η λήψη αποφάσεων, είναι μερικοί μόνο από τους παράγοντες που έχουν οδηγήσει στην ερημοποίηση του δημόσιου χώρου. Στην περίπτωση των ελληνικών πόλεων μάλιστα, τα πράγματα είναι ιδιαίτερος αρνητικά. Οι ελεύθεροι δημόσιοι χώροι, είναι ό,τι περίσσεψε από την οικοδόμηση. Οι χρήστες καλούνται να εντοπίσουν σχέσεις και να δημιουργήσουν συνδέσεις που κανείς ποτέ δεν σχεδίασε και κανείς ποτέ δεν προέβλεψε. Έτσι συναντά κανείς στις γειτονιές μικρά απομεινάρια γης ανάμεσα σε δρόμους, να

μετατρέπονται σε παρτέρια ή άκτιστα οικόπεδα σε γήπεδα για παιχνίδι. Ελάχιστοι χώροι είναι πραγματικά δημόσιοι.

Αλλά ακόμα πιο ελάχιστοι είναι οι δημόσιοι χώροι που οι χρήστες αισθάνονται πραγματικά δικούς τους. Στην συνείδηση των περισσότερων ο δημόσιος χώρος έχει καταστεί ένα πέρασμα, και η βασική χρήση του αφήνεται σε ομάδες μειονοτήτων όπως οι άστεγοι ή οι πολιτικοί και οικονομικοί μετανάστες. Η πλειοψηφία των υπόλοιπων χρηστών είτε παραμένει αμέτοχη και αποστασιοποιημένη και παραπονιέται διαρκώς για την άσχημη κατάσταση, είτε αναλαμβάνει πρωτοβουλίες διεκδίκησης και αναβάθμισης του χώρου. Η συμπεριφορά και ο τρόπος δράσης των χρηστών στο δημόσιο χώρο θα αναλυθούν περαιτέρω σε επόμενο κεφάλαιο.

9. Τρίγωνο Kanizsa, οπτική παραίσθηση που περιγράφηκε από τον Ιταλό ψυχολόγο Gaetano Kanizsa, 1955

1.2 Ψηφιακός τόπος

Σημασία

Ο ψηφιακός τόπος μοιάζει με το λευκό τρίγωνο της εικόνας, δεν υπάρχει πουθενά κι όμως ενώνει χώρους και χρήστες ηλεκτρονικών υπολογιστών από όλο τον κόσμο. Ο ψηφιακός τόπος αποτελεί το πεδίο που ανασυντίθεται ένας ολόκληρος καινούριος κόσμος ή μια νέα αντίληψη για την πραγματικότητα του υφιστάμενου. Ο νέος αυτός τόπος δεν αντανακλά απλά μια καινούρια λέξη ή κατασκευή, αλλά έρχεται να αναδιαμορφώσει τις συνθήκες του υλικού κόσμου, σε επίπεδο χώρου, χρόνου, ανθρώπων και δραστηριοτήτων.

Ο ψηφιακός τόπος μπορεί να σημαίνει πολλά και διαφορετικά πράγματα στην αντίληψη των ανθρώπων. Μπορεί να αφορά έναν κόσμο φαντασίας, νοητικές συναντήσεις σε εικονικές πραγματικότητες, λεωφόρους δικτυωμένης ηλεκτρονικής πληροφορίας, βάσεις δεδομένων για μεγάλους αδελφούς, τόπους διεξαγωγής εμπορικών συναλλαγών, ή μία παγκόσμια κοινωνική λέσχη. Συχνά προσδίδεται σε αυτόν ένα ουτοπικό ή μεταφυσικό περιεχόμενο και παρουσιάζεται ως μια μορφή φυγής από την πραγματικότητα σε έναν παράλληλο σύμπαν, μία επέκταση της πραγματικότητας ή μια υπέρβαση αυτής, μία υπέρ-πραγματικότητα.

Δομή

Στην πραγματικότητα, ο κυβερνοχώρος αποτελεί ένα αόρατο πλέγμα πολυάριθμων διασυνδέσεων, και μοιάζει με ένα απέραντο και ανάλαφρο δίκτυο που περιβάλλει τον κόσμο. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα σύστημα δικτύων που μέσα από την ακολουθία πρωτοκόλλων, επιτρέπει την επικοινωνία των διασυνδεδεμένων ηλεκτρονικών

10. World City-to-City Connections, Internet map, Chris Harrison

υπολογιστών. Παραδείγματα τέτοιων δικτύων αποτελούν τα τοπικά δίκτυα (LANs) –στα οποία ορισμένοι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είναι συνδεδεμένοι μεταξύ τους, μέσα στο ίδιο δωμάτιο ή στο ίδιο κτίριο για να εξυπηρετείται η διάδοση των πληροφοριών, για να μοιράζεται η επεξεργασία ή για την διευκόλυνση των επικοινωνιών- και τα ευρείας εμβέλειας δίκτυα (WANs) όπως το σύστημα του Internet, για τις ίδιες δραστηριότητες σε εθνικά και παγκόσμια δίκτυα⁹.

Ένας **ιστότοπος** (web site), είναι ένα σύνολο από **ιστοσελίδες** (web pages), οι οποίες βρίσκονται σε μία κοινή **περιοχή** (domain name ή sub domain), στο **διαδίκτυο** (world wide web). Οι ιστοσελίδες ενός

⁹ el.wikipedia.org/wiki/Κυβερνοχώρος

ιστότοπου συνδέονται μεταξύ τους. Ο χρήστης έχει την δυνατότητα να μεταβεί από την μία στην άλλη κάνοντας «αριστερό κλικ» με το ποντίκι του υπολογιστή του, επιλέγοντας, δηλαδή, συνδέσμους που υπάρχουν στο κείμενο, ή στις εικόνες της κάθε ιστοσελίδας¹⁰. Συχνά σε μία ιστοσελίδα υπάρχουν σύνδεσμοί και με άλλους ιστοτόπους. Οι σύνδεσμοι αυτοί εμφανίζονται συνήθως υπογραμμισμένοι και με μπλε χρώμα, ώστε να γίνονται γρήγορα αντιληπτοί, χωρίς ωστόσο αυτό να είναι πάντα απαραίτητο.

Η κατασκευή ενός ιστοτόπου αποτελούμενο από μία ή περισσότερες ιστοσελίδες, είναι κάτι που μπορεί να γίνει εύκολα.

¹⁰ el.wikipedia.org/wiki/Διαδίκτυο

Υπάρχουν προγράμματα, τα οποία κυκλοφορούν ελεύθερα, αλλά και αυτοματοποιημένοι μηχανισμοί κατασκευής ιστοσελίδων. Από την άλλη πλευρά εξειδικευμένες εταιρείες δημιουργούν ελκυστικές και λειτουργικές ιστοσελίδες με στόχο την αγορά, την επικοινωνία, ή την πληροφόρηση.

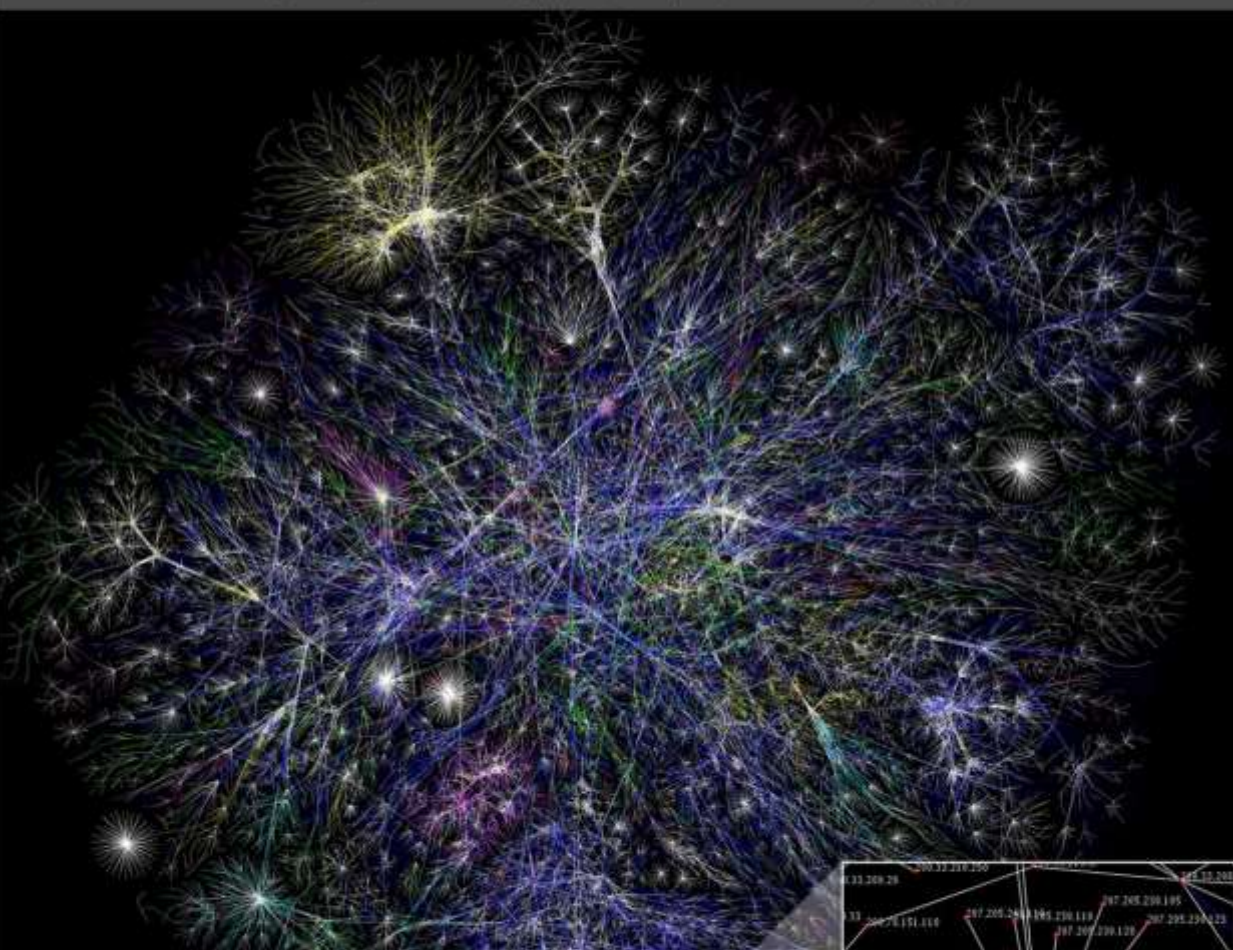
Σχεδιασμός

Στον ψηφιακό τόπο δεν υπάρχει ένας κυρίαρχος σχεδιασμός. Σε αντίθεση με τον υλικό κόσμο, όπου ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου είναι αρμοδιότητα της εξουσίας, το πλέγμα δικτύων του ψηφιακού τόπου έχει δημιουργηθεί από τους χρήστες του συστήματος.

Η φυσική διαμόρφωση των συστατικών μερών είναι ανεξάρτητη από την λειτουργική διαμόρφωση. Οι χρήστες μεταβαίνουν από τον έναν ιστότοπο στον άλλο, ακολουθώντας υπερσυνδέσεις, ανεξάρτητα από το που τυχαίνει να βρίσκεται ο υπολογιστής τους. Μια ιστοσελίδα που προβάλλεται στην οθόνη τους, μπορεί να προέρχεται από ένα μηχάνημα, τοποθετημένο οπουδήποτε στο internet. Η φυσική απόσταση, είναι άσχετη στο πλαίσιο των δικτύων. Στην περίπτωση του internet, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία μπορεί να φαίνεται ότι είναι πιο κοντά στις δυτικές ακτές των Η.Π.Α., απ' ότι μεταξύ τους. Η εγγύτητα των επικοινωνιών εξαρτάται από το που τυχαίνει να βρίσκονται οι κόμβοι ελέγχου. Δηλαδή, η θέση των γεωγραφικών τόπων αντικαθίσταται από αυτή των δικτυακών κόμβων, που στην συγκεκριμένη περίπτωση βρίσκονται πιο κοντά μεταξύ τους. Έτσι μέσα από την ακολουθία υπερσυνδέσεων οι χρήστες μπορούν να ακολουθήσουν πολλές και διαφορετικές διαδρομές μεταξύ των δικτυακών κόμβων.

Το αποτέλεσμα των διασυνδέσεων είναι ιδιαίτερα πολύπλοκο. Αν προσπαθούσαμε να το αναπαραστήσουμε οπτικά, θα βλέπαμε πως

στηρίζεται τόσο στη συμμετρία, την αρμονία και την ισορροπία, όσο και στην ασυμμετρία, τη δυσαρμονία και την έλλειψη ισορροπίας. Αυτό το πολύπλοκο δίκτυο διασυνδέσεων, φαίνεται να αντανακλά με καθαρότητα μια αρχιτεκτονική δομή και θα μπορούσαμε να το αναγνώσουμε με αρχιτεκτονικούς όρους. Όπως αναφέρει ο William Mitchell, *αν προσπαθούσα να φτιάξω ένα διάγραμμα για αυτές τις συνδέσεις, θα είχα ένα είδος χάρτη του μετρό του κυβερνοχώρου*¹¹.

¹¹ Mitchell William, *City of Bits: Street Networks / World Wide Web*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, σελ. 118

Η συσχέτιση όμως του ψηφιακού τόπου με τον υλικό χώρο δεν περιορίζεται μόνο στα δομικά του χαρακτηριστικά. Ο τρόπος επικοινωνίας και αναπαράστασης των πληροφοριών, υπό τη μορφή κειμένου ή γραφικών, φέρει άμεσες αναφορές από τον πραγματικό κόσμο. Ο ψηφιακός τόπος αναπαριστά τον υλικό χώρο, και πολλές φορές τον επεκτείνει, τον παραμορφώνει ή τον εξιδανικεύει. Ο ψηφιακός τόπος είναι άυλος και άπειρος. Όπως αναφέρει και ο Νικόλας Νεγρεπόντης, ο κυβερνοχώρος είναι συνυφασμένος οντολογικά με τα *bites* και τα *bytes* και ανεξάρτητος από το φυσικό σύμπλεγμα της ύλης και του χωροχρόνου¹². Η αποδέσμευση από τους φυσικούς νόμους και την υλικότητα, σημαίνει πως οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα απεριόριστων χωρικών επιλογών και διασυνδέσεων.

Αν και άυλος, ωστόσο, και από-εδαφοποιημένος, ο ψηφιακός τόπος είναι άμεσα συνδεδεμένος με τον υλικό χώρο, σε βαθμό που ξεπερνά τα όρια της απλής προσομοίωσης ή την κατασκευαστική του λογική. Πολλές από τις λειτουργίες που παραδοσιακά πραγματοποιούνταν στον υλικό δημόσιο χώρο, έχουν μεταφερθεί σε ένα μεγάλο μέρος τους στον ψηφιακό. Η επικοινωνία των χρηστών, η κατανάλωση αγαθών, δημόσιες υπηρεσίες και ψυχαγωγία, πραγματοποιούνται πια στο Διαδίκτυο, επαναπροσδιορίζοντας μια για πάντα την αντίληψη που έχουμε για τον γνωστό υλικό κόσμο. Εφόσον όλα τα παραπάνω είναι εφικτά με τη χρήση ενός και μοναδικού υπολογιστή, όλο και μειώνονται οι λόγοι για να βγει κανείς έξω. Η φυσική εγγύτητα δεν έχει πλέον σημασία και όλα πραγματοποιούνται εξ αποστάσεως. Όπως αναφέρει και ο Δημήτρης Πολυχρονόπουλος *εξ αποστάσεως οικονομικές συναλλαγές και εμπόριο, εξ αποστάσεως ψυχαγωγία, θέαμα και παιχνίδι για όλες τις ηλικίες, εξ αποστάσεως σχεδιασμός, εξ αποστάσεως ομαδική ψυχοθεραπεία, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, εξ αποστάσεως τηλεδιασκέψεις, εξ αποστάσεως*

¹² Negreponte Nikolas: *Being Digital*, σελ.22

**CLOSENESS
HAS
NOTHING
TO DO
WITH
DISTANCE**

Admit it,
you just miss me.

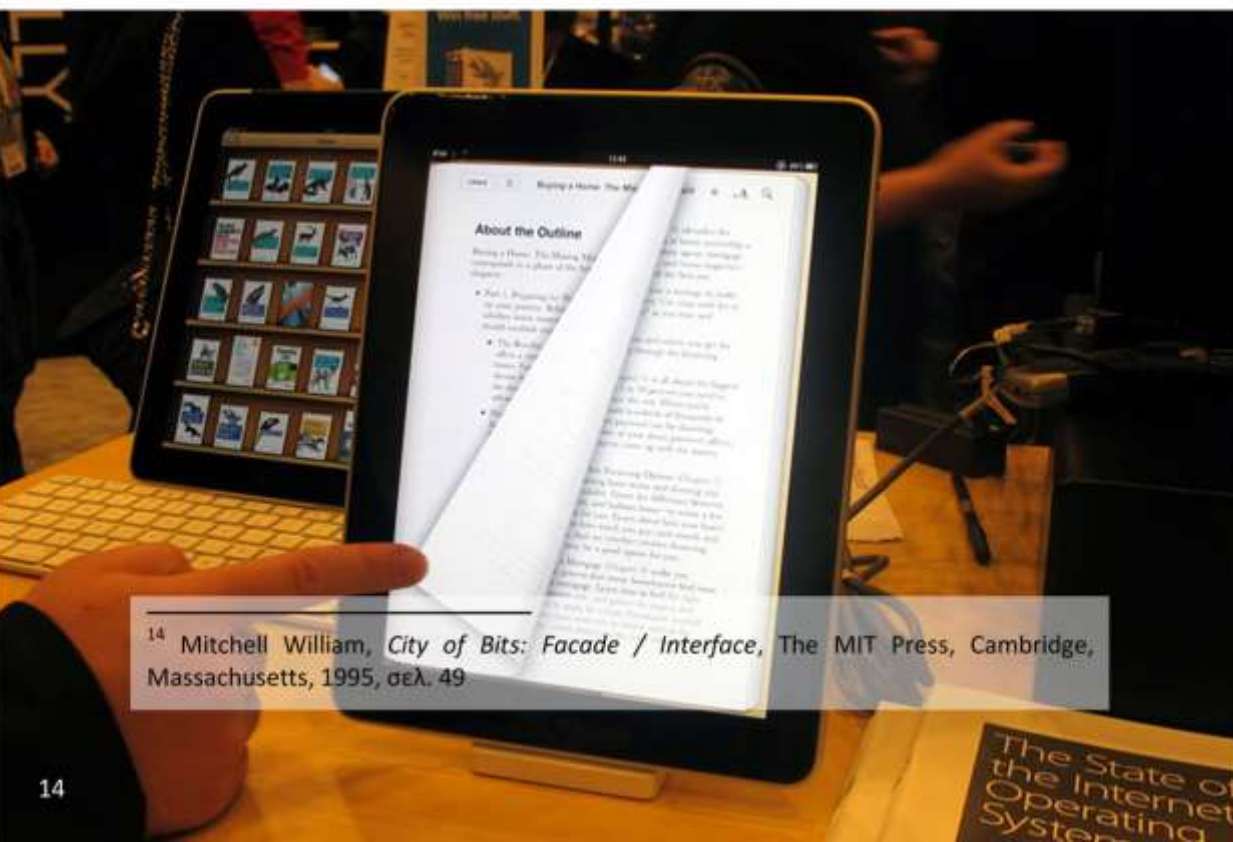

περιήγηση σε μουσεία, τοπία και πόλεις,... εξ αποστάσεως...¹³

Μάλιστα, όχι μόνο μειώνονται οι λόγοι για να βγει κανείς έξω, αλλά και η ίδια η ανάγκη για πραγματικό χώρο συνεχώς ελαττώνεται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η δημιουργία μιας δημόσιας Βιβλιοθήκης. Όλα τα βιβλία, μπορούν κάλλιστα να μετατραπούν σε ψηφιακά αρχεία δεδομένων και να είναι προσβάσιμα από τον οποιοδήποτε, ανά πάσα στιγμή, ανεξαρτήτως γεωγραφικής θέσης. Ακόμα, οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να διαβάσουν αυτά τα βιβλία, βρισκόμενοι στο σπίτι τους, έξω, στη δουλειά τους, ή οπουδήποτε το επιθυμήσουν, χωρίς να χρειάζεται να επισκεφτούν μια συγκεκριμένη βιβλιοθήκη ή έναν χώρο αναγνωστηρίου. Όπως περιγράφει και ο William Mitchell, ο σχεδιασμός, δεν αφορά πια τη δημιουργία και

¹³ Πολυχρονόπουλος Δημήτρης, «Εικονικός Χώρος» Ένας νέος Δημόσιος Χώρος?, Αθήνα, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Μάιος 2013

κατασκευή πραγματικών κτιρίων ή χώρων, αλλά τη δημιουργία και το προγραμματισμό υπολογιστικών εργαλείων για αποθήκευση, αναζήτηση, ανάκτηση και εμφάνιση, σε μορφή ψηφιακού κώδικα¹⁴. Εφόσον, δηλαδή, οι χρήστες μπορούν να αναγνώσουν τα βιβλία σε οποιοδήποτε μέρος επιλέξουν, αυτό σημαίνει πως δεν υπάρχει πια η ανάγκη δημιουργίας αναγνωστηρίου ή βιβλιοθήκης. Και επειδή τα βιβλία βρίσκονται σε ψηφιακή μορφή, κατ' επέκταση δεν υπάρχει η ανάγκη δημιουργίας τυπογραφείων, εκτυπωτικών κέντρων, αποθηκευτικών χώρων και σημείων διανομής. Όλες οι παραπάνω λειτουργίες, που παραδοσιακά πραγματοποιούνται σε υλικούς χώρους, συρρικνώνονται σε κωδικοποιημένα αρχεία και κατακερματίζονται γεωγραφικά σε προσωπικούς υπολογιστές ανά τον κόσμο. Παράλληλα, οι ίδιοι οι χώροι αποκτούν μια πολύ – λειτουργική φύση. Το σημείο πρόσβασης αποτελεί ταυτόχρονα, αναγνωστήριο, εκτυπωτικό κέντρο,

¹⁴ Mitchell William, *City of Bits: Facade / Interface*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, σελ. 49

Error 1011

Ray ID: fdb9c3fc3a50491

Access denied

What happened?

The owner of this website (static.hothdwallpaper.net) does not allow hotlinking to that resource (/51a2035a373ae96452.jpg).

CloudFlare Ray ID: fdb9c3fc3a50491 • Your IP: 79.166.3.67 • [Help](#) • Performance & security by [CloudFlare](#)

αποθηκευτικό χώρο, σημείο κατανάλωσης αλλά και παραγωγής. Οι χρήστες, μπορούν όχι μόνο να επεξεργαστούν τα υφιστάμενα αρχεία αλλά και να προσθέσουν σε αυτά τα δικά τους. Έτσι, οι ενέργειες των ατόμων στο χώρο αποκτούν έναν διαδραστικό χαρακτήρα (interface).

Όριο – Κίνηση

Τα όρια στον ψηφιακό τόπο δεν αφορούν κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, το χρώμα, ο τόπος κατοικίας, η ένδυση κτλ, και επομένως δε συνδέονται με την ταυτότητα των εκάστοτε χρηστών. Αντίθετα, αφορούν τα χαρακτηριστικά του φυσικού και λειτουργικού συστήματος του Διαδικτύου. Παραδείγματα τέτοιων ορίων είναι η χωρητικότητα του σκληρού δίσκου ενός υπολογιστή, το μέγεθος της μνήμης, η ταχύτητα επεξεργασίας δεδομένων, η ανάλυση και το μέγεθος της οθόνης κτλ. Το βασικότερο, όμως, όριο στα πλαίσια του ψηφιακού τόπου αποτελεί το εύρος ζώνης, το οποίο ορίζει την ικανότητα σύνδεσης ή την ταχύτητα προσπέλασης διαφορετικών ιστοσελίδων στο Διαδίκτυο. Το εύρος ζώνης δημιουργεί έναν θεμελιώδη διαχωρισμό του πλήθους σε έχοντες και μη – έχοντες πρόσβαση στο Διαδίκτυο.

...The bandwidth – disadvantaged are the new have – nots...

William Mitchell

Όπως αναφέρει ο Mitchell, *αν δεν μπορείς να εξασφαλίσεις bits σε επαρκή ποσότητα, δεν μπορείς να επωφεληθείς άμεσα από το internet*¹⁵. Παράλληλα, όμως, δημιουργείται και ένας ακόμα διαχωρισμός, ανάμεσα σε αυτούς που ασχολούνται και γνωρίζουν να χειρίζονται τα ψηφιακά εργαλεία και στους ψηφιακά αναλφάβητους¹⁶.

¹⁵ Mitchell William, *City of Bits: Narrowband / Broadband*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, σελ. 17

Για όσους δραστηριοποιούνται ενεργά στο ψηφιακό τόπο, η φυσική ταυτότητα δεν έχει σημασία. Ο κάθε χρήστης μπορεί να αυτό-προσδιοριστεί στο δίκτυο με την ένδειξη π.χ. ksmith@upatras.gr, γεγονός, που αυτόματα πραγματοποιεί μια σύγχυση ονόματος και διεύθυνσης. Η διεύθυνση ή το όνομά του στο δίκτυο, ωστόσο, δεν αποτελεί ένα υλικό σημείο στο χώρο, ούτε αντιστοιχεί απαραίτητα στο πραγματικό του όνομα ή τα φυσικά του χαρακτηριστικά. Αντίθετα, αποτελεί έναν κώδικα πρόσβασης μέσω κάποιου υπολογιστή συνδεδεμένου κάπου στο δίκτυο. Ο Δημήτρης Πολυχρονόπουλος αναφέρει, *σημασία έχει μόνο, μέσω ποιου μου παρέχεται η πρόσβαση. Υπάρχω εκεί που μου δίνουν πρόσβαση. Είναι σημαντικό ότι σχεδόν η έννοια της ύπαρξης συγχρονίζεται εδώ με την έννοια της «προβολής» όταν μου επιτρέπεται, ή καλύτερα παρέχεται αυτή «..δια του μέσου..»¹⁷.*

Member Login

Username:

Password:

Remember me

[Lost your password?](#)

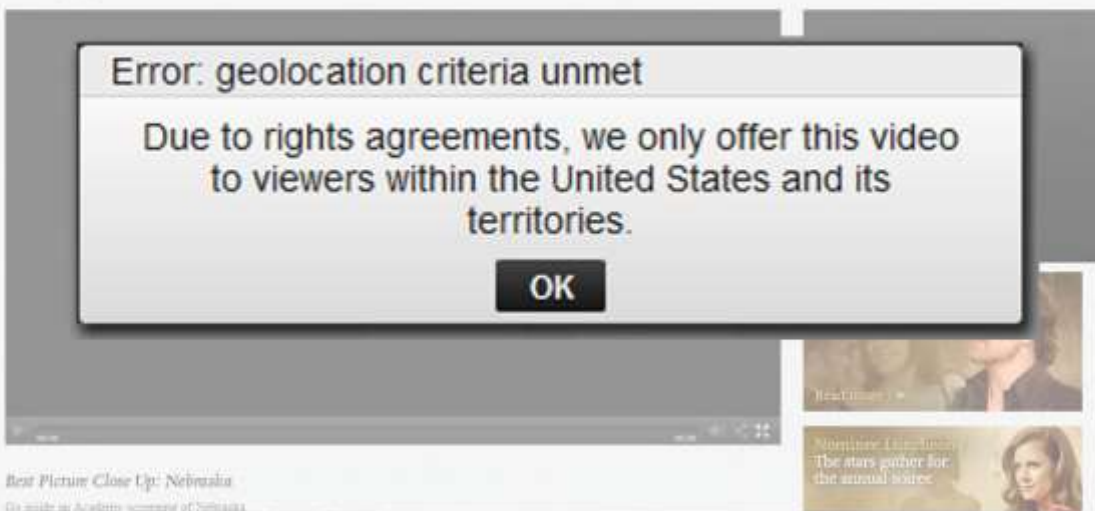
Not a Member? Sign Up!

Username:

Email:

¹⁶ Βλ. περισσότερες πληροφορίες για τη χρήση του Διαδικτύου στην Ελλάδα στην ιστοσελίδα www.observatory.gr/files/meletes/Y14EEU_A100312_TX_Προφίλ_χρηστών_ίντερνετ.pdf

¹⁷ Πολυχρονόπουλος Δημήτρης, «Εικονικός Χώρος» Ένας νέος Δημόσιος Χώρος?, Αθήνα, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Μάιος 2013

Best Picture Close Up: Nefretaria

On video by Academy members of Nefretaria

17. Ιστοσελίδα oscar.go.com, το περιεχόμενο του βίντεο εμφανίζεται μόνο σε χρήστες συνδεδεμένους εντός των Ηνωμένων Πολιτειών

Στα πλαίσια του προσομοιωμένου περιβάλλοντος, προκύπτει μια σύγχυση σχετικά με τη θέση του χρήστη και κατ' επέκταση με την κίνησή του στο χώρο. Που πραγματικά είμαι όταν άλλοι αντιλαμβάνονται την προσομοίωση του εαυτού μου? Μια σύντομη απάντηση είναι, «βρίσκομαι εκεί όπου το φυσικό μου σώμα βρίσκεται» η ίδια με την περίπτωση που δεν υφίσταται η προσομοίωση. Στο κρίσιμο όμως ερώτημα, ο Peter Anders (Envisioning cyberspace), επισημαίνει ότι αν η προσομοίωση είναι ό,τι ακριβώς ο άλλος γνωρίζει για εμένα, το ζήτημα πραγματικά περιπλέκεται, ενώ αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο εκεί όπου η προσομοίωση καθίσταται το αποκλειστικό μέσο επικοινωνίας με τους υπόλοιπους¹⁸.

Επιπλέον πέρα από την ασάφεια που παρουσιάζει ο ακριβής προσδιορισμός της θέσης στο χώρο η αντίληψη της κίνησης

¹⁸ Anders Peter, "Envisioning Cyberspace", "Mediated Presence", σελ. 80

18. Στιγμιότυπο από την ταινία Her, 2013

διαφοροποιείται και αυτή σημαντικά. Στο χώρο της πόλης η κίνηση του σώματος του παρατηρητή, προσδιορίζει και τις δυνατότητες της οπτικής αντίληψης. Η μετακίνηση από τη μια περιοχή του χώρου σε μια άλλη μεταβάλλει την προοπτική και τους συσχετισμούς των μορφών. Τι πραγματικά όμως κινείται στον εικονικό χώρο, η σκηνή ή ο παρατηρητής? Με τις εφαρμογές των τρισδιάστατων συστημάτων σύγχρονης κίνησης (real time animation) στις οποίες βασίζονται σύγχρονα συστήματα επαγγελματικού σχεδιασμού, ψυχαγωγίας και παιχνιδιού στον εικονικό χώρο, ο παρατηρητής βρίσκεται σε σύγχυση σχετικά με την απάντηση των ερωτημάτων αυτών¹⁹. Τα όρια ψηφιακού και υλικού χώρου είναι ιδιαίτερος δυσδιάκριτα.

Ο ψηφιακός τόπος αν και δεν είναι κατασκευασμένος σε υλικούς όρους, παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με τον πραγματικό υλικό χώρο, όσον αφορά τη πρόσβαση. Παρότι δεν υπάρχουν φυσικά εμπόδια που να υποδεικνύουν ή να αποκλείουν ενδεχόμενες προσβάσεις ή κινήσεις, υπάρχει ένας σαφής διαχωρισμός ψηφιακών τόπων που είναι λιγότερο ή περισσότερο προσπελάσιμοι, ανάλογα με το τι αντιπροσωπεύουν. Για παράδειγμα, κάποια μέρη του κυβερνοχώρου είναι δημόσια, όπως οι δρόμοι και οι πλατείες, άλλα, είναι ιδιωτικά όπως τα γραμματοκιβώτια και οι κατοικίες και σε άλλα χρειάζεται να πληρώσεις, όπως τα θέατρα και τα ξενοδοχεία.

Επομένως τα όρια του ψηφιακού τόπου, καθορίζουν με τη σειρά τους την πρόσβαση και κατ' επέκταση τις κινήσεις που πραγματοποιούν οι χρήστες σε αυτόν. Η υπέρβαση των εκάστοτε ορίων εδώ, δεν επαφίεται στην δυναμικότητα των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, ούτε έγκειται μόνο στην παρουσία τους στον δικτυακό τόπο. Αντίθετα, επιτυγχάνεται μόνο από όσους έχουν στην κατοχή τους την απαραίτητη τεχνογνωσία, ή την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν τα πιο

¹⁹ βλ. σημ 17

εξελιγμένα ψηφιακά εργαλεία. Αντίστοιχα οι πραγματοποιούμενοι διαχωρισμοί, δεν αφορούν κοινωνικά ή φυσικά χαρακτηριστικά, αλλά βασίζονται στο εύρος ζώνης, τα κοινά ενδιαφέροντα και το κοινό γνωστικό και οικονομικό επίπεδο.

Σημερινή Κατάσταση

Ο ψηφιακός κόσμος έχει εισχωρήσει για τα καλά στον υλικό δημόσιο χώρο, θέτοντας σε νέα βάση τον ίδιο το χώρο, αλλά και την αντίληψη που έχουμε για αυτόν. Η ταχύτατη ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και η ραγδαία εξάπλωσή τους, αποτελεί εν μέρει μία από τις βασικές αιτίες ερημοποίησης του χώρου, αλλά παράλληλα έρχεται να ανατρέψει τις παραδοσιακές δομές και δραστηριότητες που υλοποιούνται σε αυτόν.

Ο φυσικός δημόσιος χώρος φαντάζει ανοίκειος, ελλειμματικός και επικίνδυνος, με αποτέλεσμα οι χρήστες όλο και να απομακρύνονται από αυτόν και να καταφεύγουν στον ψηφιακό σε μια προσπάθεια διαφυγής από την πραγματικότητα. Τα προσομοιωμένα περιβάλλοντα παρέχουν απεριόριστη ελευθερία και αποδέσμευση από φυσικούς περιορισμούς, ενώ εκπληρώνουν σχεδόν κάθε ανάγκη των χρηστών τους. Όλες οι γνωστές λειτουργίες του παραδοσιακού χώρου, όπως η επικοινωνία, οι οικονομικές συναλλαγές, η εκπαίδευση, η ψυχαγωγία η ενημέρωση, μπορούν να πραγματοποιηθούν στα πλαίσια του ψηφιακού τόπου. Μάλιστα η αφθονία με την οποία παρέχονται αυτές οι δραστηριότητες ξεπερνά κατά πολύ την παραδοσιακή υλοποίησή τους, αφού τα φυσικά, κοινωνικά, γεωγραφικά ή χρονικά χαρακτηριστικά παύουν να έχουν σημασία. Έτσι οι χρήστες επιλέγουν όλο και περισσότερο τον ψηφιακό κόσμο έναντι του πραγματικού.

Παράλληλα, όμως, ο φυσικός χώρος όλο και εξοπλίζεται με ψηφιακά συστήματα. Διαφημιστικές πινακίδες με ηλεκτρονικά

μηνύματα, πινακίδες σήμανσης για τον έλεγχο της κυκλοφορίας, μηχανήματα οικονομικών συναλλαγών (ATMs), ψηφιακές εγκαταστάσεις μόνιμου ή προσωρινού χαρακτήρα και μια σειρά από άλλα παραδείγματα, έχουν κάνει την εμφάνιση τους παντού. Αλλά και οι ίδιοι οι χρήστες αποκτούν όλο και μεγαλύτερο βαθμό εξάρτησης από τα νέα αυτά συστήματα, καθώς και από προσωπικές ψηφιακές συσκευές που φέρουν επάνω τους. Κινητά τηλέφωνα που αναβαθμίζονται διαρκώς, φωτογραφικές μηχανές και κάμερες, συσκευές usb, ή i-rod και mp3 players, είναι μερικά μόνο από τα αντικείμενα που οι χρήστες χρησιμοποιούν καθημερινά, ως αναπόσπαστο κομμάτι της κίνησής ή της δραστηριοποίησης τους στον δημόσιο χώρο.

Τέλος, σημαντική είναι ακόμα η ενσωμάτωση διαδραστικών συστημάτων στην ίδια τη διαδικασία σχεδιασμού του δημόσιου χώρου. Για παράδειγμα η πρόταση WannabeWall, αφορά την τοποθέτηση ενός τοίχου στην μέση μιας πλατείας – δημόσιου – κοινόχρηστου χώρου, που μπορεί να είναι συμπαγής ή διαφανής ανάλογα με τη χρήση του. Ο τοίχος αποτελείται από κινητά – μεταβαλλόμενα στοιχεία, που προκαλούν την αντίδραση - διάδραση – παιχνίδια των χρηστών με το χώρο. Τέτοια είναι: α) Δημιουργικά κενά: ημιδιαφανείς κύβοι με χαραγμένα γράμματα, είτε για παιχνίδι λέξεων είτε για κινητά καθίσματα, αποσπώνται από τον τοίχο επιτρέποντας τη διέλευση, β) Διαφανής σκέψη: ζώνη τζαμιών με αδιαφανές αέριο στο εσωτερικό. Η παρουσία και ομιλία όλο και περισσότερων ανθρώπων αλλάζει τη σύσταση του αερίου σε διαφανές μέσω της χρήσης ενός ηλεκτροστατικού πεδίου και αισθητήρων, γ) Πέρασμα: διάταξη κινητών πετασμάτων και κάθετων στοιχείων που βρίσκονται και στις δύο πλευρές. Η προσπέλαση επιτρέπεται και ενθαρρύνεται με την ύπαρξη κολώνων που ενσωματώνουν μικρόφωνα και ηχεία μεταδίδοντας την ηχητική πραγματικότητα της άλλης πλευράς και δ) Ψεύτικο άνοιγμα:

ψηφιακή επιφάνεια όπου προβάλλει το χώρο πίσω από αυτήν, αλλά όχι σε πραγματικό χρόνο, δημιουργώντας νοητική σύνδεση²⁰.

²⁰ Ντόβρος Βασίλειος, ΤΕΕ/ΤΚΜ, *Public Space: Δημόσιος χώρος... αναζητείται*, *Cannot Not Design Publications*, Θεσσαλονίκη, 2011, κεφ. Β5

2. Χρήστες

2.1 Φυσικός χώρος

Η προσέγγιση του φυσικού δημόσιου χώρου μέσα από τα χαρακτηριστικά και τη δομή του δεν είναι αρκετή για να περιγράψει την πολυπλοκότητα του. Εξίσου σημαντικό είναι να εξετάσει κανείς τους χρήστες του δημόσιου χώρου, καθώς αυτοί είναι που του προσδίδουν νόημα με την παρουσία, τις δράσεις και τη συμπεριφορά τους, σε αυτούς αναφέρεται ο σχεδιασμός του και εκείνοι οφείλονται για τις όποιες επαναπροσδιορίσεις ή αλλαγές που λαμβάνουν χώρα σε αυτόν. Η Hannah Arendt, αντιλαμβάνεται το δημόσιο χώρο σαν μια έννοια που αφορά τις δυναμικές που αναπτύσσονται σε αυτόν, την κοινωνική λειτουργία και τη ζωή που αποκτά, ενώ αγκυρώνει τη θεωρητική της προσέγγιση για τη δημόσια σφαίρα στην αρχαία ελληνική πόλη. Η Αθήνα του 5^{ου} αιώνα αποτελεί το κυριότερο παράδειγμα, όπου η σύλληψη της πόλεως αφορούσε μια κοινότητα ανθρώπων, παρά μια εδαφική επικράτεια²¹. Αλλά και ο Kevin Lynch επισημαίνει πως *η ανάλυση, ιδιαίτερα των δημόσιων χώρων γίνεται περίπλοκη, λόγω των αντικρουόμενων προθέσεων των διαφορετικών χρηστών [...] και πρέπει να ανταποκρίνεται σε αυτήν την ποικιλία και μεταβλητότητα*²².

Μιλώντας για τους χρήστες του φυσικού δημόσιου χώρου υπάρχει αρχικά η ανάγκη να τους περιγράψουμε. Οι χρήστες του φυσικού χώρου είναι **πραγματικοί και δεδομένοι**. Αυτό σημαίνει, ότι κάθε ξεχωριστό άτομο διαθέτει συγκεκριμένα φυσικά χαρακτηριστικά, φύλο, καταγωγή, ανήκει σε μια συγκεκριμένη κοινωνική θέση, έχει σαφείς ρόλους, δεδομένη ζωή και παρελθόν, διαθέτει μία και μοναδική ταυτότητα. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά υποδηλώνουν στα ξεχωριστά άτομα τη συμπεριφορά, τις δράσεις αλλά και τις σχέσεις τις οποίες

²¹ Arendt Hannah, *Η Ανθρώπινη Κατάσταση*, εκδόσεις Γνώση, 1986

²² Lynch K., *Good City Form*, M.I.T., 1984, σελ. 160

22. Ο ποδοσφαιρικός αγώνας Ελλάδα-Γερμανία από το Schwabingstad-Ballett, Μοναστηράκι 2012, Φωτογραφία

συνάπτουν με τους άλλους. Ωστόσο στο δημόσιο χώρο, οι επιμέρους αυτές ατομικότητες παρατηρούνται σε μια απέραντη ποικιλία και αφθονία. Αυτή η αφθονία φυσικά, δεν αφορά μόνο τη φυσική παρουσία των ατόμων στο χώρο, αλλά υπονοεί με σαφήνεια και την αντίστοιχη ποικιλία στις δράσεις, τις συμπεριφορές και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους. Το αποτέλεσμα είναι αναπόφευκτα τόσο η **συνδιαλλαγή** όσο και η **σύγκρουση**.

Ο φυσικός δημόσιος χώρος είναι συνυφασμένος με την έννοια της συλλογικότητας. Τα άτομα διαμορφώνουν ομαδικότητες που στηρίζονται στη κοινή κοινωνική ή γεωγραφική θέση, τα κοινά φυσικά χαρακτηριστικά, τη κοινή καταγωγή, τα κοινά ενδιαφέροντα ή τους

κοινούς στόχους. Ο δημόσιος χώρος σχεδιάζεται για να παράξει συλλογικότητες, συμβάλλει στη δημιουργία τους και φιλοξενεί τις δράσεις τους. Μια παιδική χαρά είναι σχεδιασμένη ώστε πολλά παιδιά να παίζουν σε αυτή με ασφάλεια, ενώ οι οικογένειες (γονείς και παιδιά παρόμοιας ηλικίας), που διαμένουν στη ευρύτερη περιοχή έρχονται σε επαφή μέσω του συγκεκριμένου χώρου. Η πλατεία ως χώρος εκδηλώσεων (συναυλίες, ομιλίες, δράσεις) δίνει τη δυνατότητα σε άτομα με κοινά ενδιαφέροντα να συναντηθούν και να μοιραστούν κοινές εμπειρίες. Ένα απόμερο πάρκο αναψυχής μπορεί να φέρει σε επαφή άτομα μεγαλύτερης και όχι μόνο ηλικίας που επιθυμούν να απομακρυνθούν προσωρινά από τη φασαρία και τους ρυθμούς της

πόλης, οδηγώντας τους σε ενδιαφέρουσες συναναστροφές και συζητήσεις. Αλλά και παραμελημένοι ή υπολειμματικοί δημόσιοι χώροι δίνουν τη δυνατότητα σε ομάδες μειονοτήτων, όπως οι άστεγοι ή οι μετανάστες, να αναπτύξουν αντίστοιχες συλλογικότητες. Τα υπολείμματα συγκοινωνιακών παρεμβάσεων χρησιμοποιούνται ως καταλύματα, ενώ θα μπορούσε να αναφερθεί κανείς στις γέφυρες ως τα λιμάνια των αστικών αυτών νομάδων (άστεγοι), νησίδες ηρεμίας και διαπροσωπικής επαφής από τις οποίες δεν επιθυμούν να φύγουν και να ανοιχτούν στον ιστό της πόλης²³. Τέλος, οι δρόμοι και οι κάθε μορφής ανοιχτοί χώροι προσφέρουν τη δυνατότητα συγκέντρωσης ομοϊδεατών, είτε αυτή αφορά μια πολιτική διαδήλωση, είτε μια εκδήλωση θρησκευτικού περιεχομένου κτλ.

Παρ' όλα αυτά, οι ίδιες αυτές συλλογικότητες κατακερματίζουν το πλήθος, ορίζοντας ταυτόχρονα το φυσικό δημόσιο χώρο ως ένα τόπο εξαναγκαστικής συνύπαρξης, σύγκρουσης και αντιπαράθεσης²⁴. Τα ξεχωριστά άτομα ή οι ξεχωριστές κοινωνικές ομάδες έχουν διαφορετικές και πολύ συχνά αντικρουόμενες επιθυμίες, δράσεις ή στόχους. Όπως αναφέρει ο K. Lynch, *μια πλατεία που αποτελεί ευχαρίστηση για τους τουρίστες μπορεί να δημιουργεί σύγχυση στους ντόπιους. Μια παιδική χαρά μπορεί να βοηθά τα ανταγωνιστικά παιχνίδια των εφήβων, αλλά να αποτρέπει τα φανταστικά παιχνίδια μικρότερων παιδιών*²⁵. Η αντιπαράθεση που προκύπτει μπορεί να κυμαίνεται από τα όρια της απλής ενόχλησης έως τη βίαιη σύγκρουση και την ανάληψη πρακτικών πρωτοβουλιών και δράσεων, που έχουν ως στόχο την επικράτηση της μιας ομάδας έναντι την άλλη, την περιθωριοποίηση των μειονοτήτων και την υπεράσπιση των εκάστοτε

²³ Μάκας Ανδρέας, Μηχαϊλίδου Δέσποινα, *Κοινωνικές ομάδες και Δημόσιος Χώρος*, Ερευνητική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013, σελ. 66

²⁴ Λέφας, Πάυλος, *Διάλεξη με θέμα το δημόσιο χώρο*, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013

²⁵ Lynch K., *Good City Form*, M.I.T., 1984

23. Ο κόσμος μέσα από το φακό του Pelle Cass, (Φωτογράφος)

συμφερόντων. Φυσικά κάθε τέτοια κίνηση απορρέει από την ανάγκη διεκδίκησης του ίδιου του χώρου.

Οι φωνές των παιδιών που παίζουν στο δρόμο μπορεί να ενοχλούν τους κατοίκους της γειτονιάς που αναζητούν την ησυχία, αλλά και ο συνωστισμός των πεζών σε μικρά πεζοδρόμια να προκαλεί τη δυσανασχέτηση εκείνων που βιάζονται. Ωστόσο, η αντιπαράθεση γίνεται εντονότερη, όταν μεμονωμένες κοινωνικές ομάδες που αδυνατούν να ενσωματωθούν στο κοινωνικό σύνολο, όπως άτομα με άνομη συμπεριφορά, ή εξαρτημένα άτομα διεκδικούν με τη παρουσία και τις δράσεις τους συγκεκριμένα τμήματα του δημόσιου χώρου, μετατρέποντας τα τελικά σε υποβαθμισμένες περιοχές και αποκλείοντας την πλειοψηφία των υπόλοιπων χρηστών. Αλλά

παράλληλα, δυνάμεις που εκφράζουν την πλειοψηφία των κατοίκων έχουν ως απώτερο σκοπό την απομόνωση και περιθωριοποίηση των μειονοτήτων και των μη επιθυμητών. Αναπλάσεις μικρής ή μεγάλης κλίμακας, επεμβάσεις όπως ένα διαχωριστικό στα παγκάκια του πάρκου, η περίφραξη των γωνιών που προσφέρονται για ύπνο, αλλά και η υπερβολική τοποθέτηση μπετονένιων καρφιών κάτω από τις γέφυρες, αποτελούν δράσεις μεταλλαγής του χώρου και ανατροπής των κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνονται εκεί. Τέλος ο ίδιος ο χώρος μετατρέπεται συχνά από τους χρήστες σε «αρένα» συγκρούσεων μεταξύ αντιθετικών ομάδων που υπερασπίζονται διαφορετικές ιδεολογίες και διακατέχονται από διαφορετικές πεποιθήσεις.

26. Δράση των Ατενistas, Η πλατεία Κοτζιά γεμίζει με κεριά, παραμονή των δημοτικών εκλογών, 2010

Τα τελευταία χρόνια ο φυσικός δημόσιος χώρος χάνει όλο και περισσότερο τη ζωτικότητα του, αφού η ποικιλία και η ποσότητα των ατόμων που τον χρησιμοποιούν όλο και φθίνει. Στα πλαίσια της ερημοποίησης και παραμέλησης του, εντείνονται οι συζητήσεις για την ανάκτηση του, ενώ δε λείπουν οι πρωτοβουλίες κατοίκων ή οργανωμένων ομάδων στο πλαίσιο αυτό. Χαρακτηριστική είναι η οργάνωση των κατοίκων στην περιοχή της Ακαδημίας του Πλάτωνα οι οποίοι με δράσεις διεκδικούν τη διαφύλαξη της ιστορικής κληρονομιάς του τόπου, αλλά και την αναβάθμιση της περιοχής τους. Ακόμα ομάδες όπως οι Atenistas, ανώνυμοι καλλιτέχνες, ή άτομα που ασχολούνται με το skateboard ή το parkour, προβαίνουν σε μικρής κλίμακας δράσεις και αισθητικές παρεμβάσεις στο χώρο που στόχο έχουν τη βελτίωση της εικόνας και της αίσθησης του.

Παρ' όλα αυτά, η πλειοψηφία των χρηστών σήμερα, αντιλαμβάνεται πλέον το δημόσιο χώρο, περισσότερο ως ένα πέρασμα από ιδιωτικό σε ιδιωτικό χώρο και όχι ως έναν ενεργό τόπο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των χρηστών του δημόσιου χώρου σήμερα, αποτελείται κυρίως από περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες, όπως οι οικονομικοί/πολιτικοί μετανάστες ή οι άστεγοι, οι οποίοι χρησιμοποιούν το χώρο είτε για συνεύρεση, είτε για εργασία ή γιατί δεν έχουν να πάνε κάπου αλλού. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί πως το ποσοστό αυτών των χρηστών τα τελευταία χρόνια, όλο και αυξάνεται. Ιδιαίτερα όσον αφορά τους άστεγους, παρότι δεν υπάρχει επίσημη απογραφή του πληθυσμού τους, το ποσοστό τους στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια ανέρχεται στις 20000²⁶.

Αυτός μεταξύ άλλων, είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που συμβάλλει με τη σειρά του στην ερημοποίηση του δημόσιου

²⁶ Μάκας Ανδρέας, Μηχαϊλίδου Δέσποινα, *Κοινωνικές ομάδες και Δημόσιος Χώρος*, Ερευνητική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013, σελ. 58

χώρου, ο οποίος μοιάζει πλέον ανοίκειος, αδιάφορος, ή ακόμα και επικίνδυνος. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά που κάνει ο Eric Klinenberg στο βιβλίο του *Heat Wave*, για το θάνατο 700 ανθρώπων στο Σικάγο το καλοκαίρι του 1995, λόγω του καύσωνα. Ο Klinenberg αναφέρει πως μεταξύ άλλων μία από τις βασικότερες αιτίες που οδήγησαν στο γεγονός, ήταν πως οι άνθρωποι φοβούνταν να βγουν έξω από τα σπίτια τους εξαιτίας της αυξημένης εγκληματικότητας, με αποτέλεσμα να παραμείνουν μέσα και να πεθάνουν από την υπερβολική ζέστη²⁷. Οι χρήστες όλο και απομακρύνονται από το φυσικό δημόσιο χώρο νοητικά και αισθητηριακά αναζητώντας νέους τρόπους και τόπους αντικατάστασης της χαμένης αυτής πραγματικότητας.

²⁷ Saskia Sassen, *Open Source Urbanism*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα <http://www.domusweb.it/en/op-ed/2011/06/29/open-source-urbanism.html>, 2011

2.2 Ψηφιακός τόπος

...Αλλά η εξορία προσφέρει πάντοτε μια βολική απόσταση, μια παθητική, δραματική, κριτική, αισθητική απόσταση – μια γαλήνη ορφανευτική από τον ίδιο μας τον κόσμο, αυτή είναι η ιδανική μορφή του ζωτικού χώρου...²⁸

Ο Jean Baudrillard στην *Έκσταση της Επικοινωνίας*, στο κεφάλαιο *Μεταμόρφωση, Μεταφορά, Μετάσταση*, μιλά για την ανάγκη του σώματος να ελευθερωθεί από τον καθρέφτη του εαυτού του και να παραδοθεί στην αποπλάνηση²⁹. Αναφέρει, πως ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύουμε το σώμα μας σήμερα... ο τρόπος με τον οποίο το αφηγούμαστε... έχει μέσα του μια γιγαντιαία δύναμη άρνησης του κόσμου, μια υπερ-εγκόσμια δύναμη ψευδαίσθησης και μεταμόρφωσης. Αναμφισβήτητα, οι χρήστες του ψηφιακού τόπου, κρύβουν μια δύναμη άρνησης του πραγματικού κόσμου και μια βαθύτερη επιθυμία να παραδοθούν στην αποπλάνηση, μέσω της μεταμόρφωσης ή του επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας τους και της υπόστασης τους. Οι χρήστες του ψηφιακού τόπου, σε αντίθεση με τους χρήστες του υλικού δημόσιου χώρου δεν είναι **ούτε δεδομένοι, ούτε πραγματικοί**. Αυτό σημαίνει, πως κάθε ξεχωριστό άτομο μπορεί να παρουσιαστεί στον ψηφιακό τόπο υιοθετώντας οποιαδήποτε φυσικά χαρακτηριστικά, φύλο, καταγωγή, ηλικία και επομένως να υποδυθεί οποιοδήποτε ρόλο και να ενσωματωθεί σε οποιαδήποτε ομάδα ή θέση. Οι ψηφιακοί χρήστες ή cyborgs, όπως συνηθίζει να τους αποκαλεί ο William Mitchell, δεν έχουν μία και μοναδική ταυτότητα, δεδομένη ζωή ή ιστορία, αλλά χαρακτηρίζονται από μια περισσότερο διαμελισμένη οντότητα.

Ο Mitchell αναφέρεται στην άυλη αυτή ηλεκτρονική ταυτότητα

²⁸ Baudrillard Jean, *Η έκσταση της επικοινωνίας*, εκδ. Καρδαμίτσα, 1991, κεφ. *Μεταμόρφωση, Μεταφορά, Μετάσταση*, σελ 69

²⁹ Βλ. σημ. 28, σελ 63

λέγοντας, η αναπαράστασή μου στο Διαδίκτυο δεν αποτελεί μια βεβαιότητα της βιολογίας, της γέννησης και της κοινωνικής περιστασης, αλλά μια εξαιρετικά εύχρηστη, εντελώς άυλη, πνευματική κατασκευή...³⁰ Αν και άυλη ωστόσο και πνευματική, κατά πόσο αυτή η κατασκευασμένη ταυτότητα ή ταυτότητες είναι εξ' ολοκλήρου εξωπραγματικές, δεδομένου του ότι παράγονται από πραγματικούς χρήστες, πραγματικές επιθυμίες σε πραγματικό χρόνο και τόπο; Λίγα χρόνια αργότερα ο Baudrillard αναφέρει πως πλέον δε μπορούμε να ξεχωρίσουμε το παράγωγο από το αυθεντικό, το σύμβολο από το πραγματικό. Οι δύο έννοιες έχουν πια γίνει ισότιμες³¹. Το ομοίωμα είναι εκεί για να δηλώσει την οριστική άρνηση του συμβόλου ως αξία, για να αποκρύψει το γεγονός, ότι αυτό το ίδιο είναι η πραγματικότητα³². Αυτή η νέα κατάσταση υποδηλώνει το θάνατο οποιασδήποτε ιστορίας ή σχέσης αναφοράς. Όπως υπογραμμίζει και ο Mitchell, όταν ονόματα επιπλέουν τριγύρω, χωρίς ακριβή, σαφή προσκόλληση σε μοναδικά πράγματα, τότε οι αναφορικές πολυπλοκότητες αφθονούν³³. Θα λέγαμε λοιπόν, πως οι νέοι αυτοί χρήστες δεν έχουν ούτε ιστορία, ούτε αναφορά, αλλά ουδετεροποιούνται σαν οντότητες, γίνονται ισότιμες και ουδετεροποιούνται σαν οντότητες, γίνονται ισότιμες και πολλαπλασιάζονται επ' άπειρον. Κάτω από αυτή τη σκοπιά, ωστόσο, εισάγεται και μία τρίτη θεώρηση, κατά την οποία οι ψηφιακοί χρήστες δεν είναι εξωπραγματικές κατασκευές, ούτε ισότιμοι με τους

³⁰ Mitchell William, *City of Bits: Space, Place and the Infobahn*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, σελ. 12

³¹ Baudrillard Jean, *Simulations*, Semiotext(e), New York, 1983, σελ. ...

³² Βλ. σημ.31, Στο ίδιο βιβλίο ο Baudrillard αναφέρει, πως η Disneyland είναι εκεί για να αποκρύψει το γεγονός ότι αποτελεί την πραγματική χώρα την πραγματική Αμερική, όπως το σκάνδαλο Watergate, είναι εκεί για να αποκρύψει πως το πραγματικό σκάνδαλο βρίσκεται παντού. σελ...

³³ Mitchell William, *City of Bits: Space, Place and the Infobahn*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, σελ. 11

πραγματικούς χρήστες, αλλά αποτελούν μια επέκταση τους. Όπως πολύ παραστατικά θέτει ο Κώστας Γεμεντζής, το Διαδίκτυο μοιάζει με ξυλοπόδαρα, τα οποία επεκτείνουν τα πόδια. Ωστόσο τα ξυλοπόδαρα δεν επεκτείνουν απλά τα πόδια, αλλά μεταβάλλουν και τον τρόπο του βηματισμού, μεταβάλλουν δηλαδή και εμάς τους ίδιους³⁴.

Οι ψηφιακοί χρήστες βρίσκουν τον εαυτό τους όλο και πιο εξαρτημένο από τον ψηφιακό τόπο. Εφόσον όλο και περισσότερες λειτουργίες του πραγματικού δημόσιου χώρου, πραγματοποιούνται μέσα στο Διαδίκτυο, όλο και μειώνονται οι λόγοι για να βγει κανείς έξω. Επιπλέον, όσο εξαπλώνεται η χρήση ψηφιακών συσκευών που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα καθημερινών και μη αναγκών, όλο και περισσότερο τα ψηφιακά αυτά εργαλεία μετουσιώνονται σε ηλεκτρονικά εξαρτήματα του σώματος του χρήστη. Ο Mitchell παροτρύνει: *Προβλέψτε τη στιγμή κατά την οποία όλα οι προσωπικές σας ηλεκτρονικές συσκευές μπορούν απρόσκοπτα να συνδεθούν σε ένα ασύρματο Δίκτυο Σώματος, που τους επιτρέπει να λειτουργούν ως ένα ολοκληρωμένο σύστημα και τους συνδέει με το παγκόσμιο ψηφιακό δίκτυο*³⁵.

Αυτό σημαίνει, για ακόμη μια φορά, πως τα ψηφιακά μέσα όλο και αυξάνουν το μερίδιό τους στη σύγχρονη πραγματικότητα και πως τα όρια μεταξύ παθητικής και ενεργητικής συμπεριφοράς των χρηστών γίνονται εξαιρετικά δυσδιάκριτα. *Δεν είμαστε πλέον στην κοινωνία του θεάματος*³⁶. Είμαστε πάντα ήδη στην άλλη πλευρά. Τα δυναμικά περιβάλλοντα δεν είναι πλέον μόνο ένα μέσο προσομοιώσεων, αλλά αποτελούν ένα δυναμικό αυτοτελές περιβάλλον κοινωνικής

³⁴ Γεμεντζής Κώστας, *Πώς μετασχηματίζονται οι διαπροσωπικές σχέσεις στην εποχή των κοινωνικών δικτύων*, Κύκλος εκδηλώσεων με τίτλο *Το ιδιωτικό και το δημόσιο στο Διαδίκτυο*, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, 2012

³⁵ William Mitchell, *City of Bits: Space, Place and the Infobahn*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, σελ. 29

³⁶ Baudrillard Jean, *Simulations*, Semiotext(e), New York, 1983, σελ. ...

30. Φωτορεαλιστική απεικόνιση, Ferry Marcellis

κινητικότητα και ένα μέσο έκφρασης των ίδιων των χρηστών. Από τα chat rooms, MSN, SKYPE, τόπους συνάντησης μέσω γραπτών περιγραφών, τα κοινωνικά δίκτυα όπως Facebook, Hi5, Bebo, MySpace, Friendster, Tagged, Google, έχουμε περάσει στα MUDs (multi-user dungeon), MMOs (massively multiplayer online) και MUVes (multi-user virtual environment) όπως το Second Life και τα θυγατρικά OSgrid, Avination, Inworldz, Twinity, There, IMVU, ως πιο άμεσοι τρόποι επικοινωνίας.

Στους ψηφιακούς αυτούς χώρους οι χρήστες δραστηριοποιούνται με τη μορφή avatars-ψηφιακών αναπαραστάσεων. Οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να κατασκευάσουν τη μορφή του avatar αλλά και να διαμορφώσουν ακόμα και τον ίδιο το χώρο με τη χρήση σχεδιαστικών και άλλων προγραμμάτων που παρέχονται εντός και εκτός του περιβάλλοντος αυτού. Τα νέα αυτά

περιβάλλοντα, που παράγουν οι χρήστες φέρουν αποσπάσματα της πραγματικής ταυτότητας τους καθώς και της ευρύτερης περιοχής με την οποία συνδέονται. Έτσι, δημιουργούνται αντίστοιχες κοινωνικές ομάδες χρηστών όπως για παράδειγμα ελληνικές εικονικές κοινότητες της Αθήνας, της Σπάρτης, της Δήλου του Ηρακλείου κτλ. Μάλιστα, η επιτυχία των ψηφιακών αυτών τόπων είναι τόσο μεγάλη, ώστε οι χρήστες αφιερώνουν πολύ μεγάλα ποσά του πραγματικού τους χρόνου σε αυτό, πολλές φορές αποκόπτοντας τον εαυτό τους από οποιαδήποτε πραγματική δραστηριότητα και ουσιαστική επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον³⁷.

³⁷Κακλιδάκη Ευαγγελία, ΤΕΕ/ΤΚΜ, *Public Space: Δημόσιος χώρος... αναζητείται, Cannot Not Design Publications*, Θεσσαλονίκη, 2011, κεφ. Γ10

Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του ψηφιακού χώρου είναι πως είναι σχεδιασμένος με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι εξολοκλήρου προσανατολισμένος στο άτομο, κατασκευασμένος σε όρους εντολών που επαφίενται στο χρήστη και στον οποίο αυτός είναι η κινητήρια δύναμη. Χαρακτηριστική είναι η έκφραση αυτής της έννοιας της ατομικότητας στις ψηφιακές συσκευές τελευταίας τεχνολογίας, που φέρουν τις ονομασίες i-pod, i-phone, i-pad κτλ. Ο χρήστης του ψηφιακού τόπου μαθαίνει να συμπεριφέρεται και να ανάγει κάθε δράση και επιθυμία του σε όρους εντολών, αδυνατώντας με αυτόν τον τρόπο να κάνει ουσιαστικές διακρίσεις και αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα ουδετεροποιημένη και άχρωμη. Το σύστημα αυτό παρέχει μια απέραντη ελευθερία και ο χρήστης δε συναντά πουθενά την άρνηση. Κάθε όχι εξαφανίζεται απλώς με ένα κλικ. Ο Κώστας Γεμεντζής υποστηρίζει πως ο χρήστης του διαδικτύου *καθότι πουθενά δε συναντά τον άλλο είναι ένα αυτιστικό ον, ...αυτιστικό άσμο και άχρωμο* και επειδή επικοινωνεί μόνο σε όρους εντολών που του στερούν τη δυνατότητα διακρίσεων ο χρήστης του διαδικτύου *είναι ακόμα αγενής*³⁸. Στην ίδια σειρά διαλέξεων ο Elias Abojjaoude υποστηρίζει, πως οι χρήστες του Διαδικτύου φέρουν έντονο το αίσθημα του ναρκισσισμού και της μεγαλοπρέπειας, νιώθουν πως διαθέτουν ιδιαίτερες δυνάμεις και αναζητούν συνεχώς τον θαυμασμό³⁹. Συνεπώς, στο ψηφιακό τόπο τα πάντα γίνονται περισσότερο προσωπικά/προσωποποιημένα.

³⁸ Γεμεντζής Κώστας, *Πώς μετασχηματίζονται οι διαπροσωπικές σχέσεις στην εποχή των κοινωνικών δικτύων*, Κύκλος εκδηλώσεων με τίτλο *Το ιδιωτικό και το δημόσιο στο Διαδίκτυο*, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, 2012

³⁹ Αbojjaoude Elias, *Πώς μετασχηματίζονται οι διαπροσωπικές σχέσεις στην εποχή των κοινωνικών δικτύων*, Κύκλος εκδηλώσεων με τίτλο *Το ιδιωτικό και το δημόσιο στο Διαδίκτυο*, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, 2012

Σε αντίθεση με τον υλικό δημόσιο χώρο, ο οποίος είναι συνυφασμένος με την έννοια της συλλογικότητας, στον ψηφιακό τόπο η έννοια του ατόμου αποκτά κυρίαρχη σημασία. Η απελευθέρωση από την επαφή πρόσωπο με πρόσωπο, η εξάλειψη της ανάγκης για πραγματική παρουσία αλλά και αναφορά σε οποιαδήποτε πραγματικότητα, έχει ως αποτέλεσμα οι ψηφιακοί χρήστες να επισυνάπτουν μεταξύ τους επιφανειακές και εφήμερες σχέσεις, τις οποίες μπορούν και να εγκαταλείψουν ανά πάσα στιγμή και να δημιουργήσουν νέες. Από την άλλη πλευρά ωστόσο, οι χρήστες του Διαδικτύου έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν άτομα που ποτέ δε θα γνώριζαν ή συναναστρέφονταν στην πραγματική τους ζωή και να επισυνάψουν σχέσεις που είναι ανεξάρτητες από τη γεωγραφική τους θέση, τη κοινωνική τους θέση ή την οικονομική τους κατάσταση. Υπό αυτή την έννοια, οι συλλογικότητες που αναπτύσσονται στον ψηφιακό τόπο δεν εξαρτώνται από κοινωνικούς ή γεωγραφικούς παράγοντες, φυσικά χαρακτηριστικά, ή στόχους, παρά βασίζονται, κατά κύριο λόγο, στα κοινά ενδιαφέροντα των εκάστοτε χρηστών.

3. Λειτουργίες

Ο χώρος ως...

3.1 Έκφραση

Φυσικός Χώρος

Ο πιο δυναμικός χαρακτήρας του φυσικού δημόσιου χώρου σήμερα, εκφράζεται μέσα από την ανάγνωση και τη χρήση του ως βήμα. Ο δημόσιος χώρος αποτελεί το βασικό πεδίο πολιτικών και κοινωνικών διεκδικήσεων, στο οποίο τα άτομα εκφράζονται, διεκδικούν, απαιτούν, συγκρούονται και **παίρνουν θέση**. Υπό αυτή την έννοια οι χρήστες αποφασίζουν, όχι μόνο να εκτεθούν σωματικά και νοητικά, αλλά και να συμμετάσχουν ενεργά και όχι ως απλοί θεατές στις δράσεις που λαμβάνουν χώρα εκεί. Βεβαίως η έκθεση, πέραν της δύναμης που αντανακλά, εμπεριέχει και το στοιχείο της κριτικής, γεγονός που καθιστά τα άτομα ευάλωτα, και υποκείμενα αποδοχής ή απόρριψης. Εφόσον η διεκδίκηση αφορά τον ίδιο το χώρο ή άλλο σκοπό, μια ενδεχόμενη απόρριψη σημαίνει τον αποκλεισμό του ατόμου από το χώρο ή το τμήμα διεκδίκησης. Τα άτομα παρ' όλ' αυτά, δεν μπορούν να επιφέρουν μια τέτοια κοινωνικό-χωρική μετάλλαξη από μόνα τους. Έτσι, εκμεταλλευόμενοι τα προνόμια που τους παρέχει η έκθεση, προσπαθούν με τη δράση τους να προσελκύσουν άλλα άτομα με κοινά ενδιαφέροντα ή προθέσεις και μέσω της συλλογικότητας να εκμεταλλευτούν την ισχύ του δημόσιου χώρου. Οι συλλογικές δράσεις διεκδικήσεων νοηματοδοτούν το χώρο ποικιλοτρόπως, από τόπο έκφρασης, ελευθερίας και συγκέντρωσης σε τόπο διαμαρτυρίας, σύγκρουσης, πάλης και βίαιων συγκρούσεων.

Οχτώ γυναίκες ντυμένες στα μαύρα, σιωπηλές, ξαπλωμένες στο έδαφος με ενωμένα τα χέρια, σχηματίζουν κύκλο. Διαμαρτύρονται για τα εθνικιστικά εγκλήματα που διέπραξαν οι στρατιωτικές δυνάμεις της Σερβίας στην πρώην Γιουγκοσλαβία, πριν αλλά και κατά η διάρκεια του

32. Διαμαρτυρία 8 γυναικών , Σαράγεβο

πολέμου. Μερικοί από τους περαστικούς κοντοστέκονται και παρακολουθούν, άλλοι προσπερνούν σιωπηλοί, άλλοι σχολιάζοντας και άλλοι αδιάφοροι.⁴⁸ Η συλλογική δράση των γυναικών νοηματοδοτεί το χώρο με πολιτικό περιεχόμενο, αλλά ταυτόχρονα εκλαμβάνεται ποικιλοτρόπως από τους υπόλοιπους χρήστες. Παρότι πρόκειται για μια κίνηση μόλις οχτώ ατόμων, η δυναμική της πράξης τους αναδιοργανώνει το χώρο. Αλλά και ο ίδιος ο χώρος νοηματοδοτεί την πράξη, αφού η «μικρή» αυτή κίνηση μεγεθύνεται λόγω της δύναμης που απορρέει από την έννοια του δημόσιου χώρου.

Σύμφωνα με τον David Harvey το αστικό τοπίο προφανώς λειτουργεί ως ένα σημαντικό πεδίο πολιτικής δράσης και εξέγερσης. Τα απτά χαρακτηριστικά του είναι σημαντικά και η φυσική κοινωνική αλλαγή και επανεξέταση όπως και η εδαφική (αναδι)οργάνωση αυτών των τόπων είναι ένα εργαλείο στην κοινωνική και πολιτική πάλη⁴⁹. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, πως οι διεργασίες και δράσεις στο φυσικό δημόσιο χώρο βρίσκονται σε μια συνεχή αλληλεπίδραση με τα υλικά χαρακτηριστικά του και κατ' επέκταση το σχεδιασμό. Η κίνηση των γυναικών στη πλατεία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις περιορισμένες διαστάσεις της συγκεκριμένης πλατείας, το μνημειακό της χαρακτήρα, καθώς και το άγαλμα που στέκει σε αυτήν και είναι αφιερωμένο στον πόλεμο. Αν η δραστηριότητα αυτή γινόταν σε μια μεγαλύτερη ή άσχετη πλατεία, το αποτέλεσμα δεν θα ήταν το ίδιο.

Ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου ωστόσο, πέραν της δυνατότητας που έχει να συμβάλει ενισχυτικά στις εκάστοτε διεκδικήσεις –συγκέντρωση του πλήθους στους ανοιχτούς χώρους, ελεύθερη κίνηση, στάση, δράση κλπ-, συχνά αποσκοπεί στο ακριβώς

⁴⁸ Το παράδειγμα αναφέρεται ως μέρος της αφορμής για την εργασία, Μάκας Ανδρέας, Μηχαϊλίδου Δέσποινα, *Κοινωνικές ομάδες και Δημόσιος Χώρος*, Ερευνητική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013, σελ. 11

⁴⁹ Harvey David, *Rebel Cities From the Right to the City to the Urban Revolution*

αντίθετο, δηλαδή στην καταστολή των δράσεων και τον έλεγχο των δραστηριοτήτων. Στη δεύτερη αυτοκρατορία της Γαλλίας, με πρόσχημα τη βελτίωση της υγείας και της καθημερινής ζωής των κατοίκων του Παρισιού, ο βαρόνος Haussmann προχώρησε στην ορθολογική χάραξη νέων λεωφόρων και μεγάλων ανοιχτών χώρων, που απώτερο σκοπό είχαν την καλύτερη αστυνόμευση της πρωτεύουσας και του πλήθους των διαδηλωτών.

Η πρακτική αυτή σχεδιασμού του δημόσιου χώρου, αλλά και η καταστολή των πολιτικών διεκδικήσεων στο φυσικό χώρο, δεν είναι καθόλου άγνωστη σε εμάς έως σήμερα. Η καταστολή μέσω της λεκτικής, σωματικής, ή χημικής βίας, κατακερματίζει τις ελεύθερες κινήσεις των διαδηλωτών και ρηγματώνει νοηματικά το χώρο. Το αποτέλεσμα αυτής, είναι η απομάκρυνση των χρηστών και συνεπώς η ερήμωση του δημόσιου χώρου καθώς και η σύνδεση του δεύτερου, στη

...Η πόλη είναι η προβολή της κοινωνίας πάνω στο έδαφος...

H. Lefebvre, Δικαίωμα στην Πόλη

FUCK THE SYSTEM

συνείδησή των χρηστών με το φόβο, τον αποκλεισμό ή ακόμη και τη βία.

Η αντίληψη του χώρου στη συνείδηση των ατόμων είναι ιδιαίτερα σημαντική αφού μπορεί να οδηγήσει στην αναδιοργάνωσή ή τον ανασχεδιασμό του. Μια εικαστική παρέμβαση με πολιτικό μήνυμα σε κάποιο αστικό τμήμα μπορεί να προσδώσει μια ευχάριστη πνοή στο χώρο. Ακόμα, η ανάγκη για την υπεράσπιση μιας διαμαρτυρίας να οδηγήσει στη δημιουργία οδοφραγμάτων που αγνοούν τον αρχικό σχεδιασμό και παράγουν νέες χωρικές και κοινωνικές σχέσεις, μέσα από την κατάτμηση, τη στάση τη κίνηση και την επικοινωνία. Από την άλλη, η παράνομη αφισκόλληση και η αποτύπωση ανεξίτηλων συνθημάτων ή η καταστροφή της κοινόχρηστης περιουσίας ως μορφή αντίδρασης, καταστρέφει και υποβαθμίζει τον ίδιο το χώρο. Σε κάθε περίπτωση, ο φυσικός δημόσιος χώρος ως έκφραση, αποτελεί έναν

ζωντανό οργανισμό που μεταλλάσσεται και επαναπροσδιορίζεται διαρκώς.

Ψηφιακός τόπος

Ο ψηφιακός τόπος παρουσιάζεται από πολλούς ως μια νέα μορφή δημοκρατίας. Κι αυτό καθώς παρέχει τη δυνατότητα άμεσης μεταφοράς πληροφορίας, συμβάλλει στη πολυδιάστατη ενημέρωση του χρήστη, αυξάνει την ικανότητα του για συνδυαστική σκέψη και κριτική αντίληψη και κυρίως επιτρέπει την ελεύθερη διακίνηση ιδεών και απόψεων από τον οποιοδήποτε. Αυτή η τοποθέτηση ωστόσο, κρίνεται ελλιπής, στο βαθμό που δε λαμβάνει υπόψη της, πως απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση των παραπάνω αποτελεί η δυνατότητα πρόσβασης στο ψηφιακό τόπο, αγνοώντας το γεγονός, πως

η πλειοψηφία των ατόμων σε παγκόσμιο επίπεδο δεν έχει πρόσβαση στο Διαδίκτυο. Αυτή αποτελεί και μια βασική διαφοροποίηση του ψηφιακού τόπου σε σχέση με τον υλικό δημόσιο χώρο. Παρ' ολ' αυτά ο ψηφιακός τόπος στο βαθμό που χρησιμοποιείται, φέρει σε σημαντικό βαθμό τα παραπάνω χαρακτηριστικά και η χρήση του ως βήμα αποτελεί μία από τις βασικές λειτουργίες του.

Έτσι λοιπόν, στον ψηφιακό τόπο ενισχύεται η πολυφωνία. Με τα ιστολόγια [blogs], κάθε πολίτης αποκτά πρόσβαση σε ένα μικρόφωνο, το οποίο και χρησιμοποιεί εάν θέλει, ενώ οι διαδικτυακοί χώροι συζήτησης [online discussion boards] συνεισφέρουν στην ανταλλαγή απόψεων. Ωστόσο, αυτή η ανταλλαγή απόψεων δεν είναι σίγουρο ότι θα οδηγήσει σε κάποιο συγκεκριμένο πρακτικό αποτέλεσμα. Η πολυφωνία δε δημιουργεί αρμονία, αλλά ούτε και κακοφωνία –είναι απλώς πολυφωνία⁵⁰. Παράλληλα, με τη παρακολούθηση και πρόσβαση σε διαφορετικές σελίδες, ο χρήστης ενημερώνεται για οτιδήποτε λαμβάνει χώρα σε ολόκληρο τον κόσμο, ανά πάσα στιγμή.

Ωστόσο αυτή η δημόσια ανταλλαγή απόψεων και γνώσεων, δε λαμβάνει χώρα σε μια δημόσια σφαίρα, αλλά σε μια σφαίρα άκρως ιδιωτική. Ο χρήστης εισέρχεται σε ψηφιακούς δημόσιους χώρους, συνομιλεί με άλλους ψηφιακούς χρήστες, αλλά όλα αυτά μέσα από τον ιδιωτικό του χώρο και καθορισμένα από τα προσωπικά του συμφέροντα ή ενδιαφέροντα. Το άτομο, κατά βάση παρατηρητής, είναι στη πραγματικότητα αποστασιοποιημένος από το δημόσιο χώρο και ασφαλής από οποιοδήποτε κίνδυνο επιφυλάσσει η σωματική του έκθεση σε αυτόν. Ο Mike Davis αναφέρει πως τα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι σίγουρα σημαντικά, αλλά όχι παντοδύναμα –η αποκρυστάλλωση της πολιτικής θέσης μέσω της ελεύθερης

⁵⁰ Παπαχαρίση Ζ., *Ο ψηφιακός πολίτης; Το διαδίκτυο, τα ιστολόγια και η δημόσια σφαίρα*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα http://www.onassis.gr/enim_deltio/40_08/article_1.php

37. Η χρήση των κοινωνικών μέσων δικτύωσης στις εξεγέρσεις της Αιγύπτου, της Συρίας και της Τυνησίας, 2011

συζήτησης ακόμα βρίσκει το πιο εύφορο έδαφος της σε ένα πραγματικό αστικό βήμα⁵¹.

Ο ψηφιακός τόπος βέβαια, σε καμία περίπτωση δεν είναι αποκομμένος από το φυσικό χώρο, εφόσον αντανακλά τις ανησυχίες πραγματικών ανθρώπων, που μοιράζονται ένα κοινό γνώρισμα ή ένα κοινό στόχο... που ...είναι συχνά απόλυτα άγνωστοι, ζουν αλλού στην πόλη, αλλού ίσως στην χώρα, ακόμη και σε διαφορετικές χώρες⁵². Αυτό σημαίνει πως ο ψηφιακός τόπος, αν και δεν μπορεί να αντικαταστήσει

⁵¹ Mike Davis, *Be realistic: demand the impossible*, Haymarket Books, 2012, σελ 3

⁵² Σταυρίδης Στ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2002, σελ 109

0 - 1013

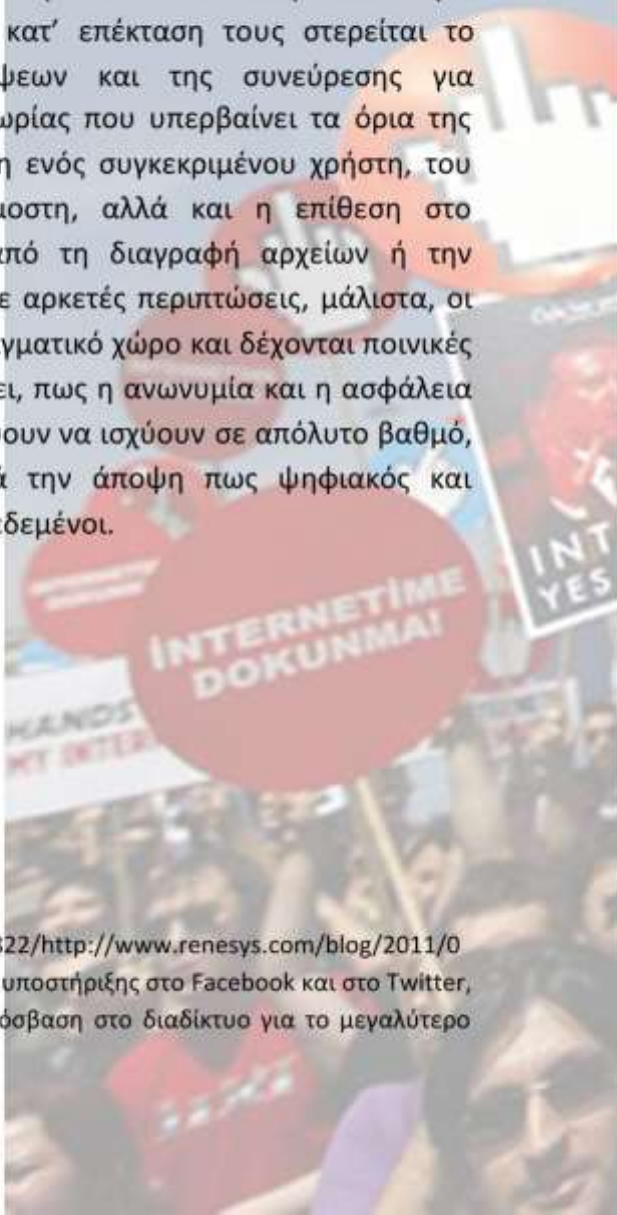
το φυσικό χώρο ως έκφραση, αποτελεί ένα πολύ ισχυρό μέσο επικοινωνίας και σύνδεσης των ανθρώπων, έτσι ώστε να συντονιστούν και εντέλει να διεκδικήσουν στον πραγματικό χώρο. Τα τελευταία χρόνια ο ψηφιακός τόπος προβλήθηκε στο δημόσιο και οι πλατείες ξαναβρήκαν το χαμένο τους ρόλο. Τα γεγονότα του Δεκέμβρη του 2008 στις κινητοποιήσεις των ελληνικών πόλεων, οι Αγανακτισμένοι της πλατείας Συντάγματος το 2011, ακόμα και οι εξεγέρσεις της πλατείας Tahrir στην Αίγυπτο και αυτές της Τυνησίας, οργανώθηκαν από την επικοινωνία των ανθρώπων μέσω της κοινωνικής δικτύωσης, που αφύπνισαν τους ανθρώπους και τους παρακίνησαν να μετακινηθούν από το ψηφιακό στον πραγματικό κόσμο.

26 Ιανουαρίου του 2011, Αίγυπτος: «*Διακοπή της λειτουργίας του ίντερνετ και της κινητής τηλεφωνίας*»⁵³.

Και όταν η πολιτική διάσταση του ψηφιακού χώρου λαμβάνει τέτοιες διαστάσεις και επιφέρει τέτοια αποτελέσματα, η έννοια της **καταστολής** μετατρέπεται στον **αποκλεισμό της πρόσβασης**. Με την κίνηση αυτή εμποδίζεται η ροή ειδήσεων αλλά και η δυνατότητα επικοινωνίας των ανθρώπων και κατ' επέκταση τους στερείται το δικαίωμα της ανταλλαγής απόψεων και της συνεύρεσης για διεκδίκηση. Ακόμα μια μορφή τιμωρίας που υπερβαίνει τα όρια της απλής απόκλισης, είναι η απόκλιση ενός συγκεκριμένου χρήστη, του οποίου η δράση κρίνεται ανάρμοστη, αλλά και η επίθεση στο προσωπικό του σύστημα μέσα από τη διαγραφή αρχείων ή την καταστροφή του λογισμικού του. Σε αρκετές περιπτώσεις, μάλιστα, οι χρήστες αυτοί εντοπίζονται στο πραγματικό χώρο και δέχονται ποινικές κυρώσεις. Αυτό αυτομάτως σημαίνει, πως η ανωνυμία και η ασφάλεια που παρέχει ο ψηφιακός τόπος παύουν να ισχύουν σε απόλυτο βαθμό, ενισχύοντας για ακόμη μια φορά την άποψη πως ψηφιακός και φυσικός χώρος είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι.

53

<http://web.archive.org/web/20110318020822/http://www.renesys.com/blog/2011/01/>, Αφού δημιουργήθηκαν αρκετές υποστήριξης στο Facebook και στο Twitter, η αιγυπτιακή κυβέρνηση απέκοψε την πρόσβαση στο διαδίκτυο για το μεγαλύτερο μέρος της χώρας

38. Διαδηλώσεις στην Τουρκία κατά της λογοκρισίας στο Internet, 2014

39. Πρεμιέρα της πρώτης εγχρωμής ταινίας 3D μεγάλου μήκους
Paramount Theater, Hollywood

Ο χώρος ως...

3.2 Κατανάλωση/Θέαμα/Προϊόν

Φυσικός Χώρος

...And then there was shopping...

Rem Koolhaas

Κι ενώ το μεταμοντέρνο κίνημα, στο ξεκίνημα του, ορίζει το δικαίωμα στην πόλη ως έναν από τους βασικούς του στόχους, η παγκοσμιοποιημένη καπιταλιστική ανάπτυξη ανάγει την νοοτροπία της κατανάλωσης σε απόλυτο τρόπο ζωής. Η κατανάλωση, με τη σειρά της, ως κυρίαρχη δραστηριότητα, επιβάλλει τους δικούς της όρους σε ζητήματα που άπτονται της οργάνωσης και δομής του φυσικού δημόσιου χώρου, καθώς και των επιμέρους στοιχείων του. Όπως αναφέρει ο Αντώνης Καπετάνιος, το δικαίωμα του **πολίτη** στο δημόσιο χώρο αντικαθίσταται από το δικαίωμα του **πελάτη**, γεγονός που λειτουργεί καταχρηστικά έως και κατασταλτικά στη λειτουργία του κοινόχρηστου χώρου ως δημόσιου αγαθού⁴⁰. Ο δημόσιος χώρος υποτάσσεται στις επιταγές του ιδιωτικού συμφέροντος με αποτέλεσμα να χάνει την πραγματική του ταυτότητα και οι χρήστες να αντιλαμβάνονται το δεύτερο ως υποκατάστατο ή ισότιμο του πρώτου.

Ήδη από την εμφάνιση των πρώτων διαφημίσεων στο δημόσιο χώρο οι χρήστες υποβάλλονται σε έναν βομβαρδισμό οπτικών ερεθισμάτων, που ενισχύει την ανάγκη τους για αγορές. Αλλά και ο ίδιος ο χώρος σχεδιασμένος και προσανατολισμένος στον ίδιο σκοπό, έχει μετατραπεί σε ένα κακέκτυπο δρόμου, ένα πέρασμα ανάμεσα από εμπορικές χρήσεις. Η τοπική συμπύκνωση των εμπορικών χρήσεων, η

⁴⁰ Καπετάνιος Αντώνης, *Σιωπηλές Πλατείες-Σκέψεις για την ελληνική πόλη*, (Β' μέρος), greekarchitects.gr

υπερπληθώρα των ερεθισμάτων, η συγκέντρωση του πλήθους σε συρρικνωμένους χώρους, που λόγω του μεγέθους τους φέρουν οικειότητα και αναφορές στο ιδιωτικό, αλλά και η παρορμητικότητα και αδυναμία δεύτερης ανάγνωσης των μηνυμάτων, οδηγούν με βεβαιότητα σε έναν και μοναδικό σκοπό, την κατανάλωση. Μάλιστα, η σύνδεση, στο υποσυνείδητο των χρηστών, του δημόσιου χώρου με κάθε είδους αγορά είναι τέτοια, ώστε το ωράριο λειτουργίας και πρόσβασης σε αυτόν συγχρονίζεται με το ωράριο κατανάλωσης.

Ο κατακλυσμός των ιδιωτικών χρήσεων και ο εμπορικός χαρακτήρας του φυσικού χώρου του αφαιρούν τα χαρακτηριστικά εκείνα που τον καθιστούν δημόσιο. Η δημιουργία ιδιωτικών ζωνών σε μια αστική πλατεία, ή σε ένα καλά σχεδιασμένο πεζοδρόμιο αποκόπτει ένα κομμάτι του δημόσιου περιπάτου, στερεί τον ίδιο το χώρο και τα δικαιώματα των χρηστών σε αυτόν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα

τέτοιας συμπεριφοράς που διασπά το χώρο, είναι η εγκατάσταση τραπεζοκαθισμάτων, ώστε να ενισχυθεί το οικονομικό όφελος των επιχειρήσεων που επεκτείνονται σε αυτόν. Με αυτήν τη κίνηση ο χώρος περιορίζεται σημαντικά, μετατρέπεται σε πέρασμα και εξυπηρετεί πλέον αυτήν την ιδιωτική χρήση.⁴¹ Έτσι, το ιδιωτικό εισβάλλει στο δημόσιο, μετατρέποντας τον ίδιο το χώρο σε «προϊόν».

Η έννοια του ίδιου του δημόσιου χώρου ως προϊόν, είναι εμφανής, ακόμα, και σε μια σειρά από άλλες ιδιωτικές δραστηριότητες. Αρχικά, οι πολεοδομικές αναπλάσεις που επιχειρούνται με στόχο την κερδοφορία και αύξηση της εμπορικότητας της προς ανάπλασης περιοχής, αλλοιώνουν το δημόσιο χαρακτήρα του χώρου και περιθωριοποιούν οποιαδήποτε ομάδα χρηστών δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις εκάστοτε εμπορικές χρήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η περίπτωση της Potsdamer Platz στο Βερολίνο. Την

⁴¹ Μάκας Ανδρέας, Μηχαϊλίδου Δέσποινα, *Κοινωνικές ομάδες και Δημόσιος Χώρος*, Ερευνητική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013, σελ. 73

δεκαετία του '90, εκεί που, προπολεμικά, μια πλατεία αποτελούσε σημείο αναφοράς για τους κατοίκους, λειτουργώντας ως κόμβος συγκέντρωσης δραστηριοτήτων και διασποράς λειτουργιών, κατασκευάζεται ένα θεματικό πάρκο, η “νέα καρδιά της Ευρώπης” - όπως διαφημίστηκε- η οποία, αν και γεμάτη από πλήθος καταναλωτών, παραμένει απελπιστικά απομονωμένη και αποκομμένη από το ευρύτερο περιβάλλον. Σε αντίθεση με τις μητροπολιτικές πλατείες, ο χώρος, εσωστρεφής και αποσπασματικός, δεν αποτελεί ούτε πέρασμα ούτε σημείο συνάντησης και συνύπαρξης διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, παρά μονάχα πεδίο μάχης ενός πολέμου επιχειρήσεων.⁴² Ακόμα μια από τις βασικότερες μορφές προσδιορισμού του δημόσιου χώρου ως προϊόν, αποτελεί η κατασκευή των κλειστών ιδιωτικών κτιρίων (malls), ναοί της κατανάλωσης και παράδεισοι του σύγχρονου καταναλωτικού αστού, που υποδύονται το δημόσιο ανοιχτό χώρο, με όρους «ασφάλειας» και επιτήρησης. Για ακόμη μια φορά, όσοι δε δύνανται να ανταποκριθούν στις οικονομικές συναλλαγές ή είναι ανεπιθύμητοι, αυτομάτως αποκόπτονται και απομακρύνονται.

Ψηφιακός Τόπος

Η πρόωθηση της κατανάλωσης στο φυσικό δημόσιο χώρο, επιτυγχάνεται εν μέρει σήμερα και με τη χρήση ψηφιακών μέσων. Φωτεινές πινακίδες που φέρουν ηλεκτρονικά μηνύματα, ακουστικά ερεθίσματα προσαρμοσμένα στη καταναλωτική συμπεριφορά, συσκευές αυτόματης εξυπηρέτησης για την αγορά μικροπροϊόντων, αλλά και μηχανήματα αυτόματης συναλλαγής (ATMs), έχουν κάνει την εμφάνιση τους σχεδόν σε κάθε γωνιά του γνωστού δημόσιου χώρου, αποτελώντας πλέον αναπόσπαστο κομμάτι του. Ο Mitchell αναφέρει, η

⁴² Jerde Jon, *Revitalised City*, Tate-The Art Magazine, 2001

42. Θεματικό (καταναλωτικό) πάρκο, Postdamer Platz

43. Άποψη της Times Square, Νέα Υόρκη

παλιά Times Square, ολοκλήρωσε την πρόοδο της κλίσης της από έναν χώρο καθαρά ορισμένο από παραδοσιακά αρχιτεκτονικά στοιχεία, σε έναν που κυριαρχείται από την εκτύπωση και το χρώμα, μετά τη λάμψη του λαμπτήρα και το νέον, τα προγραμματισμένα LED pixels- οι επισκέπτες συναντούν ένα κολλάζ κινούμενων γραφικών, ηλεκτρονικών αποθεμάτων και ειδήσεων, τηλεοπτικά προγράμματα και τουρίστες που παίρνουν τα δέκα πέντε λεπτά δημοσιότητας τους στη μεγάλη οθόνη του Μπρόντγουεϊ⁴³.

Αλλά και η ίδια η σύνδεση με τον ψηφιακό κόσμο και η

⁴³ Mitchell William, *ME++-The cyborg self and the networked city, Post-Sedentary Space*,σελ155

δυνατότητα πρόσβασης σε αυτόν αποτελεί προϊόν προς κατανάλωση. Η παροχή bits για ελεύθερη σύνδεση και πρόσβαση στο Διαδίκτυο, αποτελεί πλέον στοιχείο προώθησης του χώρου, αφού αυξάνει την επισκεψιμότητα του από τους χρήστες και επομένως την εμπορικότητα του. Και εφόσον οι χρήστες συνδεθούν σε αυτόν εισάγονται αυτόματα σε ένα νέο οπτικό βομβαρδισμό διαφημιστικών μηνυμάτων που ξεπροβάλλουν παντού, κατευθύνοντας τους σε μια πληθώρα καταναλωτικών επιλογών. Το θέαμα ως το βασικότερο μέσο για την επίτευξη της κατανάλωσης παρουσιάζεται στη μέγιστη μορφή του, με εικόνες και μηνύματα που εναλλάσσονται με απίστευτο ρυθμό και σε αμέτρητες παραλλαγές. Συχνά μια σελίδα μπορεί να εμπεριέχει πάνω

από δέκα διαφημιστικά μηνύματα διαφορετικού περιεχομένου.

...“Going shopping” now means something new...

William Mitchell

Με αυτόν τον τρόπο το shopping επαναπροσδιορίζεται. Στον ψηφιακό τόπο η απαραίτητη σύνδεση αγοραστών και πωλητών καθορίζεται, όχι μέσω της φυσικής εγγύτητας, αλλά μέσω λογικών συνδέσεων⁴⁴. Οι αγοραστές αφήνουν τα δάχτυλά (ή τώρα τους κέρσορες τους) να διανύσουν την απόσταση και η πράξη της αγοράς περιορίζεται σε κλικ. Ωστόσο, οι αγοραπωλησίες που λαμβάνουν χώρα στο Διαδίκτυο σε καμία περίπτωση δεν είναι αποκομμένες από τον υλικό χώρο. Η προώθηση αφορά πραγματικά αγαθά, έχει στόχο το πραγματικό χρηματικό κέρδος των εκάστοτε επιχειρήσεων και πολλές φορές είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον πραγματικό υλικό χώρο. Τα bits συχνά έχουν αξία, ακριβώς επειδή μας λένε κάτι για τον υλικό κόσμο και μπορούν κάλλιστα να καθοδηγήσουν τις πράξεις μας σε αυτόν.⁴⁵ Αρκετές είναι οι εφαρμογές και οι σελίδες στις οποίες οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν το κοντινότερο κατάστημα ή τη φθηνότερη επιλογή στην ευρύτερη περιοχή που διαμένουν, ή σε μια ενδεχόμενη μετακίνηση τους σε έναν άγνωστο τόπο.

Αυτό σημαίνει, πως πλέον οι εμπορικές δραστηριότητες παρουσιάζονται σε μεγάλο βαθμό συρρικνωμένες τοπικά και χρονικά, γεγονός που έχει επιπτώσεις τόσο προς τους αγοραστές, όσο και προς τους επιχειρηματίες. Αρχικά, οι χρήστες που επιδίδονται στο cyber shopping, επωφελούνται μιας τρομερής ποικιλίας επιλογών, η οποία ξεφεύγει από χωρικούς περιορισμούς και επομένως είναι αδύνατον να επιτευχθεί στον υλικό χώρο. Όχι μόνον οι χρήστες δε χρειάζεται να

⁴⁴ Mitchell William, *City of Bits: Physical Transactions / Electronic Exchanges*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, σελ. 139

⁴⁵ Βλ. σημ. 44, *Moving Material / Processing Bits*, σελ 137

μετακινηθούν για να κάνουν τις αγορές τους, αλλά μπορούν να αγοράσουν κάθε λογής αγαθά από όλο τον κόσμο και να τα παραλάβουν σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Από την άλλη, οι επιχειρηματίες που προωθούν τα προϊόντα τους μέσω του Διαδικτύου, αυξάνουν το αγοραστικό τους κοινό, μειώνοντας παράλληλα τα έξοδα για υλικές εγκαταστάσεις και αντίστοιχη προώθηση. Ο πρόεδρος της Globex (24ωρο ηλεκτρονικό εμπορικό σύστημα) ισχυρίζεται: « Αυτός είναι ένας τρόπος να επεκτείνουμε την αγορά μας σε όλο τον κόσμο, σε όλα τα σύνορα και τις ζώνες ώρας»⁴⁶.

Μιας που αγοραστές και επιχειρηματίες αυξάνονται απεριόριστα, υπάρχει η ανάγκη για ένα ξεσκαρτάρισμα καταναλωτικών επιλογών και υποψήφιων καταναλωτικών κοινών, μια κατάλληλη αντιστοίχιση προσφοράς και ζήτησης. Οι επιχειρηματίες χρειάζεται να διαθέτουν τις σωστές λίστες χρηστών προκειμένου να διανείμουν τις διαφημίσεις τους και αντιστοίχως οι καταναλωτές τους σωστούς καταλόγους αγαθών, που ικανοποιούν τις ανάγκες τους. Για το λόγο αυτό τα ψηφιακά συστήματα αποζητούν όλο και περισσότερες προσωπικές πληροφορίες από τους χρήστες τους, προκειμένου να κατευθύνουν οποιαδήποτε εξωτερική πληροφορία (κατά βάση επιχειρηματική) στα άμεσα ενδιαφέροντα τους. Έτσι, ο κάθε χρήστης, αναλόγως με τη διαδικτυακή του δραστηριότητα, συνδέεται άμεσα με αντίστοιχες καταναλωτικές επιλογές και κάθε επιχείρηση δραστηριοποιείται στους τόπους εκείνους, που συγκεντρώνεται το υποψήφιο αγοραστικό κοινό της. Η σύνδεση αγοραστών και πωλητών επιτυγχάνεται αποκλειστικά μέσω ψηφιακών συστημάτων λογισμικού και η ανθρώπινη συμμετοχή κρίνεται περιττή. Όπως αναφέρει ο Mitchell, καθώς η τεχνολογία εξελίσσεται, μπορεί να δούμε, ότι ένας αυξανόμενος αριθμός επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, γίνεται μέσα

⁴⁶ Mitchell William, *City of Bits: Trading Floors / Electronic Trading Systems*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, σελ 83

Welcome to Pinboard

This theme is inspired by the wonderful Pinterest. Resize your browser window or check with a mobile device to see the responsive design.

Lightbox Link

Apr 25, 2012

Blog Images No comments

are qui lobortis nibh, nec
la leo. Cras id augue id nulla
cum feugiat. Cras quam
congue et consequat elit
consectetur id enim. Sed id
id turpis ultrices mattis at

Photo Gallery

Apr 25, 2012

Web Photos 4 comments

Present venenatis purus conwalla
quam porttitor conwalla
consectetur etrii condimentum.
Curabitur venenatis lobortis
pellentesque.

Themeify Views: Share photos!

Also Add each photo to your
in a lightbox, go ahead,
click...

Lightbox YouTube Video

Apr 25, 2012

Web Videos 4 comments

Ut imperdiet, purus non
pellentesque fringilla, erat est
incidunt aibh, sed tristique sed
massa nec nisi. Cras ut cras est.
Present enim ligula ut ligula tempus
porttitor. In ac sena ipsum, sed
consequo fella. Nullam nec elit
sapien. Donec et tempus sapien.
Mauris a diam nec felis auctor
ultrices.

Also Add videos to twitter
comments.

Also View the YouTube video
opens in a lightbox!

Lightbox Image

Apr 25, 2012

Web Photos 4 comments

Vivamus in dolor eu lacus lectus
auctor nisi ac turpis. Proin et
retrurn dolor. Present venenatis
purus conwalla ipsum porttitor
conwalla consectetur etrii
condimentum.

Also This image is linked in
a lightbox, both in the...

Super Model

Apr 25, 2012

Web Photos 4 comments

Pellentesque ornare, aegre ac
posuere consectetur, felis ligula
fringit lacus, id imperdiet tellus
turpis ut sena. Ut velicit rhoncus
augue sit amet dignissim. In mauris
lobortis imperdiet. Aliquam
incidunt nisi et purus mattis
vitaeque.

Also The Pinboard Owner looks
really good!

Also Add videos to twitter
comments here.

Sweet Tooth

Apr 25, 2012

Web Images 20 comments

enim malesuada neque
nec dicit lobortis. Maecenas
iam, fringilla et hendrerit
crescit vel quam. Integer
dicitur nec eros a feleo ellis.

B & W Gallery

Apr 25, 2012

Web Photos 4 comments

Proin aliquam gravida turpis et
facilisis. Sed ornare enim et odio
lecturns fructum ac vitas dolor.

Light iFrame Window

Apr 25, 2012

Web Lbs 30 comments

Cras tempus porttitor sapien.
Present porta libero nec magna
velitvare porta.

Mini. Cupcakes

Apr 27, 2012

Web Food 30 comments

Ut imperdiet, purus non
pellentesque fringilla, erat est
molestie aibh, sed tristique sed
massa nec nisi.

Video

Apr 25, 2012

Web Videos 30 comments

Present venenatis purus conwalla
quam porttitor conwalla
consectetur etrii condimentum.
Curabitur ornare lobortis
pellentesque.

Modern Warfare

Apr 25, 2012

Web Videos 30 comments

Vivamus in dolor eu lacus lectus
auctor nisi ac turpis. Proin et
retrurn dolor.

In the Car

Apr 25, 2012

Web Photos 30 comments

10k Downloads 20 comments

Morbi varius eros tempus, ne maenasda dolor. Duis eget elisand inertiis.

More Cake Photos

Aug 2, 2012

Like 363 comments

Ut urna est. Praesent eu a ut ligula tempus porttitor. sem ipsum, sed commoda Nullam nec elit sapien. Mauris a ac at congue sapien. Mauris a t nec feis auctor ultricies. Sed quis nulla orci in viverra.

Dark Photo Effect

Aug 2, 2012

10k Photos 20 comments

Ut imperdiet, purus non pellentesque fragilla, erat est mollis abbi, sed tristique nisi massa nec nisi. [View](#)

How is Pilsener, comments are shown on the home page, and...

Therapy. Another comment here.

Two Models

Aug 1, 2012

10k Photos 20 comments

Vivamus in dolor in lacus lectus auctor non ac turpis. Proin et tristique dolor. Praesent venenatis purus convallis ipsum porttitor convallis consectetur orci condimentum.

10k Downloads 20 comments

Praesent in ligula ut ligula tempus porttitor. In et sem ipsum, sed commoda feis. Nullam nec elit sapien.

Vintage Red

Aug 1, 2012

10k Photos 20 comments

Mauris rhoncus maenasda aliquet. Morbi velperis velperis maenas quis conimentum.

Ut sed velit sapien. Inque habitant morbi que inectus et netus et usda.

Surprise Office Gift

Apr 28, 2012

Like 36 comments

enas rhoncus maenasda et. Morbi vulperita utate maursi quis inimentum. Ut ut ligula et ris acc vulperitate maursi roud the inimentum inman que ut nec lacus.

Just Two Kids

Aug 28, 2012

10k Like 20 comments

Praesent in ligula ut ligula tempus porttitor. In et sem ipsum, sed commoda feis. Nullam nec elit sapien. Donec at congue sapien.

Japanese Model

Aug 1, 2012

10k Photos 20 comments

Praesent venenatis purus convallis ipsum porttitor convallis consectetur orci condimentum. Curabitur ornare interdum pellentesque.

Hot DJ

Aug 1, 2012

10k Photos 20 comments

Ut ut ligula et maera accumsan tristique ut nec lacus. Cras tempus penitiam sagittis. Praesent porta libero nec magna velperitas porta.

Photo Effect

Aug 28, 2012

10k Photos 20 comments

Vestibulum bibendum, dolor sed auctor rhoncus, maenas nulla fraches du, la volutatis elit est at lacus. Proin aliquam gredia terris et facilis.

Soccer Player

Aug 17, 2012

10k Like 20 comments

Duis dignissim nulla lerra, id scella turor dignissim ut. Proin non velit eros, sit amet lacquet maenas.

My New Home

Aug 28, 2012

10k Like 20 comments

In hac habitasse gloria dicuntur.

A Travel Photo

Aug 17, 2012

Ads and Sponsored Stories You May Like

All Recently viewed Sponsored stories

Lidl Ireland

Slide and Win! Play now for your chance to win a €50 Lidl shopping voucher.

Like · likes this.

Dental Health Alliance

Sensodyne is looking for Ireland's most Sensitive Dentist. Win a €5k holiday* T&Cs Apply.

Like · 11,502 people like this.

Ad Hidden

To help us show you a better ad, tell us what you like.

Wordpress Cloud Hosting

Thousands of WordPress sites are hosted on LetsHost servers. 100% uptime record on our Cloud web servers. Easy 1 click install system.

2,376 people like LetsHost.

An Post

For great competitions, exclusive offers and the latest news from An Post, like us today!

Like · likes this.

The New Renault Clio Launch Night

Join us @ Renault Belgard for food, wine & fun to celebrate the gorgeous new Renault Clio!

Join · 2 people are going.

CMS for Designers

Complete design flexibility with no special languages. Sign up for free!

5,176 people like LightCMS.

8Weeks Free car insurance

Get the Aviva Deal & 10% discount on your car insurance when you buy online. T&C's Apply

15,850 people like Aviva Ireland.

Create an Ad

από τους εξατομικευμένους πράκτορες λογισμικού των πελατών (που γνωρίζουν τις προτιμήσεις των κυρίων τους), οι οποίοι συναντούν τους πράκτορες πωλήσεων των εμπόρων σε εικονικούς εκθεσιακούς χώρους και καταστήματα⁴⁷.

⁴⁷ Βλ. σημ. 46, *Physical Transactions / Electronic Exchanges*, σελ. 141

3 upcoming birthdays

Sponsored

Create Ad

Show Me My Heatmap

crazyegg.com

Visualize real time website interactions with CrazyEgg heatmaps risk-free.

Try HootSuite Pro Free!

hootsuite.com

Schedule Tweets and Manage up to 100 Social Accounts. Try Now for as Low as \$8.99 a Month!

Live The Good Life

standardchartered.com.my

Have a min income of RM2000 per month & need a Credit Card? Get it from SCB! T&C Apply.

Set Up Online Store Today

bigcommerce.com

Choose from 100's of professionally designed themes and marketing features - Try it FREE!

Social Media Marketers!

searchmarketingexpo.com

Paid, Earned, Owned. Master social media marketing at SMK Social, Nov. 20-21 in Las Vegas!

Ο χώρος ως...

3.3 Κοινωνικοποίηση

Φυσικός Χώρος

Η Hannah Arendt, στο βιβλίο της *Η ανθρώπινη κατάσταση*, αντιλαμβάνεται την έννοια του φυσικού δημόσιου χώρου ως άμεσο παράγωγο της ανθρώπινης συνεύρεσης αναφέροντας, πως ο χώρος της δημόσιας εμφάνισης γεννιέται εκεί όπου οι άνθρωποι συνευρίσκονται διαμέσου της ομιλίας και της πράξης⁵⁴. Μέσα από αυτήν τη προσέγγιση φωτίζεται μία από τις βασικότερες πτυχές του δημόσιου χώρου, εκείνη που τον ανάγει σε τόπο κοινωνικοποίησης. Ο φυσικός δημόσιος χώρος όντας ανοιχτός προς όλους εμπεριέχει μια τρομερή ποικιλία χρηστών, και αποτελεί το βασικό –αν όχι το μοναδικό– τόπο άμεσης σύνδεσης των ετερόκλητων αυτών ατόμων. Υπό αυτή την έννοια, ο δημόσιος χώρος προάγει αβίαστα την κοινωνικοποίηση, είτε αυτή απορρέει από τη **συνάντηση** των διαφορετικών χρηστών, είτε από τη **σύγκρουση**.

Η συνάντηση, ως απόρροια των διαφορετικών δραστηριοτήτων των ανθρώπων στο χώρο –κίνηση, στάση, πέρασμα, συγκέντρωση– μπορεί να προκύψει οπουδήποτε και ανά πάσα στιγμή. Οι άνθρωποι βρίσκονται –και επομένως συνευρίσκονται– στο φυσικό δημόσιο χώρο, είτε ως μέρος της καθημερινότητας τους είτε για να συμμετάσχουν σε κάποια προγραμματισμένη εκδήλωση, ψυχαγωγικού, πολιτικού, καλλιτεχνικού, επιμορφωτικού ή ενημερωτικού περιεχομένου. Μέσα από το δημόσιο χώρο έρχονται σε επαφή, με γνωστούς αλλά ακόμα βασικότερο με άγνωστους ανθρώπους, επικοινωνούν, συναναστρέφονται, ανταλλάσσουν απόψεις και συνδιαλέγονται. Ο φυσικός δημόσιος χώρος τους δίνει τη δυνατότητα να διευρύνουν τις

⁵⁴ Arendt Hannah, *Η Ανθρώπινη Κατάσταση*, εκδόσεις Γνώση, 1986, σελ. 272

κοινωνικές τους επαφές και να ενταχθούν σε καινούριες συλλογικότητες, εξελίσσοντας με αυτό τον τρόπο τη κοινωνικότητα τους και επιτυγχάνοντας την ένταξη τους στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Ωστόσο, η ίδια αφθονία που παρουσιάζουν οι χρήστες και οι δραστηριότητες τους στο φυσικό δημόσιο χώρο, ο συγχρονισμός και η συνύπαρξη αυτών, μπορούν κάλλιστα να οδηγήσουν στη σύγκρουση. Η Doreen Massey υπογραμμίζει πως η «ανοικτότητα» των δημοσίων χώρων και η χωρίς όρους προσβασιμότητα σε αυτούς, προκειμένου να επιτευχθεί ο εκδημοκρατισμός τους, είναι μια ρομαντική προσέγγιση, που δεν λαμβάνει υπόψη της ότι οι χώροι είναι παράγωγα των κοινωνικών σχέσεων, οι οποίες είναι κατά βάση άνισες και συγκρουσιακές⁵⁵. Τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα των εκάστοτε

⁵⁵ Συλλογικό έργο, *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2010

ομάδων ή μεμονωμένων χρηστών, οδηγούν στην αντιπαράθεση και επομένως επαναπροσδιορίζουν το δημόσιο χώρο ως «κοινωνικό τόπο». Οι ισχυροποιημένες ομάδες χρηστών, προσπαθούν να επιβληθούν στις ασθενέστερες, περιορίζοντας τις ελευθερίες τους, τόσο σε κοινωνικό όσο και σε χωρικό επίπεδο, και εκμεταλλεύονται το δημόσιο χώρο με τους δικούς τους όρους. Όπως αναφέρει ο *David Sibley* οι άρχουσες ομάδες τείνουν να «αποκαθάρουν» το χώρο και προσπαθούν να αποκλείουν ό,τι γίνεται αντιληπτό ως «μολυσματική» και «βρώμικη» επιρροή προερχόμενη από παρείσακτους⁵⁶. Ακόμα, μεμονωμένες ομάδες χρηστών, που αδυνατούν να προσαρμοστούν στο κοινωνικό σύνολο αντιλαμβάνονται το δημόσιο χώρο ως το μόνο διαθέσιμο μέσο

⁵⁶ Παρασκευόπουλος Αθ., *Graffiti, Διεκδικώντας μια θέση στην αστική πραγματικότητα*, Δ.Π.Θ., 2009

για να συνευρεθούν και να κοινωνικοποιηθούν. Έτσι συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένα τμήματα του χώρου όπου και «εγκαθίστανται» για μεγάλο χρονικό διάστημα, αποκλείοντας όλες τις υπόλοιπες ομάδες χρηστών.

Σε δημοσίους χώρους όπου υπάρχει έντονη η παρουσία μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας αυτόματα αυτός ο χώρος αποκλείεται για όλους τους υπόλοιπους⁵⁷.

Ο φυσικός δημόσιος χώρος λοιπόν, ως φορέας των κοινωνικών σχέσεων εμπεριέχει τόσο τη συνεύρεση και την συνοχή, όσο την αντιπαράθεση και τη διάσπαση. Ωστόσο, η έννοια της κοινωνικοποίησης στα πλαίσια του δημόσιου χώρου, εμπεριέχεται σε έναν ουσιαστικότερο βαθμό, ο οποίος ξεφεύγει από τα όρια της απλής συνάντησης ή σύγκρουσης και αφορά την ίδια τη συμπεριφορά των ατόμων. Η κοινωνιολόγος Διονυσία Τριπολίτου ορίζει την κοινωνικοποίηση ως τη διαδικασία με την οποία τα άτομα ως μέλη μιας κοινωνίας μαθαίνουν τις κοινωνικές αξίες και τους κοινωνικούς κανόνες της συγκεκριμένης κοινωνίας. Είναι ο τρόπος με τον οποίον το άτομο ενσωματώνεται στην κοινωνία του κι εντάσσεται στην κουλτούρα της. Μέσω της κοινωνικοποίησης, το κάθε άτομο αποκτά την κοινωνική κληρονομιά που του μεταβιβάζεται⁵⁸. Εφόσον ο δημόσιος χώρος αποτελεί την προβολή της κοινωνίας στο έδαφος και συνεπώς φέρει τη κληρονομιά και την κουλτούρα των εκάστοτε χρηστών του, όχι μόνο λειτουργεί ως τόπος κοινωνικοποίησης, αλλά έχει τη δυνατότητα να διαμορφώσει τη συμπεριφορά και τις σχέσεις που αναπτύσσονται εκεί.

⁵⁷ Knox P., Pinch S., *Κοινωνική Γεωγραφία των πόλεων*, Εκδόσεις Σαββάλας 2009, σελ 25

⁵⁸ Τριπολίτου Διονυσία, *Η Χρήση Των Ηλεκτρονικών Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα http://noizy.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=56:2012-02-08-00-08-46&catid=93:a&Itemid=578

49. Μουσουλμάνος προσεύχεται στην πλατεία Trafalgar, Λονδίνο, Αγγλία, 2013

Ψηφιακός Τόπος

Σε αντίθεση με τον δημόσιο χώρο, ο ψηφιακός τόπος δε φέρει καμία αναφορά σε οποιονδήποτε, τόπο, χρόνο, πολιτισμό ή ιστορία. Όπως αναφέρει ο Κώστας Γεμεντζής το ίντερνετ έχει εγκαταλείψει την αναφορά σε έναν πολιτισμό, είναι υπερ-πολιτισμικό. Σε βαθμό ασύγκριτα μεγαλύτερο από το τηλέφωνο και την τηλεόραση, δεν είσαι δεσμευμένος από το γεγονός ότι βρίσκεσαι σε έναν ορισμένο τόπο και σε έναν ορισμένο χρόνο, σε μια ορισμένη κοινωνική συνθήκη, με τα ήθη και με τα έθιμα της πατρίδας και του πολιτισμού στον οποίο μεγάλωσες και που σε ακολουθεί⁵⁹. Υπό αυτή την έννοια, η κοινωνικοποίηση των χρηστών του ψηφιακού τόπου δεν υπόκειται σε κάποιο ορισμένο κοινωνικό πλαίσιο και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους δεν βασίζονται ούτε σε πολιτισμικούς όρους, ούτε στη συνδιαλλαγή και την προσωπική επαφή. Επομένως, οι έννοιες της συνάντησης και της σύγκρουσης αποκτούν νέα υφή.

Οι χρήστες του ψηφιακού τόπου απελευθερωμένοι από οποιαδήποτε αναφορά, κοινωνική ή ταυτολογική, κοινωνικοποιούνται κάτω από το άπλετο λευκό φως του υπολογιστή, που εξαλείφει οποιαδήποτε αμεσότητα και αισθητική εμπειρία. Λίγο παρακάτω ο Κώστας Γεμεντζής αναφέρει,

«...Ο υπερ-πολιτισμικός τουρίστας δεν έχει πρόσωπο, έχει face. Το συν-είναι με τους άλλους, η διαπροσωπική σχέση, με την είσοδο στο Facebook και τα συναφή κοινωνικά δίκτυα, υφίσταται μία μεταλλαγή. Το **πρόσωπο** δίνει τη θέση του στο **face**. Το face είναι διάφανο, είναι πέρα για πέρα αυτό που δηλώνει. Όχι ότι επικοινωνεί τα πάντα με ειλικρίνεια, όμως αυτά

⁵⁹ Γεμεντζής Κώστας, *Πώς μετασχηματίζονται οι διαπροσωπικές σχέσεις στην εποχή των κοινωνικών δικτύων*, Κύκλος εκδηλώσεων με τίτλο *Το ιδιωτικό και το δημόσιο στο Διαδίκτυο*, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, 2012

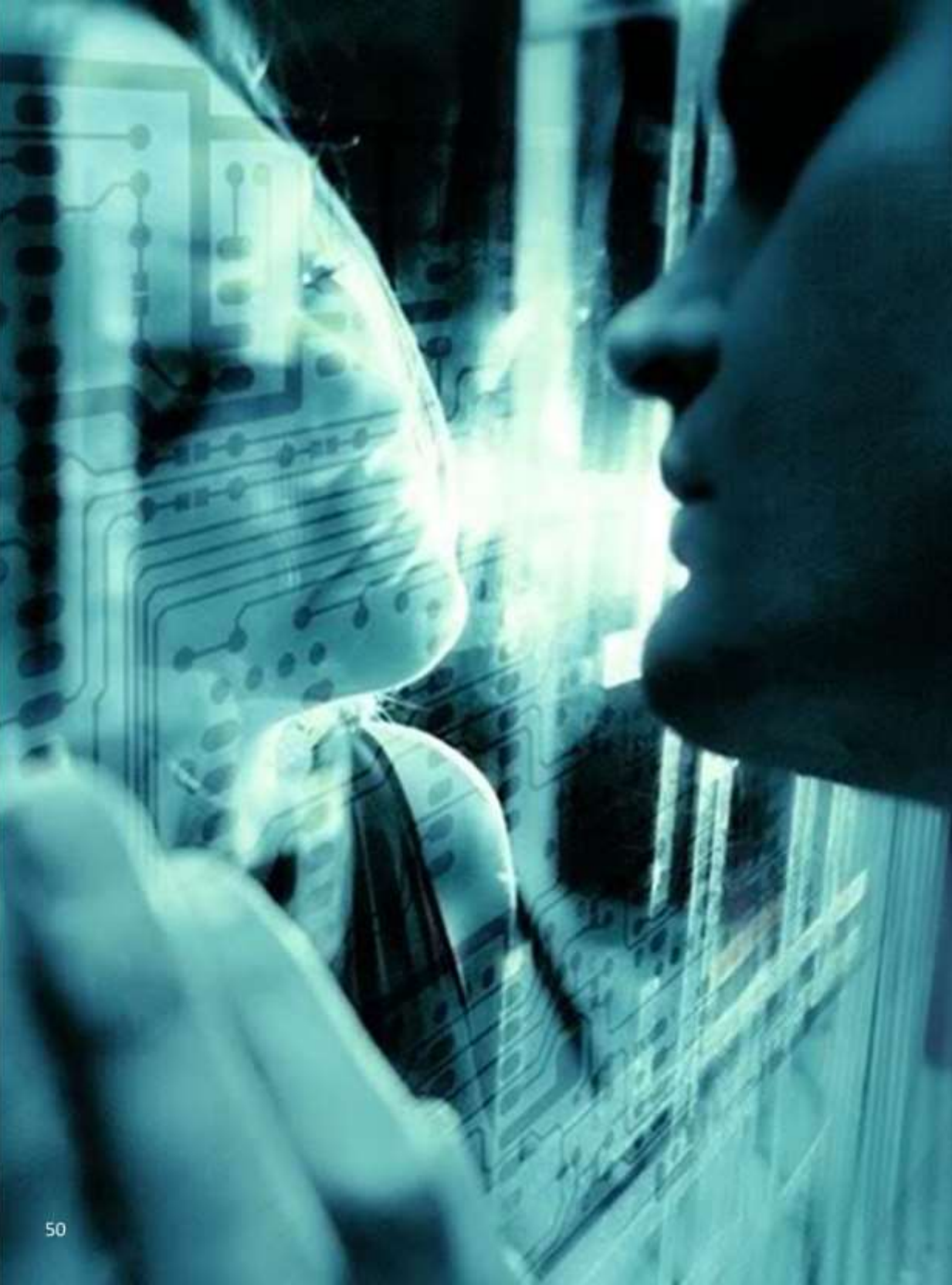
που επικοινωνεί δεν αφήνουν τίποτα κρυφό. Το face παρουσιάζεται όπως αυτό και μόνο με ειδοποιεί για τον εαυτό του, δεν έχει κανένα μυστήριο, καμιά αύρα, δεν έχει χρώματα και μυρωδιές, δεν έχει ατμόσφαιρα και ρυθμό, η όψη του δεν αφηγείται ιστορίες, το σώμα του, τα μάτια, τα χέρια δε μιλούν. Το face δεν έχει δηλαδή σκιές. Δεν έχω τη δυνατότητα να το γνωρίσω εγώ μέσα από τις σκιές του και να γνωρίσει και αυτό τον εαυτό του μέσα από τα δικά μου τα μάτια. Έτσι δεν συνδιαλέγεται μαζί μου, τα λόγια του δεν λέγονται μέσα από μια ανταπόκριση στη δική μου παρουσία, δεν τα γεννά η ατμόσφαιρα, η αύρα της συνάντησης μας. Τα ερωτήματα, τα μυστήρια, η σαγήνη, ο μύθος λείπουν από ανάμεσά μας. Το face δεν συνομιλεί κάνει chat...»

Επομένως, οι σχέσεις που συνάπτουν οι χρήστες στα πλαίσια του ψηφιακού τόπου, επειδή δεν εμπεριέχουν τη φυσική τριβή στερούνται γερών κοινωνικών βάσεων, είναι εφήμερες και επιφανειακές, και βασίζονται κυρίως σε πρόσκαιρα ενδιαφέροντα και επιθυμίες. Όπως υποστηρίζει ο Δημήτρης Πολυχρονόπουλος, *όταν το κοινό ενδιαφέρον πάψει, τίποτα δεν φαίνεται να κράτα την συνοχή μιας ομάδας*⁶⁰... *Τίποτα δε δείχνει να δεσμεύει το μέλος της, τίποτα δε χρειάζεται να αντιμετωπίσει, όπως θα έκανε στην περίπτωση μιας κρίσης στις πραγματικές σχέσεις μιας κοινωνικής ομάδας ή παρέας.* Έτσι, η σύγκρουση είναι και αυτή επιφανειακή, αφού δεν εμπεριέχει τη σωματική επαφή ούτε τη φυσική αντιπαράθεση, ενώ μπορεί ακόμα και να αποφευχθεί, αφού ο χρήστης μπορεί να «μεταναστεύσει» σε μια νέα ομάδα οποτεδήποτε το επιθυμήσει. Για ακόμη μια φορά τα πάντα στρέφονται γύρω από την ιδιωτική σφαίρα του εκάστοτε χρήστη.

⁶⁰ Πολυχρονόπουλος Δημήτρης, «Εικονικός Χώρος» Ένας νέος Δημόσιος Χώρος?, Αθήνα, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, Μάιος 2013

Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, ο ψηφιακός τόπος, ως υπερπολιτισμικός, δίνει μια νέα υφή στις διαπροσωπικές σχέσεις, επανακαθορίζοντας την κοινωνικοποίηση που συμβαίνει στο φυσικό χώρο, με όρους μεγαλύτερης ελευθερίας, ποικιλίας και δυνατοτήτων. Ο ψηφιακός τόπος συμπληρώνει ή υποκαθιστά τις κοινωνικές ανάγκες των χρηστών τοποθετώντας τες σε ένα νέο πλαίσιο. Το σύνολο των ατόμων που αποικίζουν τις εικονικές πόλεις δηλώνουν, ότι μόνο μερικώς ενδιαφέρονται για πληροφόρηση, ενώ σαφώς εντονότερη αισθάνονται την ικανοποίηση της ανάγκης για αποδοχή, υποστήριξη, ή επιβεβαίωση⁶¹. Το Διαδίκτυο ικανοποιεί αυτή την ανάγκη αφού παρέχει στους χρήστες τη δυνατότητα αναζήτησης φίλων, ή συντρόφου, μέσα από μια απέραντη ποικιλία επιλογών. Ακόμα, λόγω της έλλειψης οποιασδήποτε αναφοράς, καθιστά δυνατή την επισύναψη σχέσεων ανεξαρτήτως χωρικών αποστάσεων, κοινωνικών ή φυσικών χαρακτηριστικών, οι οποίες δεν θα μπορούσαν να δημιουργηθούν, σε καμία άλλη περίπτωση. Μάλιστα, πολλές από αυτές τις σχέσεις μπορεί να αποκτήσουν συνέχεια και στον πραγματικό κόσμο. Τέλος, μέσα στον ψηφιακό τόπο, οι χρήστες μπορούν να επικοινωνήσουν με φίλους ή γνωστούς που δεν συναντούν συχνά στον πραγματικό χώρο, ή ακόμα και να έρθουν σε επαφή με άτομα που έχουν απομακρυνθεί. Επομένως, η κοινωνικοποίηση στον ψηφιακό τόπο, πέρα από τα μειονεκτήματα που έχει και την αντικειμενική θεώρησή της, παρουσιάζει και πολλά πλεονεκτήματα και επαφίεται σε έναν μεγάλο βαθμό στη διαχείριση των εκάστοτε χρηστών.

⁶¹ Judith Stefania Donath, *op. cit.*

...Από αυτό το κύμα των αναμνήσεων που πάει και έρχεται, η πόλη βρέχεται σαν σφουγγάρι και φουσκώνει... Η πόλη όμως, δεν φανερώνει το παρελθόν της, το περιλαμβάνει όπως τις γραμμές ενός χεριού, γραμμένο στις γωνίες των δρόμων, στις γρίλιες των παραθυριών, στις κουπαστές των κλιμακοστασίων, στις αντένες των αλεξικέραυνων, στα κοντάρια των λαβάρων, το κάθε κομμάτι χαραγμένο με τη σειρά του από γρατζουνίσματα, πριονίσματα, εγκοπές, βίαια χτυπήματα⁶²...

Ο χώρος ως...

3.4 Μνήμη

Φυσικός Χώρος

Όταν ο Calvino πραγματεύεται τη μνήμη στις «Αόρατες Πόλεις», αντιλαμβάνεται την πόλη ως ένα δοχείο υποδοχής και κίνησης της μνήμης, η οποία την διασχίζει από άκρη σε άκρη, την διαπερνά, την γεμίζει με συνειρμούς, βιώματα και τόπους. Η έννοια της μνήμης είναι σύμφυτη με το φυσικό δημόσιο χώρο. Όπως αναφέρει η Ελένη Μαϊστρου, η μνήμη συγκροτείται από υλικά και άυλα στοιχεία, που συνοψίζονται στην τριλογία *έδαφος, κτίρια, άνθρωποι* και αφορά την οργάνωση του χώρου, τα χαρακτηριστικά των κτιρίων που τον περιβάλλουν, τη διαμόρφωση της επιφάνειας του και τις ανθρώπινες δραστηριότητες που υλοποιούνται σε αυτόν⁶³. Με άλλα λόγια η μνήμη στον δημόσιο χώρο πηγάζει από τις εγγραφές της ανθρώπινης δραστηριότητας σε αυτόν και αποτελεί την αναπαράσταση ξεχωριστών νοημάτων. Κάθε χρήστης ή κοινωνική ομάδα, σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, προσλαμβάνει το δημόσιο χώρο με διαφορετικό τρόπο και δημιουργεί ένα δικό του ίχνος σε αυτόν. Ίχνη που ανήκουν σε διαφορετικούς δημιουργούς συναντώνται και αλληλοσυμπληρώνονται, συνθέτοντας έτσι τη συλλογική μνήμη της πόλης, εκφρασμένη κυρίως μέσα από τις ονομασίες των δρόμων, τα κτιριολογικά χαρακτηριστικά, τα μνημεία και τις εκδηλώσεις αναφοράς.

Ωστόσο, οι μνήμες δεν είναι καθορισμένες και παγιωμένες, αλλά μετασηματίζονται, συντίθενται, αποσυντίθενται και επανακατηγοριοποιούνται με κάθε ανάκληση τους⁶⁴. Ένα κομμάτι τους

⁶² Calvino I., *Αόρατες Πόλεις*, εκδόσεις Καστανιώτη, 2003, σελ. 19

⁶³ Μαϊστρου Ελένη, ΤΕΕ/ΤΚΜ, *Public Space: Δημόσιος χώρος... αναζητείται, Cannot Not Design Publications*, Θεσσαλονίκη, 2011, κεφ. Ε7

⁶⁴ Oliver Sacks, *Hallucinations*, publ. Knopf, 2012, σελ.14

αποκρυσταλλώνεται στη συνείδηση των χρηστών, άλλο επαναπροσδιορίζεται ή επανακαθορίζεται, άλλο συνδέει εντόνως το παρόν με το παρελθόν και άλλο έχει ήδη λάβει καινούριο νόημα.

Για παράδειγμα, η οδός Ανθέων στη Θεσσαλονίκη πήρε το όνομά της από τους φροντισμένους κήπους των μονοκατοικιών, που βρισκόταν εκατέρωθεν του δρόμου και έδιναν στην περιοχή έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα. Με αυτόν τον τρόπο μια ονομασία ανασύρει οικείες εικόνες από το παρελθόν για όσους γνωρίζουν την περιοχή, ενώ διαταράσσει την σκέψη ενός περαστικού, ο οποίος προσπαθεί να αναζητήσει τη συνάφεια εικόνας και ονόματος και με μια καινούργια γνώση να δημιουργήσει πλασματικά την αίσθηση που πιθανώς να είχε ο τόπος.

Η απλή τοποθέτηση ενός ονόματος, ωστόσο, σε τμήματα του φυσικού χώρου δεν είναι πάντα επαρκής, ως προς την ενίσχυση της μνήμης. Η πλατεία Ελευθερίας ή η πλατεία Συντάγματος, αποτελούν

περιπτώσεις όπου η μνήμη έχει εκλείψει και κυρίαρχη σημασία για τους χρήστες είναι πια η λειτουργία τους, ως τοπόσημα συνάντησης. Η ονομασία έχει μετατραπεί σε μια λεζάντα και δεν επιτυγχάνει τη σύνδεση με την ιστορία.

Στον αντίποδα του χρήστη ως απλού παρατηρητή και αποδέκτη ερεθισμάτων από το δομημένο περιβάλλον, έρχονται δράσεις πραγματικής ενθύμησης που διαταράσσουν έστω και προσωρινά το χώρο. 11,541 καρέκλες όσα και τα θύματα της πολιορκίας του Σαράγεβο στοιχίζονται σε 845 σειρές στον κεντρικό δρόμο της πόλης και στέκουν άδειες. 21 χρόνια μετά οι κάτοικοι του Σαράγεβο δημιουργούν ένα κόκκινο ποτάμι το οποίο παραμένει ακίνητο. Κάθε μια από τις κόκκινες καρέκλες συμβολίζει την απουσία ενός ατόμου που χάθηκε άδικα στις εχθροπραξίες στην Βοσνία. Ανάμεσα στις σειρές, σιωπηλοί άνθρωποι αφήνουν ένα λουλούδι, ένα παιχνίδι στη μνήμη των δικών τους αλλά και ταυτόχρονα όλων, χωρίς να δίνουν σημασία

53. Παραλία Θεσσαλονίκης, το πρώτο πεδίο σκέιτμπορντ στην Ελλάδα δίπλα στο άγαλμα του Μεγάλου Αλεξάνδρου

στη θέση.

Ακόμα, τα μέρη που αντανακλούν με τον καλύτερο τρόπο τη μεταλλαγή και την ανάκληση της μνήμης στο φυσικό δημόσιο χώρο, είναι τα μνημεία. Σήμερα ο χώρος στη παραλία της Θεσσαλονίκης όπου στέκει ο ανδριάντας του Μεγάλου Αλεξάνδρου, αποτελεί το πρώτο πεδίο για σκέητμπορντ (skatespot) στην Ελλάδα. Ο Μέγας Αλέξανδρος των άλλων, έχει γίνει ο «Αλέκος», όπως τον αποκαλούν, των σκέητερ και ο ίδιος χώρος χρησιμοποιείται τόσο για εκδηλώσεις μνήμης προς τον Μέγα Αλέξανδρο, όσο και για διαγωνισμούς σκέητμπορντ που οργανώνουν οι σκέητερ⁶⁵.

Όστόσο, παρά το γεγονός ότι η μνήμη του φυσικού δημόσιου χώρου δεν είναι ούτε παγιωμένη ούτε καθορισμένη, εμπεριέχει μέσα της μια βάση σταθερότητας. Η σταθερότητα αυτή αφορά σε πρώτο βαθμό την υλικότητα του δομημένου περιβάλλοντος, ως φορέα μνήμης. Όπως αναφέρει ο L. Benevolo, «Η πόλη... είναι μια άγκυρα για να μην χάσουμε τους δεσμούς μας με το παρελθόν... η διατήρηση του υλικού πλούτου των πόλεων είναι αναγκαία για να μη χάσουμε τόσες αξίες που μας είναι προσιτές μόνο από αυτό το μονοπάτι»⁶⁶. Οποιαδήποτε παρέμβαση στον υλικό χώρο επιφέρει τον «τραυματισμό» των υφιστάμενων στοιχείων και απαιτεί τη δαπάνη

⁶⁵ Η Στυλιάννα Γκαλινίκη (βλ. TEE/TKM, *Public Space: Δημόσιος χώρος... αναζητείται, Cannot Not Design Publications*, Θεσσαλονίκη, 2011, κεφ. Γ2), αναφέρει, πως τα μνημεία αποτελούν χωρικές μεταφορές του κειμένου της εξουσίας... αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, που έχουν εγγραφεί, ή είναι επιθυμητό να εγγραφούν από την πλευρά της εξουσίας στο συλλογικό φαντασιακό. Μάλιστα υποστηρίζει, πως η αναίρεση της αρχικού νοήματος ενός μνημείου με την υλοποίηση μιας νέας δραστηριότητας σε αυτόν, άλλοτε θεωρείται βεβήλωση και άλλοτε αναπαράσταση της ζωής. Συμπληρωματικά η U. Schneider αναφέρει, ότι δεδομένου ότι δεν μετατρέπεται ολόκληρη η ιστορία σε τοποθεσία μνήμης, οι ομάδες που για κοινωνικοπολιτικούς λόγους επιλέγουν τις μορφές και τις τοποθεσίες της μνήμης διεκδικούν την αποκλειστική ερμηνεία της ιστορίας και ό,τι δεν θεωρούν άξιο μνήμης το παραδίδουν στη λήθη.

⁶⁶ Benevolo L., *la citta nella storia d' Europa*, 1993

κόπου, χρόνου και χρημάτων. Παράλληλα, όμως, η έννοια της σταθερότητας, δεν αφορά μόνο την υλικότητα, αλλά βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση και με την ανθρώπινη δραστηριότητα ως δημιουργό και συνεχιστή της μνήμης. Όπως αναφέρει ο Δημήτρης Πολυχρονόπουλος «...Το ζήτημα δεν αφορά μόνο τη δυσκολία στη διαχείριση της υλικότητας του χώρου, αλλά συχνά και τις έντονες αντιδράσεις ομάδων που αισθάνονται ότι ο χώρος αυτός τους ανήκει,

καθώς στην πόλη η απομάκρυνση από ένα τόπο δεν είναι ποτέ ανώδυνη. Στο σημείο αυτό αναδεικνύεται μια συγκριτική αδυναμία του δημόσιου χώρου της πόλης, ή αντίθετα ένα σημαντικό στοιχείο που αφορά στην ικανότητα ορισμένων τόπων, να παραμένουν και να λειτουργούν ως φορείς μιας συλλογικής μνήμης και ιστορίας των κοινωνικών ομάδων που έδρασαν και δρουν εκεί»⁶⁷.

⁶⁷ Πολυχρονόπουλος Δημήτρης, «Εικονικός Χώρος» Ένας νέος Δημόσιος Χώρος?, Αθήνα, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, Μάιος 2013

Ψηφιακός Τόπος

Στον ψηφιακό τόπο η έννοια της μνήμης δεν υφίσταται, ή τουλάχιστον δεν είναι συναφής με αυτήν του υλικού χώρου. Από την τριλογία *έδαφος, κτίρια, άνθρωποι* ο ψηφιακός τόπος διαθέτει μόνον τη δραστηριότητα του τρίτου. Και παρότι η ανθρώπινη δραστηριότητα σε αυτόν είναι ιδιαιτέρως έντονη, η αναπαράσταση του νοήματος δεν είναι εφικτή αφού προϋποθέτει την υλικότητα. Ο Δημήτρης Πολυχρονόπουλος αναφέρει «Στα δίκτυα κάθε τι παλαιό εξαφανίζεται στιγμιαία μέσα στο «ψηφιακό πέλαγος», καθώς νέες «ιστορίες» ξεπροβάλλουν και χάνονται στο πουθενά, μαζί με κάθε τι που δεν παρέχει υπηρεσίες. Το στοιχείο αυτό προβάλλεται δε, ως ισχυρό τεχνολογικό και επικοινωνιακό πλεονέκτημα των εικονικών χώρων όπου κάθε άτομο ή ομάδα, καλείται να εξαφανίσει μνήμες και να

δημιουργήσει νέους κόσμους σε ένα ψηφιακό περιβάλλον» και λίγο παρακάτω «Στο δίκτυο δημιουργείται η αίσθηση, ότι τα πάντα εμφανίζονται και με την ίδια ευκολία εξαφανίζονται, από και προς ένα σκοτεινό κενό»⁶⁸.

Κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα υπόκειται σε διαρκείς μετασχηματισμούς, αυξάνοντας το βαθμό της ασάφειας αλλά κυρίως του επιφανειακού και του εφήμερου. Για παράδειγμα, μια σειρά από τόπους κοινωνικής δικτύωσης γεννιούνται και εγκαταλείπονται ο ένας μετά τον άλλο χωρίς η ύπαρξη ή δραστηριότητες του προηγούμενου να έχουν επίπτωση στο καινούριο. Από τα Hi5, Msn, MySpace, οι χρήστες έχουν μεταναστεύσει στα Skype, Facebook, Twitter και η πράξη τους

⁶⁸ Πολυχρονόπουλος Δημήτρης, «Εικονικός Χώρος» Ένας νέος Δημόσιος Χώρος?, Αθήνα, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, Μάιος 2013

αυτή δεν εμπεριέχει κανένα κόστος, παρά βασίζεται στην αναβαθμισμένη παροχή υπηρεσιών του νέου εικονικού περιβάλλοντος. Μόλις δημιουργηθεί το επόμενο οι χρήστες δεν θα αντιμετωπίσουν κανέναν ενδοιασμό ή κώλυμα να μεταναστεύσουν ξανά.

Δραστηριότητες, πρόσωπα, πράγματα, γνώσεις, ιδέες, γεγονότα, γεννούνται στον ψηφιακό τόπο και υπάρχουν ως άυλες εγγραφές ψηφιακού κώδικα. Και βρίσκονται μόνιμα εκεί, αλλά δεν κατέχουν το ρόλο της ενθύμησης, ούτε κάνουν αισθητή την παρουσία τους, παρά αποκαλύπτονται μόνο σε εκείνον, που θα τις αναζητήσει. Με αυτόν τον τρόπο η έννοια της μνήμης χάνει την ουσιαστική της σημασία και περιορίζεται σε αυτή του αρχείου. Ο Elias Abojjaoude αναφέρει «...οι άνθρωποι αναρωτιούνται, γιατί θα πρέπει να θυμούνται ή να απομνημονεύουν πράγματα πλέον, αφού τα πάντα βρίσκονται online και το μόνο που έχουν να κάνουν είναι να τα googλάρουν»⁶⁹. Αυτό σημαίνει, πως στον ψηφιακό τόπο, πραγματοποιείται μια θεμελιώδης μεταστροφή, τόσο ως προς την έννοια της μνήμης καθαυτής, όσο και κατ' επέκταση της αντίληψης και του τρόπου ανάγνωσης των γεγονότων από τους ανθρώπους. Μάλιστα, ίσως αυτό, να αποτελεί μία από τις αιτίες, που πραγματικοί τόποι ενθύμησης στα πλαίσια του υλικού χώρου έχουν χάσει την αξία τους, αφού η πρόσληψη τους από τους χρήστες δεν είναι πλέον ίδια.

Επομένως, για ακόμη μια φορά γίνεται εμφανής η αποδέσμευση του ψηφιακού τόπου από οποιαδήποτε αναφορά, ή ιστορία. Ίσως, η μόνη παρουσία αναφοράς, να αποτελεί η συσχέτιση των άυλων εγγραφών με πραγματικά γεγονότα. Αρχεία κειμένου, βίντεο, φωτογραφίας ή εικονικές αναπαραστάσεις, είναι εκεί για να αφηγηθούν δραστηριότητες, να περιγράψουν πρόσωπα, καταστάσεις,

⁶⁹ Abojjaoude Elias, *Πώς μετασχηματίζονται οι διαπροσωπικές σχέσεις στην εποχή των κοινωνικών δικτύων*, Κύκλος εκδηλώσεων με τίτλο *Το ιδιωτικό και το δημόσιο στο Διαδίκτυο*, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, 2012

[+Εσύ](#) [Gmail](#) [Εικόνες](#)[Είσοδος](#)

Google

Ελλάδα

[Αναζήτηση Google](#)[Αισθάνομαι τυχερός](#)

τοπία, ιδέες ή να μιμηθούν χαρακτηριστικά, που ανήκουν στον πραγματικό κόσμο. Και ίσως αυτή η διαρκής συσχέτιση, να θέλει να υποδηλώσει, πως τα άυλα αυτά ίχνη έχουν δημιουργηθεί από υλικές οντότητες και συνεπώς αποτελούν ένα γνήσιο ίχνος της ανθρώπινης παρουσίας σε έναν επεκταμένο τόπο, σε έναν υπέρ-τόπο.

Συμπεράσματα

Φυσικός χώρος και χρήστες, δικτυώνονται με αυξανόμενο ρυθμό με τον ψηφιακό τόπο. Όλες οι παραδοσιακές λειτουργίες τείνουν να πραγματοποιούνται με τη χρήση διαδραστικών συσκευών (interfaces), αλλάζοντας οριστικά την αντίληψη του χώρου. Το εύρος ζώνης και η φυσική συσκευή είναι τα μοναδικά απαιτούμενα στοιχεία για τη σύνδεση στη νέα αυτή πραγματικότητα. Δημιουργείται, έτσι, ένα παγκόσμιο δικτυωμένο σύστημα, στο οποίο τα πάντα συρρικνώνονται και παράλληλα κατακερματίζονται και διαχέονται με αφάνταστη ένταση.

Ως αποτέλεσμα αυτού, η σύλληψη μιας αντικειμενικής πραγματικότητας, είναι σχεδόν ανέφικτη. Αυτό που βιώνουμε, σήμερα είναι μια περισσότερο διαμελισμένη πραγματικότητα, που ορίζεται ταυτόχρονα, από τον ψηφιακό και τον φυσικό χώρο. Τα ξεχωριστά αυτά, τμήματα πραγματικότητας (φυσικά και ψηφιακά), όμως, δεν είναι ανεξάρτητα, αλλά λειτουργούν σε συνάρτηση μεταξύ τους, επηρεάζουν το ένα το άλλο και μεταλλάσσονται εξαιτίας των σχέσεων που τα διέπουν.

Ο ψηφιακός τόπος σήμερα, μοιάζει αχανής και οποιαδήποτε προσπάθεια διαχείρισης του φαντάζει ανέφικτη. Η απεραντοσύνη των πληροφοριών, και η πολυπλοκότητα των διαχειριστικών προγραμμάτων, δημιουργούν μια αδυναμία συνολικής κατανόησης και περιγραφής του. Τα παραδοσιακά μέσα ανάγνωσης και περιγραφής του φυσικού χώρου, δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν σε αυτό το ρόλο. Επομένως, υπάρχει ανάγκη δημιουργίας ενός νέου λεξιλογίου, ή ενός νέου συστήματος χαρτογράφησης και περιγραφής του κόσμου αυτού.

Η ένταση και η πολυπλοκότητα του ψηφιακού τόπου, δε φαίνεται να έχουν βρει την υλική τους υπόσταση, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια δυσαναλογία υλικού - άυλου κόσμου. Το πώς θα επιτευχθεί η εξισορρόπηση αυτής της δυσαναλογίας, είναι ένα βασικό ζήτημα, που

αφορά τους αρχιτέκτονες και το σχεδιασμό που προτείνουν. Οι κατευθύνσεις που έχουν εκφραστεί είναι κυρίως δύο:

- στην πρώτη, υλικός και άυλος χώρος θα έχουν μια συμπληρωματική σχέση, κατά την οποία ο ένας θα καλύπτει τα κενά του άλλου. Έτσι, στην πολυπλοκότητα του ψηφιακού κόσμου, ο υλικός θα αντιπαραβάλλει την αφαίρεση, στην εικονική εμπειρία την βιωματική εμπειρία, στον κατακερματισμό του χώρου και των δραστηριοτήτων τη διεύρυνση και τη συνοχή, στην προώθηση της ατομικότητας εκείνη της συλλογικότητας, στο εφήμερο και το επιφανειακό το μόνιμο και το σταθερό. Το σενάριο αυτό παραπέμπει, κατά μια έννοια, στη θέση που εκφράζει ο Bernard Tschumi, στο βιβλίο του *Architecture and Disjunction*, πως η αρχιτεκτονική «βρίσκεται στα όρια»⁷⁰.
- Στη δεύτερη κατεύθυνση, υλικός και άυλος χώρος θα εξισωθούν, με αποτέλεσμα την έλλειψη οποιαδήποτε αναφοράς και διαφοροποίησης πραγματικού και ψηφιακού. Το σενάριο αυτό παραπέμπει στην περιγραφή του Koolhaas για την Γενική Πόλη⁷¹, ή στη θέση που εκφέρει ο Baudrillard για το θάνατο κάθε αναφοράς και την εξίσωση του ομοιώματος με το πραγματικό⁷². Ο σχεδιασμός επομένως δεν θα διέπεται από σχέσεις ιεραρχίας στην κλίμακα τη δομή ή την οργάνωση του χώρου.

Σήμερα πολλοί είναι αυτοί που κάνουν λόγο για το τέλος του δημόσιου χώρου και αντιμετωπίζουν την εξάπλωση του ψηφιακού κόσμου, ως μια δυσοίωνα απειλή για το σχεδιασμό. Στην

⁷⁰ Tschumi Bernard, *Architecture and Disjunction*, The MIT Press, 1975 – 1990

⁷¹ Koolhaas Rem, *Η Γενική Πόλη*

⁷² Baudrillard Jean, *Simulations*, Semiotext(e), New York, 1983

πραγματικότητα, οι νέες ψηφιακές τεχνολογίες παρέχουν στους σχεδιαστές μοναδικές δυνατότητες διαχείρισης και σχεδιασμού του χώρου. Η από-εδαφοποίηση, δεν σημαίνει απαραίτητα το τέλος της σχέσης με τον φυσικό χώρο. Σε βαθμό ασύγκριτα μεγαλύτερο από το τηλέφωνο, την τηλεόραση, και τα μέσα μεταφοράς, ο ψηφιακός κόσμος επανακαθορίζει τις παραδοσιακές σχέσεις χώρου και χρηστών. Η αποδέσμευση από τη γεωγραφική θέση μπορεί να οδηγήσει σε έναν υπερ – πολιτισμικό σχεδιασμό, γεγονός που αφορά τόσο τα μέσα του σχεδιασμού, όσο και τη σφαίρα επιρροής του.

Τόσο ο ψηφιακός όσο και ο φυσικός χώρος, είναι ιδιαίτερως δυναμικοί, ζωντανοί και πολύπλοκοι. Έννοιες όπως το πραγματικό και το φαντασικό, το εφικτό και το ουτοπικό, η νοητική διεργασία και η βιωματική εμπειρία, αφορούν πλέον και τους δύο. Το νόημα αυτών, ωστόσο, επανακαθορίζεται και επανατοποθετείται σε ένα νέο πλαίσιο, αλλάζοντας οριστικά κάθε αντίληψη για τη γνωστή πραγματικότητα. Ο Jean Baudrillard αναφέρει πως τώρα που πραγματικό και φαντασικό συγχέονται η σαγήνη βρίσκεται παντού.

Ένα ακόμα σημαντικό ζήτημα που προκύπτει, είναι το πώς και από ποιον θα γίνεται ο έλεγχος του νέου αυτού τύπου. Είναι σημαντικό να προσδιορίσουμε με ποιους όρους πραγματοποιείται και τι εξυπηρετεί. Ο έλεγχος αφορά τόσο στη δυνατότητα πρόσβασης στον ψηφιακό τόπο, όσο και στη διαχείριση των ψηφιακών δεδομένων. Αν η διαχείριση των νέων τεχνολογιών δε γίνει με όρους ισότητας, υπάρχει ο κίνδυνος να οδηγηθούμε σε έναν θεμελιώδη διαχωρισμό σε έχοντες και μη-έχοντες πρόσβαση. Ακόμα, μπορεί να οδηγηθούμε σε έναν διαχωρισμό μεταξύ εκείνων που έχουν την απαραίτητη τεχνογνωσία και των ψηφιακά αναλφάβητων. Ο έλεγχος του ψηφιακού τόπου θα επιτευχθεί εφόσον ξεπεραστεί η αδυναμία συνολικής κατανόησης και διαχείρισης του. Είναι αδύνατον να προβλέψει κανείς ποιο θα είναι το τελικό αποτέλεσμα. Το μόνο βέβαιο είναι, πως όποιο και να είναι αυτό,

θα προκύψει από τη διαλεκτική σχέση της κοινωνίας και των νέων τεχνολογιών.

Οι νέες τεχνολογικές εφαρμογές έχουν ως αποτέλεσμα την ανάδυση νέων κοινωνικών μορφών και σχέσεων. Από την άλλη, η κοινωνία δεν είναι σε θέση να προδιαγράψει εξολοκλήρου τη διαδρομή των τεχνολογικών αλλαγών. Όπως αναφέρει και ο Castell «... η τεχνολογία είναι προϊόν της κοινωνίας και η κοινωνία δεν μπορεί να κατανοηθεί ή να αναπαρασταθεί χωρίς τα τεχνολογικά της εργαλεία... ». Επομένως, φυσικός χώρος και ψηφιακός τόπος φαίνεται πως θα συνυπάρχουν σε μια διαλεκτική σχέση κατά την οποία ο ένας επαναπροσδιορίζει διαρκώς τον άλλο.

Αναφορές

Βιβλιογραφία

Ειδική

- Anders Peter, "Envisioning Cyberspace", " Mediated Presence", 1998
- Arednt Hannah, *Η Ανθρώπινη Κατάσταση*, εκδόσεις Γνώση, 1986
- Baudrillard Jean, *Simulations*, Semiotext(e), New York, 1983
- Baudrillard Jean, *Η έκσταση της επικοινωνίας*, εκδ. Καρδαμίτσα, 1991
- Benevolo L. , *la citta nella storia d' Europa*, 1993
- Calvino I. , *Αόρατες Πόλεις*, εκδόσεις Καστανιώτη, 2003
- Gerhard Schmitt, *Information Architecture, Basis and Future of CAAD*, BIRKAUSER Verlag AG, 1999
- Harvey David, *Rebel Cities From the Right to the City to the Urban Revolution*
- Jerde Jon, *Revitalised City*, Tate-The Art Magazine, 2001
- Judith Stefania Donath, *op. cit.*
- Knox P., Pinch S., *Κοινωνική Γεωγραφία των πόλεων* , Εκδόσεις Σαββάλας 2009
- Komninos Nicos, *'Intelligent Cities'*, Spon Press, London, New York, 2002
- Koolhaas Rem, *Η Γενική Πόλη*
- Lev Manovich, *The Language of New Media*, Cambridge, The MIT Press, 2001
- Lynch K., *Good City Form*, M.I.T., 1984
- Marc Auge, *Non-places: Introduction to an anthropology of supermodernity*, Verso, London and New York, 1995
- Mike Davis, *Be realistic: demand the impossible*, Haymarket Books, 2012
- Mitchell William, *City of Bits: Contiguous / Connected*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1995
- Mitchell William, *Me ++: The Cyborg Self and the Networked City*,
- Negreponte Nikolas: *Being Digital*, 1995

- Oliver Sacks, *Hallucinations*, publ. Knopf, 2012
- Tschumi Bernard, *Architecture and Disjunction*, The MIT Press, 1975 – 1990
- Γιάννης Αίσωπος, Γιώργος Σημαιοφορίδης, *Η σύγχρονη (ελληνική) πόλη*, METROPOLIS press, Αθήνα, 2001
- Καλαμπάρη Χριστίνα, Ντάφλος Κώστας, *Η μετάβαση της Αθήνας*, εκδ. Futura, 2005
- Καπετάνιος Αντώνης, *Σιωπηλές Πλατείες-Σκέψεις για την ελληνική πόλη*, (Β' μέρος), greekarchitects.gr
- Λέφας Παύλος, Walter Siebel, Jerome Binde, *Αύριο οι πόλεις*, Αθήνα εκδ. Πλέθρον, 2003
- Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Β' Έκδοση
- Νεγροπόντης Νικόλας, *Ψηφιακός Κόσμος*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1995
- Πωλ Βιρίλιο, *Ή πληροφοριακή βόμβα*, Νησίδες, 2000
- Σταυρίδης Στ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2002
- Συλλογικό έργο, *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2010
- ΤΕΕ/TKM, *Public Space: Δημόσιος χώρος... αναζητείται*, Cannot Not Design Publications, Θεσσαλονίκη, 2011

Γενική

- Guy Debord, *Η Κοινωνία του Θεάματος*, Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα, 1986
- Jean Baudrillard, *Simulations and Simulacra*, Semiotext(e), New York
- Manuel Castells, *The Rise of the Network Society*, Blackwell Publishers, Cambridge, Massachusetts, 1996
- Saskia Sassen, *The Global City*, Princeton University Press, New York, 1995
- Zygmunt Bauman, *Liquid Modernity*, Polity press, Cambridge, 2000

Αρθρογραφία

- Hemment Drew, Thompson Bill, Jose Luis de Vicente, Rachel Cooper, *'Digital Public Space'*
- Rifkin Jeremy, *The Age Of Access*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα <http://www.dwij.org/forum/statesperson/rifkin.htm>, 2001
- Saskia Sassen, *Open Source Urbanism*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα <http://www.domusweb.it/en/open-ed/2011/06/29/open-source-urbanism.html>, 2011
- Αίσωπος Γιάννης, *'Η διάχυτη πόλη'*, κείμενο για τον υπό έκδοση τόμο *Τα νέα αστικά τοπία και η σύγχρονη ελληνική πόλη*, 7/2005
- Καζέρος Νίκος, *'Το ιδιωτικό και το δικό του'*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα <http://dimosiosxoros.wordpress.com>
- Παπαλιούρα Ευδοξία, *'Το υποβαθμισμένο αστικό, περιαστικό τοπίο και η ανάκτησή του'*
- Παπαχαρίση Ζ., *Ο ψηφιακός πολίτης; Το διαδίκτυο, τα ιστολόγια και η δημόσια σφαίρα*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα http://www.onassis.gr/enim/deltio/40_08/article_1.php
- Παρασκευόπουλος Αθ., *Graffiti, Διεκδικώντας μια θέση στην αστική πραγματικότητα*, Δ.Π.Θ., 2009
- Πολυχρονόπουλος Δημήτρης, *«Εικονικός Χώρος» Ένας νέος Δημόσιος Χώρος?*, Αθήνα, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, Μάιος 2013
- Σημαιοφορίδης Γιώργος, Αίσωπος Γιάννης, *'Από τη μητρόπολη στη μετάπολη'*, Το ΒΗΜΑ, 07/12/1997
- Σωκράτης Γιαννούδης, *'Κατασκευάζοντας το δημόσιο χώρο στο ψηφιακό παράδειγμα'*
- Ταγκαλίδου Τζέλα, *Δημόσιες Στιγμές - Ο δημόσιος χώρος ως ιδιωτικός*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα <http://tinyurl.com/7bm74zd>
- Τζιρτζιλάκη Ελένη, *'Με τα σώματα μας εκτεθειμένα στην πόλη'*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα

<http://dimosiosxoros.wordpress.com>

- Τριπολίτου Διονυσία, *Η Χρήση Των Ηλεκτρονικών Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης*, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα http://noizy.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=56:2012-02-08-00-08-46&catid=93:a&Itemid=578
- Αίσιωπος Γιάννης, *Η έκλειψη του δημόσιου χώρου*, Futura 05, 1989-99
- Mark Poster, *'The Net as a Public Sphere'*, Wired, 11/1995

Διαλέξεις

- Αβουζαουδε Ελίας, *Πώς μετασχηματίζονται οι διαπροσωπικές σχέσεις στην εποχή των κοινωνικών δικτύων*, Κύκλος εκδηλώσεων με τίτλο *Το ιδιωτικό και το δημόσιο στο Διαδίκτυο*, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, 2012
- Γεμενετζής Κώστας, *Πώς μετασχηματίζονται οι διαπροσωπικές σχέσεις στην εποχή των κοινωνικών δικτύων*, Κύκλος εκδηλώσεων με τίτλο *Το ιδιωτικό και το δημόσιο στο Διαδίκτυο*, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, 2012
- Λέφας, Παύλος, *Διάλεξη με θέμα το δημόσιο χώρο*, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013
- Μπαμπασίκας Πέτρος, *Διάλεξη με θέμα το δημόσιο χώρο*, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013

Διαδίκτυο

- el.wikipedia.org/wiki/Διαδίκτυο
- el.wikipedia.org/wiki/Κυβερνοχώρος
- <http://web.archive.org/web/20110318020822/http://www.rene.sys.com/blog/2011/01/>
- www.observatory.gr/files/meletes/Y14EEU_A100312_TX_Προφίλ_χρηστών_ίντερνετ.pdf

Ερευνητικές – Διπλωματικές

- Μάινα Άννα, *Ψηφιακός ή Δημόσιος Χώρος*, Διπλωματική Εργασία, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Ε.Μ.Π., 2007
- Μάκας Ανδρέας, *Μηχαϊλίδου Δέσποινα, Κοινωνικές ομάδες και Δημόσιος Χώρος*, Ερευνητική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013
- Μπίστη Μαριάννα, *Δημόσιου Χώρου Χρήστες Αναζητούνται*, Διπλωματική Εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Μάρτιος 2012

Ταινιογραφία

- *Her / Δικός της* (2013), σκηνοθεσία: Spike Jonze, παραγωγή: Spike Jonze,
- *The Fifth Estate/ Οά νθρωπος που πούλησε τον κόσμο* (2013), σκηνοθεσία: Bill Condon, παραγωγή: Anonymous Content, χώρα: ΗΠΑ, Βέλγιο

Ευρετήριο Εικόνων

1. <http://cf067b.medialib.glogster.com/media/c7/c74372419ab731deb0e37403f376af05c7c910da1b03762a3109c7612ec5b269/url.jpg>
2. Η πλατεία Β. Γεωργίου, Πάτρα, φωτογραφία: Γιώργης Γερόλυμπος
http://www.tintgallery.gr/uploads/artists/yerolymbos_yiorgis/images/γ_yerolymbos_patras_06.jpg
3. Peter Eisenman, Holocaust Memorial, Berlin, Germany, φωτογραφία: Nelson Garrido, δημοσίευση στο ιστολόγιο *In Focus*, του ηλεκτρονικού περιοδικού *The Atlantic*
<http://www.obsessionphoto.com/upload/article/725/13-holocaust-memorial-in-berlin-germany-architect-peter-eisenman-nelson-garrido.jpg>
4. Η οδός Ερμού, Αθήνα
http://4.bp.blogspot.com/-GlamtJMUKl8/UrWw7ox67ml/AAAAAABByO4/0BB9VSDqux8/s1600/434280-IMG_1199.JPG
5. Re-Think Athens Winning Proposal / OKRA, 2013
http://s25.photobucket.com/user/gm2263/media/Athens%20Skyscrapers%20and%20Modern%20Architecture%208/Re-ThinkAthensSyntagma17-small_zpsf1277393.jpg.html
6. National Botanic Garden, Ιρλανδία
http://1.bp.blogspot.com/-t_J1l-H5w34/T0uLqEELHM/AAAAAAAAACJk/I9Qd0Ysg7yw/s1600/BOtanic_FrontGate.jpg
7. fanny allié, *The Glowing Homeless*, 72in x 22in x 7in, neon light, 2011
<http://www.rubismecenat.fr/wp-content/uploads/2013/06/fanny-allie/5.jpg>
8. Μάκας Ανδρέας, Μηχαιλίδου Δέσποινα, Κοινωνικές ομάδες και Δημόσιος Χώρος, Ερευνητική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013

9. Τρίγωνο Kanizsa, οπτική παραίσθηση που περιγράφηκε από τον Ιταλό ψυχολόγο Gaetano Kanizsa, 1955
<http://www.journalofvision.org/content/10/14/40/F25.large.jpg>
10. World City-to-City Connections, Internet map, Chris Harrison
<http://www.artsplusmedia.com/images/hosting.jpg>
11. Διάγραμμα δικτυακών δρομολογίων, σε ένα τμήμα του Διαδικτύου, πηγή Βικιπαίδεια
http://www.youtech.nl/wp-content/uploads/2012/07/Internet_map_1024.jpg
12. http://farm6.static.flickr.com/5241/5196380965_9b584942ae.jpg
13. <http://strofi-ns.gr/wp/wp-content/uploads/2013/05/library.jpg>
14. <http://topyaps.com/wp-content/uploads/2013/09/No-Book-Maintenance-or-Care.jpg>
15. <https://github-images.s3.amazonaws.com/help/pull-requests/send-pull-request.png>
16. http://i1-scripts.softpedia-static.com/screenshots/Sliding-login-Signup-panel-using-MooSlide_1.png
17. Ιστοσελίδα oscar.go.com, το περιεχόμενο του βίντεο εμφανίζεται μόνο σε χρήστες συνδεδεμένους εντός των Ηνωμένων Πολιτειών
18. Στιγμιότυπο από την ταινία Her, 2013-
[Her / Δικός της \(2013\)](#), σκηνοθεσία: Spike Jonze, παραγωγή: Spike Jonze
19. http://tamenaru.biz/wp-content/uploads/291216582_953f924a70_o.jpg
20. http://farm2.static.flickr.com/1069/5156588899_5c08a8dc2e_b.jpg

21. <http://www.dreamhamar.org/2011/09/public-space-and-people-on-line-workshop-introductory-week/>
22. Ο ποδοσφαιρικός αγώνας Ελλάδα-Γερμανία από το Schwabinggrad-Ballett, που έλαβε χώρα στο Μοναστηράκι λίγο πριν το αντίστοιχο στην Πολωνία για το EURO 2012, Φωτογραφία: Αντώνης Κιουπλιώτης
<http://antoniskioupliotis.com/photojournalism/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B9/#>
23. Ο κόσμος μέσα από το φακό του Pelle Cass, (Φωτογράφος)
<http://eubooco.gr/2013/07/16/pelle-cass/> πηγή:<http://eubooco.gr/2013/07/16/pelle-cass/>
24. http://www.nefsta-photography.com/wp-content/gallery/1008705_omonoia/l1001193.jpg
25. <http://www.zipangu-bbs.net/bbs15x/src/1342408615271.jpg>
26. Δράση των Atenistas, Η πλατεία Κοτζιά γεμίζει με κεριά, παραμονή των δημοτικών εκλογών, 2010
<http://athensville.blogspot.gr/2010/11/ov.html>
27. Μάκας Ανδρέας, Μηχαλίδου Δέσποινα, Κοινωνικές ομάδες και Δημόσιος Χώρος, Ερευνητική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013
28. Luca Barberini , Μωσαϊκό έργο Τέχνης
<http://www.lucabarberini.com/?p=58>
29. http://farm8.staticflickr.com/7138/7560268024_c9bfa760bb_s.jpg

30. Φωτορεαλιστική απεικόνιση, Ferry Marcellis
<http://lumionautics.com/interview-with-ferry-marcellis/>
31. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3b/Closeup_of_protesters_at_Ginowan_protests_2009-11-08.jpg
32. Διαμαρτυρία 8 γυναικών , Σαράγεβο
Μάκας Ανδρέας, Μηχαϊλίδου Δέσποινα, Κοινωνικές ομάδες και Δημόσιος Χώρος, Ερευνητική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013
33. http://psyzone.radio98fm.org/wp-content/uploads/2013/07/205468_563275147021785_2061612529_n.jpg
34. <http://www.scinderlesbanques.be/local/cache-vignettes/L990xH660/arton11-a2612.jpg>
35. <http://1.bp.blogspot.com/-d1zuvVbF5iE/Uh4SBk38jPI/AAAAAAAAA-C5dc/vRPkpRwvX3c/s1600/119398-sintagma.jpg>
36. http://f.hypotheses.org/wp-content/blogs.dir/1126/files/2013/01/6428279173_1e08a6f632_z-225x300.jpg
37. Η χρήση των κοινωνικών μέσων δικτύωσης στις εξεγέρσεις της Αιγύπτου, της Συρίας και της Τυνησίας, 2010 - 2013
http://3.bp.blogspot.com/-Krdf-ViYeoE/T7lgExAomKI/AAAAAAAAAHYY/zIN_t7N23FA/s1600/Dylan+Martinez++Egipto+feb+11+2011.jpg
38. Διαδηλώσεις στην Τουρκία κατά της λογοκρισίας στο Internet, 2014
<http://media.vocativ.com/photos/2014/01/Turkey-Internet-Censorship-024059966591.jpg>
39. Πρεμιέρα της πρώτης έγχρωμης ταινίας 3D μεγάλου μήκους, 26 Νοέμβριου, 1952, Paramount Theater, Hollywood
<http://f9.ifotki.info/org/27ea19dc963fc5002804e610879cfc68bc5f6c105498233.jpg>

40. <http://www.lifo.gr/uploads/image/581287/ermou-street2.jpg>
41. Μάκας Ανδρέας, Μηχαϊλίδου Δέσποινα, Κοινωνικές ομάδες και Δημόσιος Χώρος, Ερευνητική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013
42. Θεματικό (καταναλωτικό) πάρκο, Postdamer Platz
Μπίστη Μαριάννα, Δημόσιου Χώρου Χρήστες Αναζητούνται, Διπλωματική Εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Μάρτιος 2012
43. Άποψη της Times Square, Νέα Υόρκη
<http://www.travelhouseuk.co.uk/news/wp-content/uploads/New-York-Time-Square.jpg>
44. Χαρακτηριστικό τμήμα από την ιστοσελίδα www.Pinterest.com
45. Τμήμα διαφημίσεων από την ιστοσελίδα www.Facebook.com
46. http://www.urbancentre.net/citylife/wp-content/uploads/2010/10/DSC_8886-1.jpg
47. http://1.bp.blogspot.com/_W2Et5Z_hzgY/S76WT2fZXYI/AAAAAAAAANK/XxJdchxBkTM/s1600/Man_sleeping_on_Canadian_sidewalk.jpg
48. http://www.athensvoice.gr/sites/default/files/imagecache/image-477x305/av_article/39794-89589.jpg
49. Μουσουλμάνος προσεύχεται στην πλατεία Trafalgar, Λονδίνο, Αγγλία, 2013
<http://www.ummaland.com/photo/5993/praying-in-traffic-square/>
50. http://exerciseandmind.com/wp-content/uploads/2013/03/T465192_Online_relationship-SPL.jpg

51. Staircase iii, Do - Ho Suh, καλλιτεχνικό έργο με θεματική την μνήμη, Tate Gallery, London
<http://www.lehmannmaupin.com/artists/do-ho-suh#20>
52. Ετήσια εκδήλωση μνήμης για τα θύματα στη Βοσνία, Σεράγεβο
<http://www.flickr.com/photos/ukinbih/6905075608/in/photostream/>
53. Παραλία Θεσσαλονίκης, το πρώτο πεδίο σκέιτμπορντ στην Ελλάδα δίπλα στο άγαλμα του Μεγάλου Αλεξάνδρου
<http://photos1.blogger.com/blogger/2835/521/320/alexander%20the%20skate%20thessaloniki.jpg54>
54. Μάκας Ανδρέας, Μηχαϊλίδου Δέσποινα, Κοινωνικές ομάδες και Δημόσιος Χώρος, Ερευνητική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2013
55. Στιγμιότυπο από την ταινία The Fifth Estate, 2013
[The Fifth Estate/ Οά νθρωπος που πούλησε τον κόσμο \(2013\)](#), σκηνοθεσία: Bill Condon, παραγωγή: Anonymous Content, χώρα: ΗΠΑ, Βέλγιο
56. Αρχική σελίδα της Google

Δημόσιος Ψηφιακός Χώρος Τόπος

Μία Διαλεκτική ανάλυση

Νάνο Έλβα, Σταμοπούλου Ευφροσύνη

Επιβλέπων Καθηγητής: Πέτρος Μπαμπασίκας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ, ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ, 27 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2014

